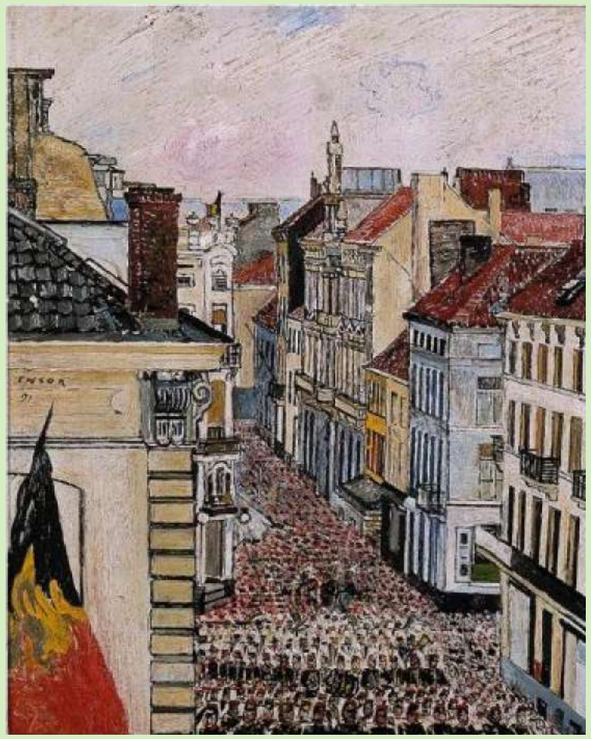
Ad Beukering

Context

De omslag van de 1ste druk in 1983 toont de ets *Muziek in de Vlaanderenstraat* (1891) van James Ensor, misschien gemaakt naar aanleiding van de jaarlijks terugkerende festiviteiten rond de 'zeewijding' in Oostende.

Hugo Claus

Het verdriet van België

Tekst

De digitale editie heeft de omslag van de eenendertigste druk, 2008. Deze bevat t.o.v. de 1ste druk enkele kleine mutaties in woordkeus.

1983
Uitgeverij De Bezige Bij
Amsterdam

Voor België Contact NV Antwerpen
Copyright © 1983 Hugo Claus Gent
Eerste druk maart 1983
Omslag James Ensor / Leendert Stofbergen
Foto Jan van der Weerd
Druk Hooiberg Epe
ISBN 90 234 6078 2
D 1983 79 4
UDC 82-3 UGI 410

De Bezige Bij
Amsterdam 2009

Copyright © 1983 Hugo Claus
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagillustratie Balthus, Het venster, Cour de Rohan,
c/o Beeldrecht-Pictoright, Amsterdam 2008

ISBN 9789023449317
nr 301
www.debezigebij.nl

(Wie aan Het Verdriet van België *begint, ploft in een labyrint. Weliswaar wordt snel duidelijk dat we te maken hebben met een ontwikkelingsroman en een familieroman. En globaal volgen we het verloop van de Tweede Wereldoorlog vanuit Vlaams perspectief. Maar dan is er ook een zich almaar uitbreidende lappendeken van culturele, politieke en historische referenties waaruit je als lezer iets van een wereldbeeld op moet bouwen van het Vlaanderen tussen 1939 en 1948. Als Nederlander en in de oorlog geboren (met een Brusselse moeder, dat wel), zijn mij die referenties niet van jongsaf vertrouwd. Om door te dringen in de wereld van de jonge Louis/Hugo had ik heel veel ontbrekende kennis en die moest, vond ik, worden aangevuld.*

Met dat doel heb ik in eerste instantie veel gebruik gemaakt van de zoekmachines op het internet (lang niet altijd met vermelding van de digitale adressen) en genoteerd in deze parallelle 'context'.
Toen ik daarna secundaire literatuur erbij betrok, heb ik de bronnen wel precies aangegeven, eerst volledig, dan afgekort. De Kleine encyclopedie van het Verdriet (2013), samengesteld door Georges Wildemeersch, heb ik bij voorbeeld afgekort tot 'Kl. Enc.'.

Mijn eigen opmerkingen of commentaar af en toe heb ik steeds cursief getypt en afgesloten met 'A.B.'

Het samenstellen van een context is een erg subjectieve onderneming. Of ik een lemma kort of uitgebreid behandel, heeft mede met mijn persoonlijke belangstelling voor het onderwerp te maken. De lezer moet er vrij mee omgaan.

Tussen weten en weten is een groot verschil. Het meeste 'weten' is ongeveer. Ik wilde precies weten, omdat ik meen met een Magnum Opus te maken te hebben. Het is de moeite waard.
Bovendien zijn wij getraind in het 'er overheen lezen'. Als je jezelf dit strikt verbiedt, krijg je zo'n monsterachtige context als deze.

Ad Beukering)

Het gezin van Maurice Claus (1878-1967) en Valentine Dieperinck (1880-1947) met dertien kinderen omstreeks 1930. Jozef (1906-1986), de vader van Hugo Claus, staat achter zijn moeder.

Peter

de "Saymaeve's" in "Walle"

Bomarma
("Agathe Demarette")

Het gezin van Achille Vanderlinden (1871-1931) en 'Meerke' Julienne Santens (1871-1957) in de jaren twintig van de vorige eeuw met negen kinderen. Germaine (1907-1984), de moeder van Hugo Claus, staat achter haar vader, vooraan links zit Henriette.

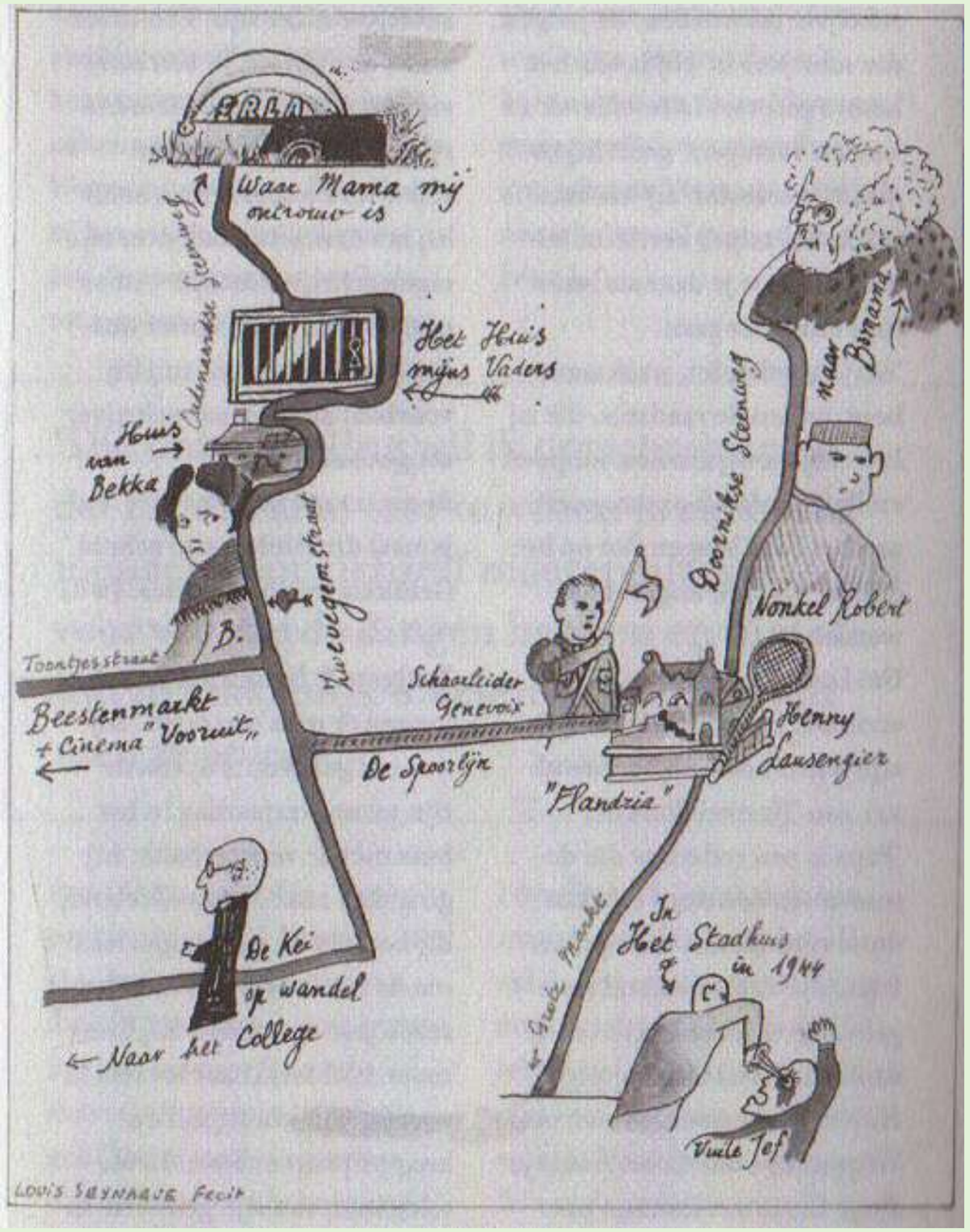
Inhoud

Deel I: **Het verdriet**

==
i Het bezoek
ii Horen en zien
iii De koe 'Marie'
iv Zuster Sint Gerolf
v Olibrius
vi Van een ander kind
vii De Miezers
viii Martelaren
ix In Walle
x BoMama
xi De eland
xii Nonkel Florent
xiii Nonkel Robert
xiv Het Land van de Glimlach
xv Een knuppeltje
xvi Het scapulier
xvii Een verkenning
xviii Een gouden bikkel
xix Zijn gemene muil
xx In Bastegem
xxi Nonkel Armand
xxii Een timmerman
xxiii Meerke
xxiv In Gods gewijde natuur
xxv Vijgenblaadje
xxvi Zuster Koedde
xxvii De mande van de schande

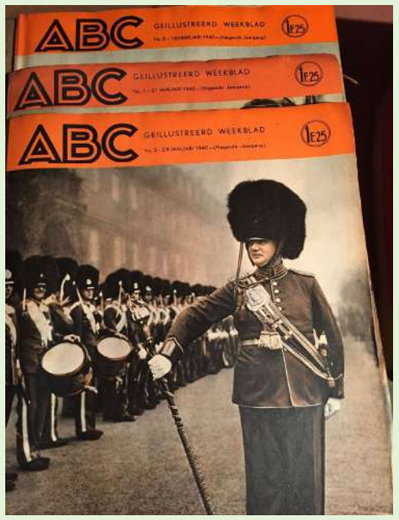
==

Deel II: **van België**

(Uit Kl. Enc., p. 132.)

Bernadette Soubirous (Lourdes, 1844 – 1879): Frans katholiek heilige, wier visioenen van Maria de aanleiding vormden voor het ontstaan van Lourdes als bedevaartsoord.

Het Vlaamse geïllustreerde familieweekblad **ABC**, dat van 1932 tot 1973 werd uitgegeven door het voormalig socialistisch dagblad *Vooruit*, was ooit heel populair. In jaargang 1933 van ABC verscheen *Ukkie en Wappie*, de kinderserie uit 1932, gemaakt door striptekenaar Marten Toonder. (Zie p. 549).

Bottine: hoge schoen, halve laars, rijglaars.

I

HET VERDRIET

I HET BEZOEK

Dondeyne had een van de zeven Verboden Boeken onder zijn schort verstopt en Louis meegelokt. Zij zaten onder de slingerplanten van de grot van Bernadette Soubirous★.

Dondeyne's Boek was ABC★, een weekblad van de socialisten dat vast en zeker op de Index van het Vaticaan stond en dat hij van zijn broer gekregen had toen hij in het ziekenhuis lag. Hij was daar vandaan gekomen met een scharlaken oor, waar hij vaak aan trok. Overdag lag het Boek onder zijn kast, met zijn bottines★ ervoor.

De vier pagina's die nu ontbraken lagen glanzend, ongekreukt maar gerafeld aan de randen, onder het blauwe pakpapier in de lade van Dondeyne's lessenaar. Voor alle veiligheid had hij het papier vastgeprikt met punaises - duimspijkers moet je zeggen, eiste Louis' Peter★, maar Louis zei het nooit, hij werd al genoeg uitgelachen om zijn uitspraak.

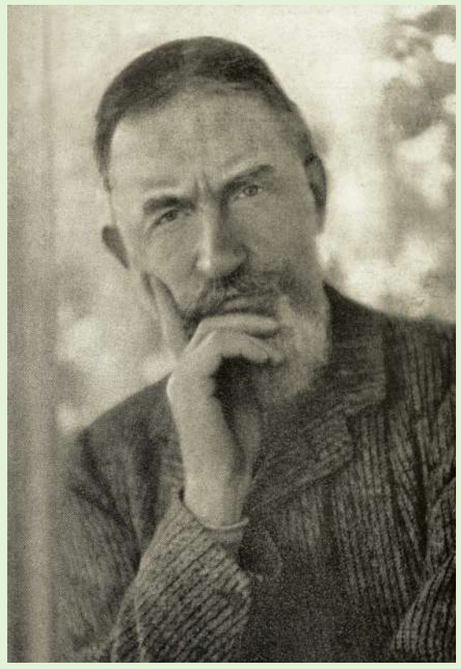
De opengevouwen bladzijden glommen in de zon en waren in het midden deerlijk gespleten door de schaduw en de gekartelde scheur. Louis zou nooit zijn eigen Verboden Boeken vaneenrijten, zelfs niet in het dreigendste gevaar om ontdekt te worden. Maar Dondeyne was een Hottentot.

De vier Apostelen hadden zeven Verboden Boeken. Vlieghe had er drie, *Liefde in den mist*, een programma van de operette 'Rose-Marie'★, en het gevaarlijkste, een levensbeschrijving van G.B. Shaw★, de ketter en vrijmetselaar. Byttebier had *Vertellingen van de Zuidzee*★ en een foto van Deanna Durbin★ in onderjurk, erg genoeg om als Boek beschouwd te worden. Het Boek van Louis zou hem misschien niet in opspraak hebben gebracht als de Zusters het gevonden hadden, hij had het ook openlijk tussen de beduimelde, lekker ruikende Davidsfondsboeken★ die hij na het Paasverlof had meegebracht kunnen schuiven, maar was het opzet al niet

Peter: peetvader, doopvader.

Rose-Marie: naam van een operette, die in première ging op Broadway in 1924, en 557 keer werd opgevoerd.

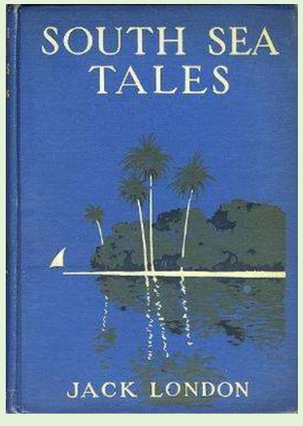
G.B. Shaw (George Bernard, Dublin 1856 – 1950): Iers toneelschrijver, socialist en theatercriticus. Hij was een vrijdenker en ondersteunde de strijd voor gelijke rechten en beloning voor mannen én vrouwen.
Overtuigd vegetariër en tegenstander van dierproeven.
Won de Nobelprijs voor Literatuur in 1925. Hij accepteerde de eer maar weigerde het geld.
1911: Candida.
1914: Saint Joan. Gebaseerd op het leven van Jeanne d'Arc, die 4 jaar daarvoor heilig was verklaard. Hij ziet haar niet als heldin of martelaar, maar als een koppige, seksloze jonge vrouw met veel kracht en een sterke wil.

Shaw in 1911

Verdedigde Stalin en de pogroms en noemde de hongersnoden laster. Typische fellow-traveller (geen communist, maar wel sympathiserend).
Shaw's inzichten waren vaak controversieel: hij was een voorstander van de eugenetica en een herziening van het alfabet, tegenstander van vaccinatie en georganiseerde religie.

Vertellingen van de Zuidzee is de Nederlandse vertaling van *South Sea Tales* (1911), een reeks korte verhalen van Jack London. De meeste spelen zich af onder eilandbewoners, zoals die van Hawaï, of aan boord van een schip.

Over Jack London, zie ook p. 334 - 335.

voldoende als je heimelijk een boek, in je tabbaard★ gewikkeld, binnensmokkelde, binnen de hoge muren van het Gesticht? Het heette *De Vlaamsche Vlagge*★, het was door Papa zelf ingebonden in een roodbruin kartonnen omslag, je kon het bindwerk van Papa meteen herkennen, want hij hakte de randen, onder de snijmachine als een guillotine, onmeedogend dicht bij de tekst af. In *De Vlaamsche Vlagge* ging het over opstandige seminaristen aan het einde van de vorige eeuw die, aangewakkerd door langharige priesters met pince-nez, tegen de Belgische, dus Vlaamsvijandige ministers en bisschoppen complotteerden in het holst van de nacht, in een geheim verbond, *De Swigende Eede*★. Louis had het boek thuis uit de boekenkast gestolen omdat hij Papa had horen beweren dat de pastoors, die deze teksten bij hun parochianen vonden, onmiddellijk met de ban van de Heilige Kerk dreigden. Toen zij het schamel boek zonder illustraties, met de grauw gedrukte iele lettertjes zagen waren de andere drie Apostelen niet onder de indruk geweest. Alleen omdat Louis overdreven vurig herkomst, inhoud en gevaar had opgeroepen, hadden zij het vormloze ding als Verboden Boek aanvaard en het naast de andere gelegd, die avond, op het hoofdkussen van Byttebier, en drie kruistekens geslagen en gefluisterd: 'In de zwarte boeken - moet ge 't zoeken. - Dat wordt gevraagd - door de heilige maagd.' Geen van de Verboden Boeken mocht gelezen worden zonder dat er minstens een andere Apostel meelas.

Dondeyne en Louis bekeken de onscherpe plaatjes van het proces van de marconist voor het Hof van Assisen★ te Brugge. De vader van het slachtoffer, een ineengezakte man met een witte sik, droeg een uniformpet en leek op de Russische Tsaar★ toen hij Raspoetin★ smeekte zijn bloedzieke zoon te redden. De moeder was een besje dat bijziend en uitdagend naar de moordenaar buiten beeld keek en haar zwartgelakt tasje oprichtte om ermee te slaan of te gooien, de advocaat droeg een toga die van dezelfde sepiakleur was als zijn krulhaar, een fotograaf met een geruite pet hield een toestel vast als een trekharmonica met een gapend vier-

Deanna Durbin (1921 - 2013): Canadese actrice en zangeres. Populaire tieneractrice. Omdat ze mollig was, gaven sommigen de voorkeur aan Judy Garland. De eerste film waarin ze optrad, was *Three Smart Girls* (1936).

Probeerde onder haar kindsterimago uit te komen en verscheen in de films noirs *Christmas Holiday* (1944) en *Lady on a Train* (1945). In 1946 was haar jaarsalaris ruim 320.000 dollar. Ze was daarmee de op een na best betaalde vrouw van Amerika, na actrice Bette Davis.

Nadat ze voor de derde keer getrouwd was in 1950, verscheen ze niet meer in het openbaar.

Ze had veel bekende fans. De Britse premier Winston Churchill bekeek haar films nog voordat ze in Groot-Brittannië uitkwamen.

Deanna Durbin in *Yank Magazine* (1945)

Het **Davidsfonds**: Vlaams, katholiek cultuurnetwerk dat in 1875 gesticht werd en genoemd naar kanunnik Jan Baptist David (1801 - 1866). Samen met het socialistische Vermeylenfonds en het vrijzinnige Willemsfonds heeft het een impuls gegeven aan de Vlaamse beweging door Nederlandstalige cultuur te promoten.

Tabbaard: kledingstuk om in te slapen, een soort hemd met lange mouwen en dicht tot aan de hals. Bij de mannen was het vooraan korter met opzij een split.

De Vlaamse Vlagge: tijdschrift van de West-Vlaamse studentenbeweging dat verscheen van 1875 tot 1933. De eerste gangmakers waren seminaristen van Brugge en Roeselare, en de priester-leraar Hugo Verriest.

Verriest (ca. 1920)

kant gat, en dan, en dan, de officier-marconist zelf, de dader die, zei de rechtbank, zijn vriendin levend in de duinen had begraven. Hij stond er lachend bij, zwaarbesnord, handen op de rug, buik vooruit, want de foto was natuurlijk eerder gemaakt, niet op het ogenblik van vrees en beven op het strand of later in tijden van wroeging en nachtmerries.

'Levend in het zand,' zei Dondeyne. 'En zo'n schoon meisje!'

'Hoe weet ge dat?' vroeg Louis. 'Misschien was 't een lelijke of een eenoog.'

'Hebt ge haar niet gezien dan?' Dondeyne sloeg het blad dicht, draaide het om en wees naar de voorpagina, naar een rimpelloos gave vrouw die in satijn of zijde gehuld naar de lezer lachte. Haar irissen waren van dezelfde kleur, bleekoranje als haar onduidelijke lippen. Midden op haar voorhoofd was een venijnige scheur in het papier aangebracht.

'Hottentot,' zei Louis moedeloos. 'Dat is een filmster. Hier, in koeienletters, staat haar naam, Wynne Gibson★. De socialisten zetten altijd een filmster op het voorblad.'

'Ah ja,' deed Dondeyne, maar geloofde het niet. Hij aaide zijn doorschijnend rood oor.

'Zij was een monster,' zei Louis, 'de vriendin van de marconist. Zij schrijven dat niet in de gazet, maar zij vroeg er om. Zij heeft zijn leven kapot gemaakt.'

'*Zijn* leven?'

'Natuurlijk,' zei Louis.

'Vriendin,' zei Dondeyne, 'wil dat zeggen...?'

'Dat ze niet getrouwd waren.' Een putje scheppen in het zand, er de spartelende, onschuldige vrouw in duwen, het leek hem terecht. Afdoende. Alhoewel, 'vriendin'? Kon ook betekenen dat de vrouw een kennis was, iemand uit de buurt. Want waarom stond er niet: 'verloofde', of 'geliefde', of het kleffe, gore, heimelijke 'minnares'?

Louis zag in de amberen krullen van Wynne Gibson gedrukt: 31 maart 1935, 4e jaargang, 1F.25.

'Die ABC is vier jaar oud,' zei hij.

'Dat geeft toch niet.'

De Vlaamsche Vlagge: orgaan van de *Blauwvoeterij*, de naam die komt uit een van de *Kerelsliederen* die Albrecht Rodenbach componeerde en die geïnspireerd waren door *De Kerels van Vlaanderen*, een roman uit 1870 van Hendrik Conscience. Tot in 1891 bleef het blad de eigendom van *De Swighende Eede*, een groepje West-Vlamingen rond Hugo Verriest. Ze spiegelden zich aan de vrijmetselarij, hadden een eigen lied en noemden zich Ridders. Alles baadde in een sfeer van romantische geheimzinnigheid.

De strijdleuze 'Vliegt de Blauwvoet, storm op zee' werd de algemeen verspreide kreet onder Vlaamsgezinden in de katholieke Vlaamse scholen. Toch was de naam niet ontleend aan de blauwvoetgent, maar uit het waargebeurde verhaal van *De strijd tussen de families Blauvoet en Ingrekin* in de 12de eeuw.

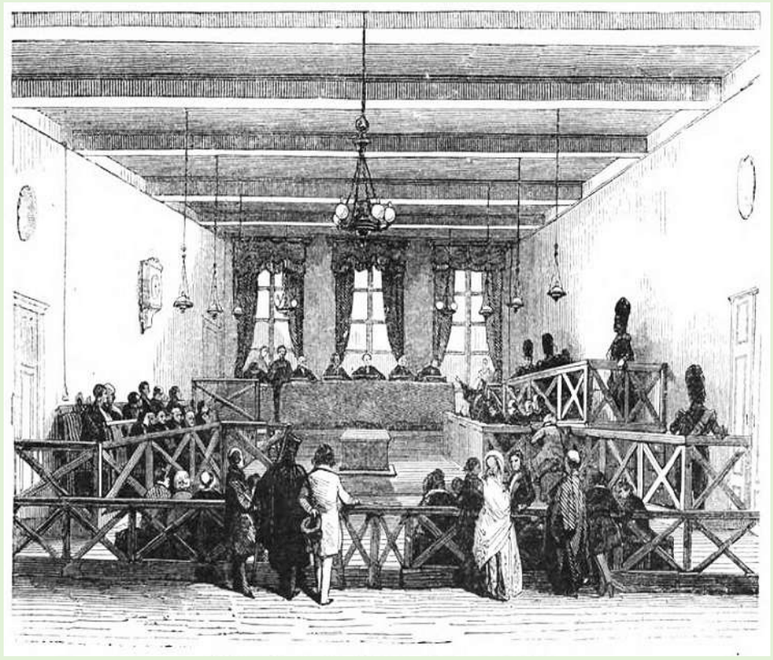
De Blauwvoeterij bleef in wezen een West-Vlaams verschijnsel, met haar cultus van de gewesttaal, haar aanval op de Franse taaldwang in het onderwijs, haar kritiek op het gezag en de klassieke opvoeding, haar geringe vertrouwen in de overheid.

De blauwvoetsymboliek beleefde haar hoogtepunt tijdens het interbellum.

Het Hof van Assisen, ook wel Assisenhof genoemd, werd in 1791 in Frankrijk ingesteld en in het gebied dat nu uit België en Nederland bestaat gedurende de Franse overheersing ingevoerd.

Het werd in 1816 door Nederland afgeschaft, maar in België, na de onafhankelijkheid, opnieuw ingesteld in 1831.

Het rechtscollege is samengesteld uit een volksjury.

Schets van een assisenproces in Brussel uit 1843.

'Misschien is Wynne Gibson ondertussen doodgegaan.'

'Dan zouden wij ervan gehoord hebben.'

Wie? Wij? Dondeyne, Hottentot! Hoe zouden wij ervan gehoord hebben? Overigens, wie had er ooit van Wynne Gibson gehoord?

De kleintjes in de muziekzaal zongen voor de twaalfde keer 'Het Ros Beiaard'.★

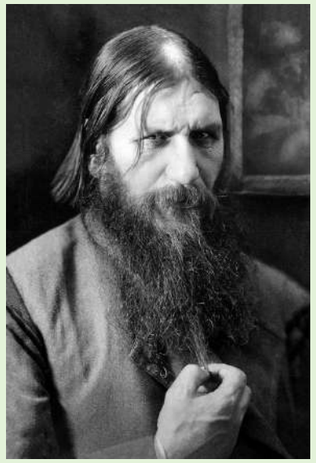
Op het ogenblik dat Louis heftig dacht: 'Ik ga tegen alle regels in, Apostel of geen Apostel, het boek uit zijn handen rukken, ermee in de moestuin rennen,' reikte Dondeyne hem de abc aan. 'Kijk,' zei hij, 'precies Dobbelaere, met zijn vuile puisten.' Een stuntelig geschetst meisje staarde wanhopig naar een zwarte dolk of kling of de helft van een ebbenhouten kegel. Toen pas merkte Louis dat het een spiegel moest voorstellen, van opzij gezien. Op het meisje's gezicht waren zwarte spatten en stippen aangebracht. Een vrouw met uiterst lange vingers stak een vinger in de wang van het meisje. 'De raad ener moeder' stond erboven.

'Zij wist dat haar moeder het geheim harer beschaamdheid geraden had, uitgezette poriën, zwarte stippen en een vuile, gele tint maakten dat zij zich als een verstotelinge voelde. Zij wist niet dat een eenvoudig recept een onverhoopte verlichting aan menig jong meisje kan brengen, zoals de meeste moeders weten.'

Hij gaf het blad aan Dondeyne terug. Deze liet het opengeslagen op zijn geschaafde knieën liggen. Zoals de meeste moeders weten! Niks weten zij, de moeders.

Toen, terwijl Dondeyne voorlas, in een stug schoon Vlaams dat leek op dat van de nieuwslezer van Radio-Walle, maar met iets van de zingzang in de psalmen van de Vespers:★ 'Een pot kostbare zuiverende versterkende en samentrekkende bestanddelen werkt als bij toverkracht op de lelijkst uitziende huid en tint, gij zult verrukt zijn over uw nieuwe bekoorlijkheid,' kwam Zuster Adam achter de doornhaag. Louis was zeker dat hij net voor zij verscheen het geritsel van haar kleed gehoord had, toen het langs de doornen streek. Zij bleef staan, niet lang, met gevouwen armen, zo-

Raspoetin (1869 - 1916) was een rondreizende pelgrim. Hij kwam aan het hof van de tsaar Nicolaas II van Rusland als geestelijk leidsman. Twee jaar later werd hij uitgenodigd als gebedsgenezer voor zijn zoon, de tsarevitsj Aleksej Nikolajevitsj van Rusland, die aan hemofilie leed. Raspoetin boekte daarmee opvallend succes. Hij verwierf de genegenheid van de tsarina Alexandra Fjodorovna, die hem als redder van haar zoon zag.

Raspoetin in 1916

Nicolaas II

Nadat de tsaar zich in augustus 1915 als opperbevelhebber naar het front had begeven, begon Raspoetin zich in te laten met de Russische staatsaangelegenheden. Hij werd na een jaar zowel door rechtse als linkse krachten in de politiek gezien als de oorzaak van de penibele toestand in het keizerlijke Rusland. Eind december 1916 werd hij door monarchisten, bevreesd voor zijn invloed op de tsarina, afgemaakt met pistoolschoten.

Winifred (**Wynne**) **Gibson** (1903 – 1987) was een Amerikaans actrice en zangeres.
Na een loopbaan als koormeisje ging Gibson de vaudeville in en was ze te zien op Broadway. In 1929 maakte ze haar intrede in de filmindustrie. Hier speelde ze voornamelijk onafhankelijke, grofgebekte vrouwen uit de lagere klasse.

Gibson wordt het best herinnerd voor haar rol als prostituee in *If I Had a Million* (1932).

Originele publiciteitsfoto van Wynne Gibson.

Het ros Beiaard is het zwarte paard van Reinout, één van *De Vier Heemskinderen*, ofwel *Les quatre fils d'Aymon* deel van de cyclus Renaud de Monteban. Ridder Aymon was een trouwe leenman van Karel de Grote en mogelijk getrouwd met diens zuster Aye.

dat de wijde mouwen voor haar middenrif een zwart altaartje vormden. Dondeyne zag haar ook.

'Oei, oei, oei,' zei hij. 'Zij is daar, ik wist het.' En toen, met een piepstem: 'Ik heb twee keren van de rijstpap genomen, zij heeft het gezien.'

'Wanneer?'

'Aan tafel, gisteravond. En twee keer van de bruine suiker, zij heeft het gezien.'

'Dwazekloot,' zei Louis, 'zij komt voor mij.' Want hij had Zuster Adams lippen gezien die niet opkrulden en lachten, o, nee, maar elk ogenblik konden lachen, als zij zich maar herinnerde dat zij, tactisch gezien, zou moeten lachen, verleiden, inpakken, slijmerig en gewetenloos, en hij zag dat haar gezicht, die bleke vlek die verschroeid werd door het hevige wit van haar kap, die helm van licht, uitsluitend naar hem gericht was. Het gezicht kreeg kleur, het naderde met vale ogen en vierkante tanden.

'Louis,' zei Zuster Adam en stak haar lange arm uit de zwarte wollen mouw, en de geur van het versgemaaide gras uit de vlakte achter de grot van Bernadette Soubirous waaide weg, werd verstrooid door iets zoets, peperkoek, warme deeg met suiker toen zij nogmaals 'Louis' zei.

'Ja,' zei Dondeyne, die het fatale boek open en bloot voor zich hield. Maar Zuster Adam had alleen aandacht voor haar onmiddellijke prooi en legde haar hand op Louis' schouder, naast zijn nek, hij voelde haar duim. Hij volgde in haar schaduw, bijna dankbaar aan haar overgeleverd; het schijnsel in de zon was rijker dan het goudbrokaat★ van een doge, zachter dan het fluweel van de Graaf van Vlaanderen★ toen hij zich ging onderwerpen aan de Koning van Frankrijk★. Terwijl hij haar volgde langs de taxislaan★, de stekelhagen, de giftbomen, zei zij dat er bezoek was en hij vroeg niet wie, zoals verwacht werd, en zij zei: 'Kom, kom,' en hij zei binnensmonds: 'Kom, komkommer.' De slaapzaal was verlaten en in de waszaal wreef zij over zijn gezicht met een 'handje', niet het zijne, maar dat van Den Dooven, dat op een vensterbank lag te drogen. Afstandelijk, niet snel en niet traag

Zij kregen vier zonen: Ritsaert, Writsaert, Adelaert en Reinout. Van het viertal was Reinout de sterkste. Zij kregen van hun vader elk een paard als geschenk. Maar voor Reinout was elk paard te tam.
Daarom nam zijn vader hem mee naar een burcht waarin de beruchte hengst Bayard (het Ros Beiaard) opgesloten zat, een driftig, zwart beest dat door iedereen gevreesd werd en nog nooit zijn meester gevonden had.
Onverschrokken trad Reinout het wilde paard tegemoet en onderwierp het aan zijn wil. Het Ros zou ridder Reinout voortaan blindelings gehoorzamen. Sterker: het vertegenwoordigde de kracht, ja de ziel van Reinout en de stam van Aymon.

De Vier Heemskinderen in een 14e-eeuws manuscript.

Reinout voelde zich nu groot en sterk. Op een dag speelde hij schaak met zijn neef Louis, de zoon van Karel de Grote. Ze kregen hooglopende ruzie en Reinout gaf zijn tegenspeler een dodelijke dreun op het hoofd met het zware zilveren schaakbord. Karel de Grote zwoer dat hij Louis zou wreken, en hij achtervolgde de vier broers, die wegvluchtten op de rug van het ros Beiaard en zich verborgen in het ontoegankelijke Ardeense woud. Vanuit hun sterke burcht Montalbaen verdedigden de vier ridders zich tegen de aanvallende legerbenden van hun oom.

Intussen was hun vader Aymon in de handen van Karel de Grote gevallen. Karel was enkel bereid vrede te sluiten, indien het Ros Beiaard aan hem werd uitgeleverd. Reinout had geen andere keus en zwichtte voor de eis. Omdat het paard onoverwinnelijk was, besloot Karel het te verdrinken met een molensteen om de nek. Zo geschiedde. En Karel de Grote behield de macht.

Vespers: < lt. vespera = avond. De vespers behoren tot de getijden in de rooms-katholieke en oosters-orthodoxe kerk en worden gebeden tussen 17-18 uur.

Goudbrokaat: zware, zijden stof, versierd met van gouddraad ingeweven patronen, die ornamenten van bloemen, takken, vogels of andere figuren voorstellen.

wreef zij, alsof zij een pannetje uitschuurde, en hij gloeide. Daarna gooide zij een handvol water over zijn haar - doopsel - en kamde het toen te hard.

"t Ros Bei-aa-aard doet zijn ronde, in de sta-ad va-an Dendermonde!'

Zij dwarsten de speelplaats. Zij stopte plotseling zodat hij, opgeslorpt in haar beweeglijk donker, tegen haar aanbotste, wat haar deed glimlachen terwijl haar voorhoofd gefronst bleef - tweegezicht, godin van wraak en erger - zij spuwde in haar handpalm en wreef een haarpluk plat vlak boven zijn linkeroor. Toen zag hij, aan de overkant van het speelterrein, bij de onbeweeglijke ijzeren draaimolen waar een van de kleintjes op zat met bengelende benen, Vlieghe. Die hem ook zag, maar niet verroerde, een pastelkleurig porseleinen beeld tussen de witte stangen van de draaimolen.

Louis miauwde en sloeg Zuster Adams hand bij zijn oor weg, en liep twee meter naast haar.

Haar gedoe met zijn haar moet op een streling geleken hebben, zo heeft Vlieghe dat gezien, hij zal er nooit iets over zeggen, Vlieghe, maar het moet verraad geleken hebben in zijn schuine hazelnootkleurige ogen, dit is niet te herstellen, al bezweer ik het nog zo hevig, vanavond, straks. Hij stak een stukje zoethout in zijn mond, kauwde verwoed. Hij kreeg het warmer en week verder uit, naar de kant van de scheidsmuur en zag door de open poort de saffraangele DKW★ van zijn vader staan. Er zat een reusachtige, slapende man achter het stuur die hij nooit eerder had gezien. Toch ken ik hem.

Zuster Adam stopte, het kruisbeeld zwengelde tegen haar zij, zij wenkte, zei: 'Kom toch, ze wachten.'

Ze? Dus zijn vader en zijn moeder samen, tegelijkertijd? Ook iets nieuws. Hij keek nog even om naar de DKW als om alle details op te nemen die hij vanavond, straks, aan Vlieghe zou vertellen die bezeten was van auto's en vliegtuigen. Maar hij zag alleen dat de auto verwonderlijk schoongewassen was en dat er een rond etiket op de achterruit geplakt zat.

De Graaf van Vlaanderen: hiermee is Robrecht van Béthune, ofwel Robrecht III (1249 – Ieper, 1322) bedoeld, bijgenaamd 'De Leeuw van Vlaanderen'.

Hij ging in april 1320 in Parijs leenhulde brengen aan de Franse koning Filips V (1293 - 1322), bijgenaamd Philippe le Long.

Robrecht III

Philippe V, le Long

De **taxus** of venijnboom is een conifeer uit de taxusfamilie.

De boom is giftig voor mens en dier. Ook de schijnbessen (het rode omhulsel van het zaad) zijn giftig.

De venijnboom is geschikt als heg omdat hij zich makkelijk laat snoeien en goed vertakt.

Oude venijnboom

Erger: ergernis.

Nog gloeiend van schaamte (Vlieghe! Vlieghe! het was anders dan je denkt!) kwam hij in de koele, wijde gang. Zuster Adam schoot naar voren, alsof zij, bode-engel, de allereerste wou zijn om zijn komst aan te kondigen. Zo rende de heilige Anna★, langs een bakstenen muurtje om de Boodschap, de Blijdschap, te verkondigen. Zij ijlde, Anna. Ja, ook in haar hoofd. Louis spuwde het lauwe zoethout in zijn hand, de goudokeren draderige prop had de kleur van Vlieghe's wenkbrauwen. Hij stak het in de zak van zijn schort, bij de veters, de knikkers, de kwartjes.

De gang rook naar ammoniak. Niet zo lang geleden, tijdens het zondagbezoek had de kleine Zuster Engel in deze zelfde gang iets gedaan dat diezelfde avond in de slaapzaal werd neergeschreven in het geruite schrift met het etiket: *Akten der Apostelen*. Vlieghe, de Apostel met het mooiste handschrift, had geschreven: Zuster Marie-Ange, OOTMOED, 8 op 10. Een zeer hoog cijfer voor een gewone non.
Want zonder dat iets er op gewezen had, totaal onverhoeds, had Zuster Engel in de gang geknield voor de voeten van Dobbelaere en met beide handen, terwijl het zondagse bezoekersvolk de ogen sperde, de zwarte kousen van Dobbelaere tot aan zijn knieën opgetrokken. Waarop Dobbelaere's moeder, een boerin van Anzegem, paars was geworden en haar zoon had toegesnauwd: 'Zijt gij niet beschaamd, Omer?' Moeder-Overste had gesist: 'Zuster Marie-Ange, het is al goed zo, dank u wel, ga nu maar.' En Zuster Engel was afgedropen, gedwee maar ongebroken.

Sindsdien zeiden de Apostelen elke keer als Dobbelaere een of andere beestigheid uitkraamde, of als laatste aankwam bij het overlopertje-spelen en buiten adem tegen de klimop van de buitenmuur aankwakte: 'Zijt gij niet beschaamd, Omer?'

Louis' vader stond wijdbeens bij de voordeur van het Gesticht, waarachter de dorpsstraat hoorbaar was. Hij wenkte met een opkrullende wijsvinger.

'Hier is hij, Mijnheer Seynaeve, uwe deugniet,' zei Zus-

DKW: historisch Duits auto-, motor- en bromfietsmerk.

In 1916 startte de Deen Rasmussen in Duitsland een fabriek voor stoommachines. Een van zijn projecten was het bouwen van een door stoom aangedreven auto, de *Dampf-Kraft-Wagen*. Toen dat project mislukte, nam hij de tweetaktmotor *Des Knaben Wunsch* in productie. Toen hij deze motor in een motorfiets bouwde, was *Das Kleine Wunder* geboren.

De DKW was kort voor de Tweede Wereldoorlog de populairste kleine auto in Nederland. Het merk stond in de ranglijst op de derde plaats na Ford en Chevrolet.

DKW F8-700

De heilige Anna, die 'de blijdschap' verkondigt. Zij is volgens sommige christelijke en islamitische tradities de moeder van de Maagd Maria. Ze komt in de canonieke evangelies niet voor, wel in het apocriefe evangelie van Jakobus en in de Koran.

Anna en haar man Joachim waren (volgens de - ooit geloofwaardige - overlevering) gehuwd en welgesteld, maar kinderloos. Zij leefden helemaal volgens de Wet van God. Toch wordt het offer van Joachim in de tempel geweigerd, omdat hij geen kinderen heeft. Joachim vlucht met zijn kudde de woestijn in. Anna denkt dat hij dood is en doet haar beklag bij God en vraagt om een kind. Haar gebed wordt verhoord. Tegelijk krijgt Joachim van een engel te horen, dat zijn vrouw in verwachting is. Hij keert met zijn kudde terug en ontmoet zijn vrouw bij de Gouden Poort in Jeruzalem en geeft haar een kus. Anna geeft het leven aan een meisje: Maria.

ter Adam, het weergalmde tussen de dwergpalmen en de als marmer geschilderde wanden.

'Een deugniet. Zeg dat wel, Zuster,' zei het kalend, roze hoofd.

'Allee, Louis, geef een handje,' zei Zuster Adam. Na de handdruk veegde de vader zijn hand af aan zijn grauw en blauw geruit jasje.

Zuster Adam heeft te hard over mijn gezicht gewreven, daarom gloei ik zo. Daarom. Om niets anders. Haar benige vingertoppen die dwars door het versleten lapje van Den Dooven schrobden. Niets anders. Vlieghe wacht nog altijd bij de witgelakte draaimolen.

'Wel, hoe stelt ge het, jongen?'

'Goed.'

'Goed wie?' zei de non.

'Goed, Papa.'

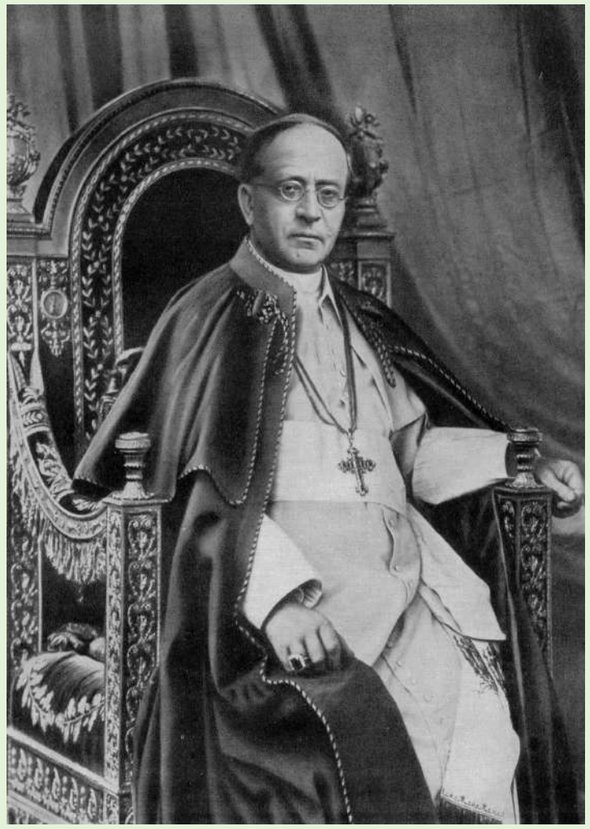
'Dat is goed,' zei Papa en knikte vier keer. Nu zal hij iets over zijn vrouw, over mijn moeder, zeggen. Waarom is zij niet mee? Weliswaar had zij bij haar laatste bezoek gezegd: 'Het zal nu een tijdje duren, mijn zoetje, voor ik kom, want ik kan zo moeilijk uit de voeten de laatste tijd,' maar Louis had het genomen voor een maneuver, een vanzelfsprekende voorzorg voor het geval dat zij niet zou kunnen komen. En nu?

Zuster Adam graaide tussen zijn schortpanden en trok aan zijn rechterbretel, het kruis van zijn korte broek schoot naar boven. Papa keek naar de eiken deur van Zuster Econome's bureau die onhoorbaar openzwaaide. Zuster Econome bleef onzichtbaar, hield zich achter een deurpost verborgen. Peter verscheen. Louis' eigen dooppeter, in zijn gewoon zwartlakens pak met de gewone duifgrijze zijden das. Zoals gewoonlijk ligt op Peter's schoenen met de stompe top, met de ronde koperen veterhaakjes, geen stofje. De schoenen blijven staan, de hakken bijna tegen elkaar, het lijkt alsof de tenen opkrullen, dat de schoenen elk moment de grond zullen verlaten.

'Hij is gegroeid,' zei Peter. Dat zei hij elke keer.

Achilles Ratti

Paus Pius XI, geboren Achille Ratti (1857 – 1939), was leider van de katholieke kerk van 1922 tot aan zijn dood op **10 februari 1939**. Hij was de eerste soeverein van Vaticaanstad sinds haar oprichting (met dank aan Mussolini) als een onafhankelijke staat op 11 februari 1929.

Paus Pius XI.

Hij vaardigde talrijke encyclieken uit, waaronder *Quadragesimo Anno* op de 40ste verjaardag van paus Leo XIII's sociale encycliek *Rerum Novarum*, waarin hij wees op de kapitalistisch hebzucht van de internationale financiële wereld en de gevaren van het socialisme en het communisme.

De encycliek *Studiorum Ducem*, 1923, schreef hij ter gelegenheid van het 6de eeuwfeest van de canonisatie van Thomas van Aquino, wiens filosofie en theologie centraal werden gesteld in de katholieke leer.

("Paus en leider van de christelijke wereld tot vooreen paar maanden": Het Verdriet *speelt zich af in mei 1939. Aangezien Louis Seynaeve het alter ego is van de auteur Hugo Claus, is Louis op dit moment juist 11 jaar geworden. A.B.)*

Rekker: elastiekje.

Guido Gezelle: (Brugge, 1830 – 1899): Vlaamse rooms-katholieke priester, lyrisch dichter en hekeldichter, taalwetenschapper en vertaler. Bekend om zijn fijnzinnige gedichten over de natuur, zijn beeldend taalgebruik en virtuoze taalkunst.
De thematiek van zijn gedichten is typisch romantisch, met onderwerpen als natuur, vriendschap en dood.

Gezelle droeg in zich de tegenstrijdige trekken van zijn opgeruimde, welbespraakte

Als er in deze kloostergang een rat zou losgelaten worden, zou hij niet wegkunnen. Alle voegen van de muren, de tegels, de plinten zijn potdicht. Peters schoenen zouden hun werk comfortabel kunnen verrichten, trappelen, vermorzelen.

Peters hoofd zat vastgeschroefd in een celluloid boord, een gerimpeld, getaand appeltje met een rechtgeknipt blokje stekels onder de stompe neus. Een geblutste appel met een snor. Duidelijk onbeduidender dan de man met het volle, bolle hoofd op het schilderij achter hem, Achilles Ratti★ zaliger, Paus en leider van de christelijke wereld tot voor een paar maanden.★

'Voorzeker vijf centimeter,' zei Peter met de uitspraak waar achterlijke boeren en Hottentotten om moesten lachen.

"t Komt door de lente,' zei Papa.

Door het hoge, smalle raampje was de perenboom zichtbaar die in het midden van de speelplaats stond. Waarom kwam Vlieghe niet even loeren? Louis grijnsde. Vlieghe loerde nooit. Men loerde naar hem.

'Ge amuseert u,' zei Peter, 'zie ik.'

'Ja, Peter.'

'Tijd genoeg om te treuren als ge oud zijt, hè, vader?' zei Papa, en Peter knikte welwillend.

Louis zag zich wegrennen, over de onoverzienbaar breedgeplaveide weide van een speelplaats, hij dook voorbij de ramen van de muziekzaal - 'die van Aalst, die zijn zo kwaa-aad, omdat hier 't Ros Beiaard gaat' - en bereikte de moestuin waar een keukenzuster schoffelde, en schrok en schreeuwde: 'Seynaeve!' en hij zag hoe hij langs de regenput en langs steenklippen en zandbanken holde, zijn flaporen vingen de wind, zijn oren waarvan Papa zegt dat hij ze met punaises tegen zijn schedel zal vastpinnen 's nachts. Peter zei: 'Staf, gij met uw Frans altijd, zeg liever: duimspijkers. En daarbij, gij zoudt die jongen beter een rekker★ rond zijn hoofd binden 's nachts, dat zou minder zeer doen, hè, Louis?' Waarop Pa verongelijkt maar (voor een keer) triomfantelijk

vader (een Vlaamse hovenier in een eerder landelijke volksbuurt aan de rand van Brugge) en van zijn introverte, hypergevoelige en godvruchtige moeder.

Hij kon studeren aan het kleinseminarie te Roeselare, waar hij als half-betalend leerling, belast met portiersdienst en boodschappen, de hogere humanioraklassen doorliep.

In 1854 werd hij tot priester gewijd en tevens leraar aan het Klein Seminarie van Roeselare, waar hij vroeger gestudeerd had. Hij had goede vriendschaps- meer: liefdesrelaties met zijn leerlingen, onder andere met Eugène Van Oye, voor wie hij *Dien Avond en die Rooze* schreef.

Gezelle in 1860

Als dichter streefde hij naar een herwaardering en heropleving van de middeleeuws-christelijke kunst en cultuur.

Wegens ziekte overgeplaatst naar Kortrijk werd hij in 1872 als kapelaan aangesteld in de O.L.Vrouwekerk. In die tijd schreef hij zijn populaire bundel *Zielegedichtjes*. In 1893 volgde *Tijdkrans*.

Nadat in Vlaanderen de vernieuwingsbeweging in de poëzie van *Van Nu en Straks* en in Nederland *De Nieuwe Gids* voor een frisse wind in het literaire landschap zorgden kwam er meer algemeen waardering voor de gedichten van Gezelle.

Herman Teirlinck (1879 – 1967): Belgisch roman- en toneelauteur en dichter.
Als amateur deed hij aan diverse vormen van toneel, naar verluidt het liefst als vrouw verkleed.

In 1909 verscheen zijn essay *De kunst van het theater* waarin hij zich een aanhanger betoonde van de theatrale vernieuwingen die Britse theatervormgever en toneeltheoreticus Edward Gordon Craig (1872 - 1966) had geïntroduceerd.

zei: 'Rekker, rekker, dat is ook geen schoon Vlaams, vader, ge moet zeggen: rubberband of gummiband.' Waarop Peter zich afwendde, als een kat die een rat heeft gevangen in een kloostergang, en zei: 'Wat goed genoeg is voor Guido Gezelle★ en Herman Teirlinck★ is goed genoeg voor hun leerling, Hubert Seynaeve, hier aanwezig.'

'Kom, Louis, wij gaan een beetje in de verse lucht,' zei Peter.

Op de speelplaats draaide de molen met een teder piepend geluidje. Vlieghe had hem nog een woedende zwaai meegegeven toen hij wegging.

Papa hield zijn hand boven zijn iele wenkbrauwen alsof hij naar de zee bij Blankenberge keek (verleden zomer, honderden in de golven joelende mensen met naakte schouders) en niet naar de klokgevel van de kapel (waar Vlieghe nu knielde en de Heilige Maagd om vergiffenis vroeg voor zijn wantrouwen en woede).

Peter voelde aan de laag neerhangende tak van de perenboom. Bij de kelderkeukens drentelden enkele kleintjes. Niet zo lang geleden stond Louis er ook, in de rij, in de keukenwalmen, tien centimeter kleiner, met Vlieghe's natte hand in de zijne.

'Wij zijn zeer content van onze Louis,' zei Zuster Adam. 'Hij is de eerste in gewijde geschiedenis en in aardrijkskunde.'

'En in rekenen?' vroeg Peter.

'Dat is nog een probleem,' zei de non.

'Dat heeft hij van zijn vader,' zei Peter.

'Dat is juist,' zei Papa. 'We kunnen niet allemaal zo slim zijn als gij.'

Peter haalde een witte zakdoek te voorschijn en bette zijn voorhoofd, zijn schaarse haren. Dan frommelde hij de zakdoek tussen zijn lichtgekloofde nek en zijn celluloid boord. De parel in zijn grijze das gaf licht.

'Louis,' zei hij, 'ik ben niet mistevreden, maar dat rekenen van u, gij gaat daar serieus moeten aan werken. En 't algemeen gedrag is ook niet fameus, heb ik gehoord.'

In 1919 werd hij lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. Van toen af werd hij een belangrijk man. Hij werd Vlaams leraar aan het Koninklijk Hof en vanaf 1933 was hij raadsheer (adviseur) voor Kunst en Wetenschap van drie koningen: Albert I, Leopold III en Boudewijn.

In 1929 liet hij zijn villa in Sint-Idesbald bouwen ("Het Latem aan Zee").

In 1946 werd Teirlinck medeoprichter en directeur van het *Nieuw Vlaams Tijdschrift*.
In hetzelfde jaar richtte hij de Studio van het Nationaal Toneel te Antwerpen op; later bekend als *Studio Herman Teirlinck*.

Teirlinck (1905)

Vranke duivel: vrijmoedig, onbeschroomd. (Belg.-Ned.): vrijpostig, brutaal.

Willem Tell: legendarische vrijheidsheld die aan het begin van de 14e eeuw zou hebben geleefd in Zwitserland en vooral bekend werd door het gelijknamige toneelstuk van Friedrich Schiller en de opera van Gioacchino Rossini. Het verhaal van Willem Tell is een van de stichtingsmythes van Zwitserland.

1307: de legendarische kruisboogschutter Willem Tell weigerde de hoed te groeten die de eveneens legendarische landvoogd Hermann Gessler op een staak op het dorpsplein had laten zetten als symbool voor het heersende huis Habsburg. Gessler beval hem daarop met zijn kruisboog een appel van het hoofd van zijn zoontje Walter te schieten. Willem Tell haalde twee pijlen uit zijn koker en schoot er één door de appel. Toen Gessler vroeg wat de bedoeling van de tweede pijl was, antwoordde Tell dat die voor de landvoogd was geweest als hij zijn zoontje per ongeluk had gedood. Hierop werd hij gevangengenomen. Hij ontsnapte, ging richting Küssnacht en doodde alsnog de gehate landvoogd met zijn kruisboog.

'Van welingelichte kringen,' zei Louis.

Peter stak het topje van zijn beringde vinger in zijn neus en schudde vinnig. Hij liet de rubberen neus los. 'O, gij vranke★ duivel,' zei hij.

Papa was verontrust. Hij kneep zijn ogen halfdicht. Bijziende? Nee, zo keek Willem Tell★, toen hij zijn kruisboog spande, naar zijn zoon onder de appelboom.

'Denk eraan,' zei Peter en tikte tegen Louis' bovenarm, 'dat ik uw bulletin★ ga inspecteren als gij thuiskomt in de vakantie. En jongen, denk aan de naam van de Seynaeves.' Hij stapte weg. Voor het eerst zag Louis dat zijn benen gekromd waren als van een ruiter. 'A propos,' zei Papa, 'hier, dat is voor u.' Louis herkende de geur meteen, hij nam het bekende papieren zakje met de zilveren cursieve krulletters aan, het waren pralinen van de bakker om de hoek van het Gesticht, het zakje was verkreukeld, Papa had er dus aangezeten. Voor alle zekerheid keek hij in het zakje, sommige donker- en lichtbruine klonters waren aan elkaar gesmolten. Hij legde het zakje in Zuster Adam's uitgestrekte hand.

'Vanavond krijgt hij er twee, zei de non. 'D'r zit toch geen sterke drank in, hè, Mijnheer Seynaeve?'

Papa stootte een gehik uit. 'Wat een gedacht, Zuster,' zei hij en meteen werd hij ingetogen, bijna vroom. 'Nooit geen sterke drank, Zuster. Af en toe een pintje, omdat het warm is of omdat ge onder de mensen zijt. Maar drank?' Hij keek pal in Louis' gezicht. 'Moest ik ooit weten dat hij later aan de drank geraakt, ik kap hem nu zijn twee handen af.'

'Ja,' zei de non. 'Moeder-Overste heeft een keer per abuis op een begraving twee pralinen opgegeten waar Elixir d'Anvers★ in zat. En 't zat direct in haar hoofd.'

Het was gelogen. Het was háár, Zuster Adam, overkomen. Met vijf of zeven pralinen. Louis zocht naar de sporen van de leugen in het onaantastbaar ovaal dat in de kap geprangd zat.

'Goed,' zei Papa en kuchte.

'Ga nog niet weg,' zei Louis. 'Nog niet.'

'Nee,' zei Papa en wachtte. 'O ja,' zei hij toen, 'met Ma-

Het verhaal van Willem Tell past perfect in de onafhankelijkheidsstrijd van Zwitserland en zijn landsknechten vanaf 1291. Sinds dat jaar verzet een aantal Zwitserse staatjes zich tegen de heerschappij van de Habsburgers.

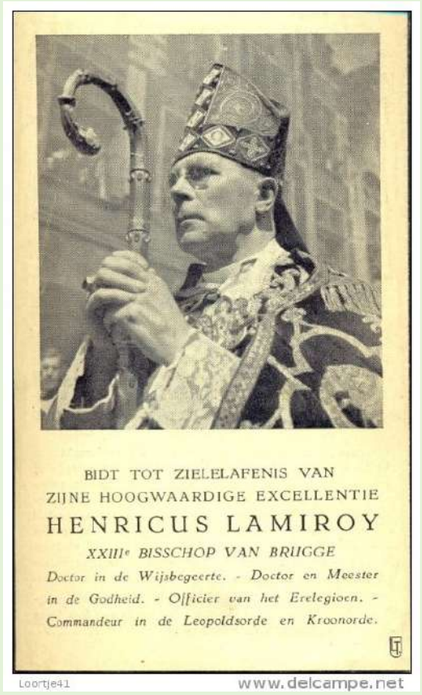
Er is echter geen enkel bewijs dat Willem Tell daadwerkelijk heeft bestaan.

Bulletin: (Belg.N. veroud.) rapport.

Elixir d'Anvers: een zoete jenever.

In plan laten: (< Frans: laisser en plan) in de steek laten, er vanonder muizen.

Henricus Lamiroy (1883 - 1952) was bisschop van Brugge. Hij behoorde nog tot het ras van de 'kerkvorsten', die met gezagvolle hand clerus en gelovigen leidden.

Hij doorliep de humaniora aan het Sint-Amandscollege in Kortrijk. Van 1904 tot 1909 studeerde hij filosofie in Leuven, daarna theologie aan het Grootseminarie in Brugge.

Politiek was hij afstandelijk tegenover het burgerlijke gezag, maar ondersteunde de katholieke partij omdat ze de enige garant was voor de verdediging van de christelijke waarden. Hij was dan ook gekant tegen partijen zoals de Vlaams-nationalisten en REX. Bij verkiezingen aarzelde hij niet de gelovigen te wijzen op hun 'zware gewetensplicht' om te stemmen 'voor de enige lijst door de geestelijke overheid goedgekeurd'.

Van alle bisschoppen van zijn tijd zette hij zich het meest in voor de ontwikkeling van de Katholieke Actie en hij streefde dit na met een eigen afzonderlijke organisatie binnen zijn bisdom. Voor elke tak van de K. A. stelde hij voltijdse priesters ter beschikking. Als er initiatieven waren die op het Belgisch of Vlaams niveau plaatsvonden en hem in zekere zin dreigden te ontsnappen (vooral de christelijke arbeidersbeweging wilde zijn eigen weg gaan) kwam hij daar tegen in verzet.

ma gaat het goed. Het is te zeggen: goed en niet goed. Gij hebt misschien gepeinsd dat zij zou komen, maar dat ging nogal moeilijk. Wat dat ik u wilde zeggen, ge hebt schrikkelijk veel complimenten van Mama.'

'Zij *wil* niet komen,' zei Louis. Tegen zijn zin klonk het vragend. (Eenenveertig dagen geleden, toen zij de laatste keer op bezoek was, zei Mama: 'Wat kom ik hier eigenlijk doen? Ik laat heel mijn huishouden in plan★ en als ik hier ben zegt ge niets tegen mij. Als ik u iets vraag is 't "Ja" of is 't "Nee" en voor de rest staat ge naar mij te kijken als naar een onnozele konte. Als ge liever hebt dat ik niet meer kom, Louis, moet ge 't zeggen. 't Is toch waar, gij zegt nooit iets uit uw eigen.')

'Natuurlijk wil zij komen,' zei Papa, 'maar hoe moet ik het expliqueren?' Hij wendde zijn roze, welig gezicht hulpeloos naar Zuster Adam en zei toen bits tegen de perenboom: 'Als zij niet kan, dan kan zij niet, amen en uit.'

'Louis is een beetje ongedurig,' zei de non. "t Komt ook door dat weer. Die warmte ineens.'

'Ja. 't Gaat onweren,' zei Papa.

Zij zelf is ongedurig. Waarom? Je niks afvragen. Je ook niet afvragen waarom je je niks moet afvragen.

'De pralinen komen van bij de bakker om 't hoekje,' zei hij.

'Dat is juist,' zei Papa.'

'En zij zijn gesmolten door de warmte.'

'Wat geeft dat nu?' zei de non. "t Is toch de smaak die telt.'

In het kantoor van Zuster Econome hing de met de hand gekleurde foto van Henricus Lamiroy★, bisschop van Brugge, van wie Peter beweerde dat hij verre familie van de Seynaeves was, langs de kant van Tante Margo. De bisschop hield zijn hoofd schuin, zijn ellebogen steunden op een schrijftafel uit de Middeleeuwen, waarop een bronzen inktpot, een telefoon en een lege asbak stonden.

Door het raam met de dikke, ronde, bestofte tralies kon je de DKW zien. Peter zat schuin bij de schoorsteen met

REX (van Christus Rex, "Christus is koning"): Belgische fascistische politieke beweging. De stroming werd Rexisme genoemd.
Leider was Leon Degrelle.

Léon Degrelle (Bouillon, 1906 – Málaga, 1994) was een Waals-Belgische politicus, die in 1936 de Belgische fascistische beweging Rex oprichtte. In de Tweede Wereldoorlog bracht hij het Waals Legioen van de Waffen-SS op de been, dat vocht aan het oostfront.
Na 1945 werd hij in België bij verstek ter dood veroordeeld. Hij leefde tot 1994 in het Spanje van dictator Franco waar hij asiel en een nieuwe identiteit kreeg.

Degrelle werd geboren in een rooms-katholiek middenklassengezin als zoon van een bierbrouwer. Hij studeerde rechten in Namen en Leuven, maar haalde nooit een diploma en werkte voor de kleine katholieke uitgeverij Christus Rex, die het blad *Rex* uitgaf. Sinds 1934 streefde Degrelle naar een reorganisatie van de Katholieke Partij tot een militanter katholicisme met vooral veel nationalistische trekken. Teleurgesteld over het uitblijven van hervormingen stapte hij begin 1935 uit deze partij.

Vervolgens richtte hij in 1936 met geestverwanten de autoritaire en naar het fascisme neigende Rex op. De partij ageerde tegen de invloed van de grote bedrijven op de politiek, maar ook tegen het partijenstelsel en de corruptie. Hij dweepte openlijk met het fascisme in Italië en beschouwde Benito Mussolini als zijn grote voorbeeld.

Aanvankelijk was Rex zeer populair onder Waalse katholieke studenten. Nog in 1936 kwam Rex onder de slogan 'Groote Kuisch' op bij de verkiezingen en behaalde 21 Kamerzetels en 12 Senaatszetels. In Vlaanderen kwam Rex op onder de naam Rex-Vlaanderen en behaalde 72.000 stemmen (7%), voornamelijk bij rechts-conservatieve Franstaligen die de vernederlandsing van Vlaanderen niet verteerden. Door die score gaf Degrelle aan Rex een *federale* structuur.

Degrelle begon geheime besprekingen met het Vlaamsch Nationaal Verbond om een samenwerking te sluiten. In het akkoord dat hieruit voortvloeide verklaarde hij onder meer bereid te zijn om te ijveren voor een gefederaliseerd België en een

zijn knieën gekruist, hij wipte met zijn stompe schoen en rookte een sigaar. Zuster Econome's strenge uitdrukking veranderde nauwelijks toen zij Louis zag.

'O-wietje,' zei zij en Louis zal ooit dat papiermes met het Kongolees ivoren heft dat daar op het mosgroen vloeiblad ligt opnemen, oprichten. Balken zal zij, Zuster Econome, piepen tot zij pist.

Hij ging bij het raam staan en zei: 'Waarom staat er REX★ op uw auto?'

'Ja,' zei Papa, maar je kon het bijna niet horen want Peter riep kakelend: 'Wat? REX? Wáár?' en sprong op. De sigarenwalm sloeg tegen Louis aan. Peter prevelde vlakbij: 'Het is niet mogelijk!' Ook Papa kwam bij het raam. Aandachtige cafébezoekers in de gelagkamer van 'Het Witte Paard' aan de overkant konden nu drie geslachten Seynaeves★ achter tralies zien.

'Nu dat ge 't zegt,' zei Pa. 'Op de achterruit.'

Peters woorden knetterden, de tongval was voornaam, afstandelijk, de adem tussen de klanken was zwavel. 'Staf, ge gaat me een groot plezier doen en nu direct, maar direct dat etiket er af halen.'

'Direct,' zei Louis binnensmonds.

'Staf!' snauwde Peter.

'Dat moet Holst gedaan hebben,' zei Papa en ging naar de deur.

'Ja,' zei Peter. 'Anders kan ik mij niet voorstellen.'

'Is dat Holst?' vroeg Louis. Op een onhoorbaar bevel van Pa kwam de reusachtige man moeizaam van achter het stuur gekropen. Toen hij op straat stond, zag Louis, onredelijk blij, dat de man een kop groter was dan zijn vader.

'Het is crapuul,' zei Peter. 'Zuster Econome, de dag van vandaag...'

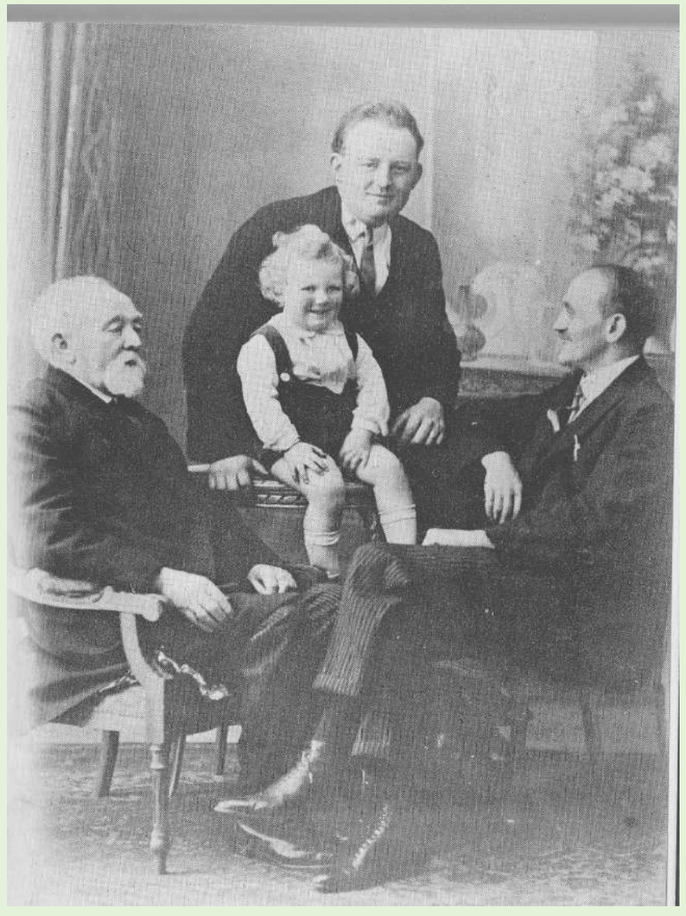
'De aartsbisschop heeft, in zoveel woorden, in de radio gewaarschuwd voor de REX-isten,' zei Zuster Econome. 'Maar 't schijnt dat Koning Leopold★ er niet helemaal tegen is. Alhoewel hij dat natuurlijk niet kan bekend maken.' Zij glimlachte. Louis had dit nog niet eerder gezien. Ineens zat

vernederlandsing van Brussel. Degrelle beschouwde dit akkoord als een hergroepering van alle rechtse krachten die Rex na een aanhoudende politieke crisis aan de macht zou brengen, maar het akkoord met het VNV leidde tot hevige weerstand van een groot deel van zijn achterban.

Dat koning Leopold “niet helemaal tegen” de Rexisten was, dankten zij aan die federale structuur, omwille van de elitaire franskiljonse Vlamingen (‘kleine Fransen’, ‘Fransmannekes’).

Dat Lamiroy zijn onderdanen voor de Rexisten waarschuwt, kwam omdat Degrelle zich vanaf 1935 steeds verder losmaakte van de katholieke partij.

Drie geslachten Seynaeves:

De foto toont de 2 tot 3-jarige Hugo Claus, die vóór zijn vader Jozef zit, met rechts zijn grootvader Maurice ofwel Peter, en links zijn overgrootvader, de advocaat.

daar een vrouw, met een kinderlijke, boerse uitdrukking. Ook haar handen die een smaragdgroene vulpen ronddraaiden, hadden iets meisjesachtigs.
'REX op onze auto,' zei Peter wrokkig.

"t Is in ieder geval beter dan een etiket van de socialisten,' zei Zuster Econome.

'Dat zou er nog moeten aan mankeren,' zei Peter. Bruusk ging hij naar het bureau en tikte er tegen met zijn zegelring. 'Dat gaat nog een staartje krijgen,' zei hij en zonder blik of groet verdween hij. Zuster Econome kwam overeind.

'Die grootvader van u,' zei zij, 'die gaat een dezer dagen een hersenbloeding krijgen, met dat jagen en springen van hem.'

In de zonnige straat buiten wilde de reus Holst het etiket er af krabben met een zakmes, maar Papa hield hem tegen en pulkte toen, behoedzaam en zwetend, met zijn vingernagels tussen glas en papier. Peter kwam bij de auto, gilde onhoorbaar en gooide zijn sigaar tegen de keien.

Zuster Econome ging naar buiten, nadat zij de kokosmat tussen de deur en de deurpost had geschoven.

Alhoewel het niet mocht, nooit mocht, stond Louis toen onbewaakt, onbeschaduwd in de straat buiten, onder de plataan die gonsde van de muggen. Papa had het ronde, hatelijke etiket blijkbaar onbeschadigd op zak gestoken. Peter zat vooraan in de auto, naast het stuur. Hij had een donkergrijze deukhoed op. De reus Holst streelde de motorkap.

'Allee, jongen,' zei Papa opgewekt. Buiten zag hij er sterker en breder uit dan aan de leiband van Peter, in het Gesticht. 'De volgende keer gaat het allemaal anders en beter zijn. Ge moet uw hart niet opvreten voor uw moeder. Het gaat allemaal goed passeren.'

'Heeft Mama de vliegende tering?' vroeg Louis.

'Maar Owietje toch,' zei Zuster Econome.

Papa keek naar zijn kind als naar een weeskind dat aan de deur kwam zingen op Driekoningenavond. Hij deed alsof hij de slappe lach kreeg en roffelde op zijn buik als om een onweerstaanbare lachbui te bedaren.

Koning Leopold: bedoeld is Leopold III (1901 - 1983), koning der Belgen van 1934, na de dood van zijn vader koning Albert I van België, tot 1951, toen hij na 'de koningskwestie' troonsafstand deed ten gunste van de kroonprins, zijn oudste zoon Boudewijn.

Leopold trouwde in 1926 in Stockholm met de Zweedse prinses Astrid. Het echtpaar kreeg een dochter, en twee zonen: Boudewijn (1930 – 1993), vijfde koning der Belgen en Albert (1934), zesde koning der Belgen.

Leopold legde op 23 februari 1934 de eed af, nadat koning Albert I op 17 februari in Marche-les-Dames (zie ook p. 98) het leven liet bij een rotsbeklimming.

Op 29 augustus 1935 in het Zwitserse Küssnacht verloor Leopold III als chauffeur de controle over het stuur van de wagen en koningin Astrid werd uit de wagen geslingerd met haar hoofd tegen een perenboom (!), waarbij zij overleed. Leopold was licht gewond.

Nadat Engeland en Frankrijk op 1 september Duitsland de oorlog hadden verklaard (begin van de merkwaardige *phoney war* of Schemeroorlog) nam op 3 september 1939 koning Leopold III het bevel op zich van de troepen. Dezelfde dag werd de katholiek-liberale regeringscoalitie uitgebreid met de socialisten. De politieke partijen Rex en het VNV (Vlaamsch Nationaal Verbond) legden loyaliteitsverklaringen tegenover België af. België bleef vasthouden aan zijn neutraliteitspolitiek.

Op 28 mei 1940, aan het eind van de 18-daagse veldtocht capituleerde koning Leopold III. De beslissing van de vorst zette direct kwaad bloed bij de regering-Pierlot III in Limoges die niet was geraadpleegd. Koning Leopold III verkoos in het land te blijven, naar zijn zeggen om het lot van zijn krijgsgevangen soldaten te delen.

'Maar wat een raar gedacht!' bracht hij uit. 'Hé, Zuster? Maar kind toch, gij zijt een curieuze cadet. D'r is in geen vijftig jaar tering geweest bij de Seynaeves. Hé, Zuster?' Zij wist niet of zij moest beamen. Papa schraapte zijn keel en boog zich voorover. 'Wat er gebeurd is, het is iets van niets, het is dat zij van de trap gevallen is, Mama, dat is alles, zij moet blijven liggen.'

'Op de trap?'

Papa zocht verwilderd steun bij Zuster Econome, die naar de straat keek alsof ze iemand verwachtte. De reus Holst hield de deur van de DKW open.

'Zij moet een tijdje in bed blijven liggen, niet lang meer,' zei Zuster Econome toen.

'Allee, jongen,' zei Papa. 'Als ge Mama gaat terugzien zal zij een schoon cadeau hebben voor u.'

'Dat is zeker,' zei Zuster Econome.

'Wat dan?'

'Dat is een verrassing,' zei Papa.

'Gij gaat ervan verschieten,' zei Zuster Econome. In de auto leunde Peter opzij en toeterde. Meteen blafte de hond van 'Het Witte Paard'.

'Allee, jongen,' zei Papa.

'Allee, Papa,' zei Louis maar het klonk niet zo smalend als hij gewild had.

'De naaste keer zal...' zei Papa en schuifelde naar de DKW. Toen hij achterin ging zitten begon Peter fel tegen hem aan te praten. Er was een ruime plaats vrij naast Papa. Louis had er makkelijk bij gekund. De hele weg naar huis had hij zijn hand op Papa's knie gelegd. Hij wuifde de auto nog na, toen hij de hoek om was gereden en de stofwolk zich over de dorpsstraat oploste.

De speelplaats was verlaten, heiig. Uit de kelderkeukens steeg het gekwetter van de kleintjes.

Vandezijpe kwam naar hem toe. Hij at een wortel.

'Ugh, bleekgezicht,' zei hij.

'Ugh, Hottentot,' zei Louis. En alhoewel hij het helemaal niet wilde, zei hij tegen Vandezijpe die oranje brokjes ver-

maalde met een wijdopen mond: 'Mijn moeder is van de trap gevallen.'

'Het is altijd iets met u,' zei Vandezijpe.

Een **klei(win)put**, kleigat, kleigroeve of tichelgat is een uitgraving in het landschap ten behoeve van het winnen van rivierklei. In de meeste gevallen wordt deze klei gewonnen in de uiterwaarden van de rivieren door daar de bovenlaag af te graven. Men vindt kleiputten meestal bij steenfabrieken, omdat de klei wordt gebruikt als grondstof ten behoeve van het bakken van bakstenen en dakpannen.

Gasthuis: Een gasthuis was in de Middeleeuwen een instelling voor de nachtelijke opvang van daklozen. De gasten aan wie een slaapplaats werd geboden varieerden van landlopers tot pelgrims. Later ontstonden vele vormen van gasthuizen, waarvan de belangrijkste was de opvang van zieken en bejaarden. Uit het gasthuis zijn het huidige ziekenhuis, verpleeghuis en verzorgingshuis ontstaan.

De Goede Herder:
Het verhaal van de 'goede herder' staat in Johannes 10:1-21. Jezus noemt zichzelf hierin de 'goede herder' die zijn leven geeft voor zijn schapen, in tegenstelling tot een ingehuurde knecht die wegvlucht bij gevaar.

De bekendste verwijzing naar God als herder verschijnt in Psalm 23.

Kuurne, Lauwe, Verdegem: een onmogelijke combinatie in de werkelijkheid, daar Lauwe ten zuidwesten van Kortrijk ligt, en Kuurne ten noorden.
De naam 'Verdegem' is m.i. verzonnen, of het moet zijn afgeleid van het verder westelijk gelegen Wevelgem, maar dan zou Holst wel heel ver zijn omgereden.

II HOREN EN ZIEN

Puffend rijdt de DKW door de dorpskom, langs de huizen met geelglimmende bakstenen, lila en beige geverfde balkons, schoenwinkels, een smidse, een kerkhof waar een vrouw in rouw op haar duim zuigt.

Suizend rijdt de auto over een verlaten asfaltweg, langs de huizenhoge klippen van de kleiputten★, en wat keft Peter daar? Je kunt het liplezen. Peter is woedend, hij die tijdens Louis' doopsel in het Sint Marcusgasthuis★ de kwispel uit de handen van de pastoor nam en ermee over het wurmpje zwiepte dat schrok met het verschrompeld langvoorbije kopje dat op een foto te zien is in de woonkamer van de Oudenaardse Steenweg tien. De foto zit schuin onder in de lijst van 'De Goede Herder'★. Peter die, elke keer dat Louis dapper een nieuwjaarsbrief had voorgedragen (eindigend met een buiging en een opgelucht en triomfantelijk uitstoten van 'uw liefste petekind dat u bemint'), Louis' pols beetnam, Louis' gebalde vuist openpelde en er, terwijl hij zich ruggelings van Louis afwendde, vijf frank in perste, het slijk der aarde. Peter die zich eens 'Professor Seynaeve' heeft genoemd. 'Ik dacht dat u onderwijzer was. In welke materie bent u dan professor?' - 'In de levenskunst, waarde mevrouw!' Deze Peter scheldt nu zijn zoon uit, die ontzet achteroverligt achter in de benauwde hete auto. Na de kleiputten komen de roggevelden, dan wordt het land minder heuvelachtig, en verschijnen de wegwijzers naar Kuurne, Lauwe, Verdegem★.

Dan praat Peter, niet bedaard, maar vermoeider. Hij is hoorbaar. 'Staf,' zegt hij, 'ik versta heel goed dat ge opinies hebt, een man zonder opinies mogen ze in de vuilbak smijten, maar *enfin*, Staf, *il y a la manière*.'
'In Vlaanderen Vlaams,' schreeuwt Papa. De man achter het stuur kan je zien grinniken, al merken de twee anderen het niet. Toch, Peter ziet de schouders van de man trillen.

Commerçant: interessant is om aan deze kwalificatie toe te voegen hetgeen Tom Lanoye schrijft naar aanleiding van het verwante begrip 'affaires' (Kl. Enc, p. 44 - 45):

> "... naast het neutrale zakendoen kunnen 'affaires' verwijzen naar 'zaakjes doen met de Staat', bij voorkeur op de rand van het wettelijke. *('Hij doet affaires met de stad Oostende.')* Vandaar de term 'affairisme': het aanwenden van politieke relaties of invloed om zaakjes te kunnen doen. Volgens *Van Dale* wijst dit 'affairisme' op misbruik. Voor de meeste Belgen wijst het op traditie en gezond verstand. Zeker in Oostende."

De Congregatie van de **Zusters Maricolen** is een apostolische vrouwencongregatie.
De stichting was een initiatief van Anna Puttemans en vijf collega-begijnen van het begijnhof van Dendermonde, die onder de indruk waren van de preken van karmelietenpater Hermanus a Sancto Norberto over Theresia van Ávila. Vanaf pinksteren 1664 vestigden zij zich in het huis van pastoor Daens en namen ze een habijt aan. Zij wilden geen erkende kloosterorde zijn met voorrechten, maar een familie, waar ze zich, zonder geloften en slot, aan God en elkaar konden verbinden op volledig vrije basis.
Ze putten hun middelen uit handwerk, onderwijs en ziekenzorg.

Vanuit Dendermonde verspreidden de Maricolen zich in korte tijd naar de meeste grote steden van Vlaanderen. Een jonge Maricolencongregatie is die van Deinze (1816). Daar verliet de laatste zuster Maricool het klooster in 2016.

De zusters noemden zich Maricolen, van het Latijn Mari-colae = toegewijd aan Maria.
De volksmond noemde de zusters 'Marollen', 'Marollekens' of 'Marullen'.

'Holst, kijk voor u,' sist Peter.

Een begrafenis komt voorbij. Een dronken non wordt ondersteund door twee officieren met rouwkransen om hun nek. Een fanfare. De mensen in de schoorvoetende rouwstoet lijken stuk voor stuk in karton uitgeknipt, geverfd en door een onhandige jongen met onzichtbare touwtjes voortbewogen. De jongen zal ze laten huppelen, trippelen, dansen. Dies irae, sjingboem, dies illa, pompom!

'Staf,' zegt Peter gelaten, 'ge zijt een brave vent, maar geen commerçant.'★ Het is de zwaarst mogelijke belediging en Papa deinst nog verder achteruit tegen de autokussens.

'Staf, het is of ik tegen de koeien spreek.'

Op het kerkhof met de snikkende vrouwen aangekomen verspreidt de zwarte stoet zich tussen de kruisjes, en komt dan weer bijeen voor het versgedolven graf waar de vrouw in de rouw van achter haar zwarte sluier zo'n misbaar maakt dat de omstaanders blozen, elkaar aanstoten.

'Staf, ge hebt lelijk misdaan daarjuist met uw REX-plakkaatje. Is het daarvoor dat ik u heb grootgebracht?'

'*Gij* hebt mij niet grootgebracht, maar Bomama.' Zoiets zou Papa nooit durven zeggen. Hij zou haar ook geen Bomama noemen, zijn eigen moeder. En Papa onderbreekt Peter nooit, zijn eigen vader.

'...dat ik speciaal voor u, als mijn opvolger, een zaak heb opgebouwd die haar gelijke niet heeft in Westvlaanderen?'

'Vader, er is in heel Westvlaanderen geen andere groothandel in schoolgerief.'

'Precies wat ik zeg. Wij hebben onze gelijke niet.'

Op het kerkhof dalen zwermen kraaien, fladderen, krabben in de omgewoelde aarde. Een man in 't zwart verjaagt ze met een paraplu.

'Staf, waarom hebt gij mij belachelijk gemaakt in de ogen van alle kloostergemeenschappen van Westvlaanderen? Want wees er zeker van dat Zuster Econome nu aan de telefoon hangt. Tot bij de Zusters Maricolen★ in Deinze zullen ze het te horen krijgen, hoe belachelijk...'
'REX is niet belachelijk.'

An **der schönen blauen Donau** is een Weense wals van Johann Strauss jr. Première 1867 in Wenen.

Donau so blau, so schön und blau
durch Tal und Au
wogst ruhig du hin,
dich grüßt unser Wien,
dein silbernes Band
knüpft Land an Land,
und fröhliche Herzen schlagen an deinem schönen Strand.

Filips van de Elzas (1142 – bij Akko, 1191) was graaf van Vlaanderen van 1168 tot aan zijn dood. Hij sprak geen Nederlands, maar Frans.
Zijn politiek was erop gericht het Franse kroondomein te beheersen. Dit mislukte.
Maar hij was rond 1179 wel de machtigste edelman van Frankrijk.
Op binnenlands vlak werd Filips' beleid gekenmerkt door een krachtige stedelijke politiek. Filips was een geletterd vorst en zijn hof groeide uit tot een centrum van cultuur. In 1180 liet hij het Gravensteen te Gent optrekken als verblijfplaats voor het grafelijk geslacht. Ook in de krijgskunst wist hij zich een goede reputatie op te bouwen.

Hij bezorgde Vlaanderen ook het huidige wapenschild: de klimmende leeuw van sabel (zwart: gevaar, kracht), getongd en genageld van keel (rood: moed, opoffering), op het gouden veld.

'REX zal overwinnen,' zegt de man die met immense, gezwollen rode handen vederlicht het stuur doet zwenken.

'Holst, kijk voor u.'

'België zal REX-ist zijn of niet zijn.'

'Holst, is het uit?'

Peter haalt een naar munt ruikend buisje boven, schroeft er aan en stopt het in zijn neus. Zijn ogen tranen. Hij jankt: 'Wat heb ik toch misdaan? Gij, in de Hemel, zeg het mij. Ik heb altijd het beste gewild voor mijn familie en mijn kleinkinderen en voor Louis in het bijzonder.'

Hoort Papa dit laatste wel goed? Hij geeft er geen blijk van. Holst fluit 'De schone blauwe Donau'★, zijn schoen wipt op de maat van de wals, lost de pedaal. Doet zoiets de DKW schokken en schudden? Dit aan Vlieghe voorleggen.

'Staf.'

'Ja, vader.'

'Dat ik het ver gebracht heb in het leven, dat ik algemeen erkend word als iemand op zijn plaats, niet alleen in de Filips van den Elzaslaan★, maar ver buiten Walle, tot in de kleinste dorpen waar er een school is of een klooster, dat heb ik te danken aan mijn neus. Ik riek waar er zaken te doen zijn en dan doe ik ze. En daarvoor word ik gerespecteerd als commerçant en als mens. Eigenlijk meer dan als mens, want in een zekere zin ben ik als een priester, want heb ik niet een speciale vergunning van het bisdom om in het vrij onderwijs mijn waren aan de man te brengen? Ja of nee? En nu is mijn toekomst en die van u en die van Louis in gevaar omdat gij, Staf, den dwazen moet uithangen met uw politieke propaganda. En voor REX dan nog. Jongen, ik hoop dat Leon Degrelle★ u ruimschoots vergoed heeft, hoeveel, vijfduizend frank? Meer? Dertig zilverlingen van duizend frank stuk om mij te vernederen *en plein public*?'

'D'r was bijna niemand die het gemerkt heeft.'

'Tiens, tiens. Gij noemt uw eigen kind dus: bijna niemand? 't Is proper. Ik zal het signaleren aan Louis zijn moeder. Zij zal opkijken als zij verneemt dat zij bijna niemand geworpen heeft.'

Het Gravensteen is een versterkte waterburcht, gelegen in de Oost-Vlaamse stad Gent met een vrijwel intact verdedigingssysteem. Het dateert uit 1180 en was de residentie van de graven van Vlaanderen tot 1353. Het werd oorspronkelijk nieuw slot ('novum castellum) genoemd.

Leon Degrelle: zie p. 19 en 20.

Herman Teirlinck: zie p. 16 en 17.

Leon Degrelle

'Geworpen?'

'Gebaard, is dat duidelijker? Staf, antwoord. Ge moet niet van niks gebaren.'

Nu hij niet meer in het Gesticht is, spreekt Peter plat-Vlaams. Peter heeft een diploma van onderwijzer; jarenlang stond hij erop schoon-Vlaams te spreken in alle omstandigheden, zelfs, tot haar ergernis, met Bomama, die allang vergeten was dat zijn beschaafde taal een van de redenen was waarom zij met hem trouwde. Toen, op een middag, 'een van de beslissendste momenten uit mijn leven', is Peter met vrienden op bezoek geweest bij Herman Teirlinck★, de prins van de Vlaamse letteren, in diens villa in Oostduinkerke. Daar heeft hij de brouwende r, de langgerekte, hoge aa opgelopen, die Louis zich ook eigen heeft gemaakt en waarmee hij de hoon van de Zusters en de leerlingen van het Gesticht van de Heilige Jozef wekt. Maar na die middag van kouten over cultuur en wetenschappen in Oostduinkerke begon Peter tot de verbazing van menigeen, in de huiskring en in zijn stamcafé 'Groeninghe', ook uitdrukkingen van Walle in het dialect van Walle te plaatsen. Niet vaak, want hij wou uiteraard niet voor joviaal doorgaan, maar op het onverwachts, bij het kaarten of als de omstandigheden om iets snedigs vroegen. Hoe dat kwam? Hij had het een jaar geleden, tijdens het kerstdiner, verteld. 'Herman Teirlinck ging cider halen uit de kelder en toen hij inschonk, kwam zijn vrouw in de salon, en weet ge wat die grote man, die verfijnde, om niet te zeggen decadente geest toen deed? Hij ging naar haar toe en gaf haar een klinkende kus op haar wang en zei: "Ah wel, maske, komt er baa! Da zaain Sjaarels van 't Vraai onderwaais. Mor geef maa ierst nen baiser." Wij stonden perplex. En later hebben we erover geredetwist en wij werden het erover eens dat hij, die men in onze kringen zo fel aanvalt, precies het bewijs geleverd had van de nederigste volksverbondenheid, en de taal van ons volk in zijn oorspronkelijke geledingen respecteerde.'

Waar is de weduwe die man en kind verloren heeft door haar eigen schuld? De fanfare speelt zachtjes onder de zang:

Quanto-o: drukfout? Moet zijn: Quando-o.

1. Dies irae, dies illa Solvet saeclum in favilla, Teste David cum Sibylla.	1. Dag des toorns, o die dag zal de wereld tot as vergaan zoals voorzegd door David en de Sibylle.
2. **Quantus tremor est futurus**, Quando judex est venturus, Cuncta stricte discussurus!	2. Welk een angst zal er dan zijn wanneer de rechter zal komen om alles streng te oordelen

'Dies irae' zijn de bekende eerste woorden van de Sequentia uit de Latijnse mis voor de overledenen (Requiem) van de rooms-katholieke eredienst, waarmee ook meestal naar de gehele sequentia wordt verwezen.

De tekst, die ontstond in de 13e eeuw, wordt beheerst door angst en huiver voor Gods laatste oordeel over de overledenen, en wordt omwille van die lugubere sfeer niet vaak meer uitgevoerd in de eigentijdse uitvaartliturgie. Verschillende componisten hebben er evenwel schitterende muziek voor geschreven, en het thema van de oorspronkelijke Gregoriaanse versie heeft veel andere componisten tot in onze tijd geïnspireerd bij het schrijven van muziek al dan niet met een lugubere achtergrond. Onder meer Berlioz in zijn *Symphonie fantastique*, Saint-Saëns in de *Danse macabre* en in de Derde Symfonie, Mahler in zijn Tweede Symfonie, Franz Liszts *Totentanz* vertegenwoordigen een reeks variaties geheel gebaseerd op het openingsthema van het Dies Irae. Het kopmotief van het Dies Irae-thema treedt altijd wel op in welke compositie van Sergej Rachmaninov dan ook en geldt als zijn motto als scheppend kunstenaar.

Tot de bekendere Dies Irae behoren die van Mozart's Requiem in d-klein uit 1791, en die van Giuseppe Verdi uit 1874.

De **Louis d'or** (6.69g, 1640-1792) is een Franse gouden munt, geïntroduceerd door Louis XIII in 1640. Hij toont op de ene zijde het portret van de koning, en een Frans wapenschild op de andere.

De opvolgers van Louis XIII voelden zich geroepen om in eigen naam een Louis uit te geven met telkenmale de nodige wijzigen aan de munt (en het muntgewicht).

'Quantus tremor est futurus, quanto-o ju-udex est venturus, cuncta-a stricte discussurus★.' Het graf gaapt, de grond stinkt. In de kist is het kind nog warm, terwijl zijn vader in de kist er onder al lang van ijskoud beton is. Tussen de lippen van het kind zit een goudstuk geklemd, een Louis d'Or★.
Peter beveelt zonder woorden aan Holst om de auto vlakbij het graf te doen stoppen. Peter komt, met zijn stompe, glimmende schoenen tot aan de rand van de kuil. Papa sluipt dichterbij en als hij tot bij de rug van zijn vader geraakt, steekt hij twee behandschoende vuisten naar voren, de vingers spreiden zich en hij grijpt zijn vader in de lenden. Deze wankelt.

Papa duwt de schoolgeriefpotentaat niet in de kuil, maar kietelt hem. Peter wringt zich in bochten met heupen en schouders. De twee Seynaeves giechelen, als twee broers. Zullen ze nu met de rulle aarde gooien naar elkaar?

Holst blijft bij de auto en wrijft met een zeemlap onder de motorkap. Alhoewel hij doet alsof hij Louis niet opmerkt, seint hij: 'Kijk, ik ben veel te groot en te sterk, om iemand, zelfs u, pijn te doen. Weet ge wie ik ben? Ik ben gezonden om u, Louis, te beschermen.'
Peter steekt een stenen pijp op, meegebracht uit Beieren door zijn lievelingsdochter, Tante Mona.

'Holst!'

'Ja, Professor?'

'Waarom hebt gij dat REX-plaatje op onze auto aangebracht?' (*Onze* auto, want Peter heeft hem betaald.)

De man antwoordt niet. Hij vindt het de moeite niet. Hij is gezonden met een andere opdracht.

'Het moet een kind geweest zijn, een van die snotneuzen van het externaat,' zegt Papa.

'Een kind van een meter vijftig dan,' zegt Peter peinzend, 'want anders kon het niet bij die achterruit.'

'Of een misdadiger,' zegt Papa.

Peter haalt verachtelijk zijn neus op, zoals de Franse Koning deed in het jaar voor de Slag der Gulden Sporen★, toen hij de delegatie Vlaamse edellieden zag, gehuld in hun weel-

De Guldensporenslag vond plaats op het **Groeninghe**slagveld (een kouter (< cultura: bewerkt stuk land) in de huidige wijk Sint-Jan) te Kortrijk op woensdag 11 juli 1302 tussen milities van het graafschap Vlaanderen en het leger van de Franse koning Philips IV.
Piekeniers (met goedendag, zie afbeelding) en boogschutters bleken in staat een ridderleger te bedwingen.
Het Vlaamse leger stelde zich op in een uitgerekte U-vorm achter de Grote Beek en de **Groeninge**beek, met aan zijn rechterkant de stad Kortrijk en achter zich de Leie, die daar een bocht maakte.
De slag betekende nog niet het einde van deze ridderlegers, zoals onder meer bleek bij Kassel (1328) en Westrozebeke (1382), maar was vanaf de negentiende eeuw van belang door de rol die hij speelde in de Vlaamse bewustwording en de groei van de Vlaamse Beweging, waardoor het conflict een nationaal karakter kreeg.

Een belangrijke bijdrage tot de collectieve bewustwording van deze gebeurtenis in Vlaanderen werd ook geleverd door Hendrik Conscience met zijn roman *De leeuw van Vlaanderen* (1838), die evenwel een zeer geromantiseerd beeld van deze strijd biedt.

De **Pietà** van Michelangelo is een beroemd marmeren beeldhouwwerk van de op dat moment 23-jarige beeldhouwer.
Het bevindt zich in de Sint-Pietersbasiliek in Vaticaanstad.

Opvallend is de jeugdigheid van Maria, want in de vroegere beelden werd de moeder Gods als oudere vrouw gepresenteerd.

Edredon: donzen dekbed.

derige mantels, met hun vranke houding, hun vanzelfsprekend edel voorkomen.

'Misdadigers,' zegt Peter en hij bedoelt de troep rond het open graf, want zij weeklagen niet, rukken niet aan hun haar of hun kleren van verdriet, zij zuchten niet eens, zij staan er koud en voorovergebogen bij als de witmarmeren pieta's★ her en der verspreid over het kerkhof. 'Genoeg,' zegt Peter, en twee motten vliegen uit zijn mond. 'Genoeg,' zegt Peter en buigt zich voorover en zegt 'Genoeg', tegen het nog lauwe kind in de kist die al doorweekt is van het grondwater. En de auto komt in de Oudenaardse Steenweg gereden en sputtert en valt stil voor de deur waar Mama op de drempel staat te rillen,

nee,

dat kan niet, want Mama ligt in bed onder de edredon★ in haar stal van een kamer, zij moet blijven liggen met haar gekneusde of gebarsten benen of ribben.

Louis hapte naar adem. Achter de struiken kwamen twee Zusters voorbij, aan de tred was Zuster Kris te herkennen. In de verte weerklonk het gejoel van de Hottentotten die terugkwamen van het voetballen. Louis gleed verder, dieper op natte knieën in het struikgewas, zat toen op zijn hielen, zijn gezicht tegen de bittere bladeren.

Dat Mama gewond was, het was zijn eigen schuld en van niemand anders. Het was nooit gebeurd als hij thuis was geweest, want dan had hij haar tegengehouden op dat versplinterend ogenblik waarin zij op de gang naast haar slaapkamer slaapwandelde en viel en haar beide ellebogen brak.

Het was nooit gebeurd als hij, hier in het Gesticht, aan haar had gedacht. (Niet vluchtig, maar met een gerichte precieze, koude, heftige gedachte die haar had bereikt, op het ogenblik dat haar om bescherming smekende gestalte op de gang schoorvoetend liep te zoeken, met de witte stotterende voeten, vlak voor de trap.) Als zijn gedachte, zijn gebed, haar had omhuld terwijl zij nog sliep. Als zij zijn gedachte had opgevangen, ingeademd. Zij was wakker geworden en had gefluisterd: 'Ja, mijn Louis, ja, zeg het eens

aan Mama,' en had zijn nek gestreeld. Het was nooit gebeurd als hij er niet geweest was. Want als hij niet geboren was, dan had zij geen last gehad van duizelingen bij die trap. Want toen hij geboren was was er iets in haar bloed geschoten, dat had zij tegen Tante Nora gezegd. Als hij er niet was geweest dan had zij ook niet, in haar door zijn geboorte verzwakte, aangetaste ziel het beslissende moment gevonden waarop zij hem, haar gevaarlijke boreling en haar lastig kind, met pak en zak naar het Gesticht had gestuurd.

Geboren worden doet ook zeer. Louis kon het zich niet voorstellen alhoewel hij het meteen geloofde. Hij wou het zich overigens niet voorstellen, het had te maken met lakens vol stront en gekerm dat de buren deed samentroepen, en weigering en noodzaak en 'forceren'.

'Ge moogt u nooit nooit forceren,' zei Tante Nora, 'Constance.'

'Maar als die professor staat te roepen: "Duwen, duwen," wat kunt ge daartegen doen?' (Mama, lacherig.)

'Ik had gezegd: "Mijnheer de professor, duw zelf, laat mij gerust, duw zelf met uw gat."' Mama lachte. Het was om vier uur, zij zat boterhammen met kweepeerjam te eten met Tante Nora, die vond dat er te veel cichorei★ in de koffie was. Hij hoorde Mama lachen in de voorkamer en hij speelde verder met de uitgeknipte figuren van ridders en jonkvrouwen op de keukentafel.

'Ik kan het mij niet meer herinneren,' zei Mama, 'ik weet dat het wreed zeer gedaan heeft, dat wel, dat ik uit de venster wilde springen, dat ik ging scheuren, maar aan de andere kant moet er in een vrouw een soort mechaniek zijn die dat allemaal uitvaagt, als het achter de rug is.'

'Maar volgens dat zij zeggen doet geboren worden ook zeer. En dat vergeten zij ook, de borelingskes, als 't achter de rug is. Onze Lieve Heer heeft dat zo gearrangeerd.'

"t Is maar best ook, dat ge 't vergeet.'

'Ja, want anders zou er niemand meer kinders willen krijgen.'

'Als 't maar een kwestie van willen was.'

Cichorei: bitter surrogaat voor de almaar duurder wordende koffie. Ook smaakversterkend.

‘t Speen: (z-nl.) aambeien.

‘t Wit Kruis:
Een kruisvereniging is een particuliere vereniging gericht op het geven van voorlichting op het terrein van volksgezondheid, de bevordering van hygiëne, het voorkomen en bestrijden van besmettelijke ziektes, infecties en epidemieën; het verzorgen en verplegen van zieken thuis en het uitlenen van verpleegartikelen en hulpmiddelen.

Doelgroep waren de arme, onwetende bevolkingslagen, ook volks- of arbeidersklasse genoemd. Eind 19e, begin 20e eeuw hoorde ook het opleiden van pleegzusters tot haar werkgebied omdat daaraan toen een groot gebrek was.

De eerste kruisvereniging, het Witte Kruis, werd in 1875 opgericht door de Amsterdamse arts Jacobus Penn. De benaming 'kruis' is afgeleid van de internationale organisatie het Rode Kruis dat een rood kruis als symbool voert, geïnspireerd op de vlag van Zwitserland, het woonland van Rode Kruis oprichter Henri Dunant. Het werk werd gefinancierd door bijdragen van leden, door particuliere giften en door het gratis ter beschikking stellen van arbeid door vrouwen, die eind 19e, begin 20e eeuw vaak gratis of tegen kost en inwoning werkten.

'Enfin, 't is toch schoon toegegroeid bij mij.'

Dat was in de laatste vakantie, zo lang geleden al. Milde, lichte stemmen, doordrenkt van zon. Vrouwen groeien toe. Of worden toegenaaid.

'Nog een beetje 't speen,'★ zei Mama.

'Ach, dat trekt ook weg.

'Met Tremazine. Of Premazine. Zo'n blauw tubeke.'

'Ik heb zalf van 't Wit Kruis.'★

'Al die zalven komen van dezelfde fabriek. Ze geven er een andere naam aan, in een andere tube. Voor de commerce.'

'Ons moeder ging daarvoor altijd bij Jules Verdonck.'

'Een kwakzalver?'

'Als ge wilt. Kruiden en netels uit de bossen. Hij maakte er een papke van. Twee frank. 't Was goed voor alles, zei hij, voor de beesten lijk voor de mensen. 't Was goed voor de maag, voor krampen, voor hoofdpijn, voor als ge verstopt waart. Gij kunt er niet genoeg van eten, zei hij, 't is 't leven zelf, dat papke.'

'Madameke Vandenbussche is ook naar een kwakzalver geweest, zij heeft er alles van geweten.'

'Ja maar, Constance, dat was een charlatan. En daarbij d'r was toch niks meer aan te doen.'

"t Schijnt dat het een manneke was.'

'Hoeveel maanden was 't?'

'Zes.'

'Dat zij daarmee rondgelopen heeft al die tijd, en dat dat lag te rotten in haar.'

'Ja, ik heb me ook afgevraagd hoe dat ze dat zo ver heeft laten komen. Zij was wel een beetje nonchalant, Madameke Vandenbussche, altijd met haar haar in haar ogen, maar toch, ge wordt toch gewaar dat er iets mis is. Vooral daar zij suiker had.'

'En iets aan haar schildklier.'

'Ook.'

'Aan den andere kant, Constance, voelt ge dat niet altijd. Bij onze Alfons heb ik niks gevoeld, niksmendalle. 'k Ga

Die miserie in Tsjechoslowakije:

Op 29 september 1938 had Hitler zeer tegen zijn zin toch het verdrag van München ondertekend, samen met Édouard Daladier, premier van Frankrijk, Neville Chamberlain, Brits premier en Benito Mussolini, minister president en later dictator van Italië. Tsjecho-Slowakije werd voor een voldongen feit gesteld. Niemand steunde het land. Polen en Hongarije annexeerden delen van het land, met een Poolse resp. Hongaarse minderheid. En Hitler annexeerde het Sudetenland met bijna 3 miljoen Volksduitsers.
De gehoopte vrede bleef uit. Op 15 maart 1939 bezette Duitsland de rest van Tsjechië, waardoor het Protectoraat Bohemen en Moravië ontstond. Met deze stap overschreed Duitsland de grenzen van zijn Groot-Duitse ruimte naar het gebied van de Lebensraum. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk konden weinig uitrichten, omdat zij zelf de basis voor de liquidatie met het Verdrag van München hadden geschapen.

64e Jaargang. — Nummer 272 — 35 centiem per nummer — Brussel, Zaterdag 1 Oktober 1938

HET NIEUWS VAN DEN DAG

DAGBLAD

Te Munchen werd de vrede gehandhaafd

Hoogst gewichtig oogenblik in de Geschiedenis

DE OVEREENKOMST DER VIER

die Donderdag nacht tusschen MM. Chamberlain, Hitler, Mussolini en Daladier werd getroffen

DOOR PRAAG AANVAARD

De Tsjeko-Slowaaksche kantons met Duitsche meerderheid zullen door het Reich worden bezet tusschen 1 en 10 Oktober. In de gemengde kantons zal een volksraadpleging worden gehouden onder een internationaal toezicht

De vredesson straalt over de wereld

De officieele mededeeling

Volledig akkoord bereikt te Munchen

Inhoud van het akkoord

Aanhangsels

De Regeling der Duitsche bezetting

De indeeling der gebieden

Een hartelijk afscheid

De geschiedkundige bijeenkomst te Munchen

Hoe de ondertekening plaats had

naar achter, ik zet mij op de bril, ik zeg: Tiens, wat krijgen we nu? en hij rolde er uit.'

'Ge had het Alfons willen noemen.'

'Ja. 't Was een gedacht van de onderpastoor. Noemt hem naar mij, zei hij. Alfons.'

'Dat van Madameke Vandenbussche,' zei Mama en haar stem was gedempt. Louis hoorde haar met moeite. 'Ik zeg maar wat dat zij mij verteld hebben, 't schijnt dat 't niet van haar vent was.'

'Maar Constance toch!'

'Ik ga het niet overbrieven van wie dat 't was, ik zeg alleen maar dat het van een verschrikkelijke drinker is. Van Pernod, als ge 't wilt weten. Meer zeg ik niet.'

'Een Pernod-drinker,' zei Tante Nora. 'Jaja. Ik kan 't al peinzen wie dat het is.'

Een stoel schuurde langs de tegels. De waterketel verschoof.

'Ge moet er niet zoveel cichorei in doen, Constance. Het is veel te bitter.'

"t Is die cichorei van de Sarma. 't Schijnt dat de mensen d'r voor in de rij staan. En de koffie slaat altijd maar op.'

'Ik ken er hier in de straat die voorzeker honderd pakken koffie gekocht hebben. En zakken zout. Voor als er iets gebeurt.'

'Ja, met die miserie in Tsjechoslowakije★.'

"t Gaat er in ieder geval niet op verbeteren, dat is zeker.'

'Wij gaan er maar over zwijgen.'

Zij zwegen niet. Zij hadden het over de schildklier van Nicole, de dochter van Tante Nora. Louis kwam uit de keuken en Tante Nora zei:

'Maar mens, gij zijt gegroeid.'

Wat kon zij anders zeggen? Zij allen, de Seynaeves van Papa, de Bossuyts van Mama, alle vreemdelingen van meer dan een meter vijftig zijn bekommerd om het groeien van tarwe, van hondjes, van Louis. Maar jij ook, Louis! Geef toe, dat het een prettig gevoel was om Tante Nora 'mens' tegen je te horen zeggen, zelfs al weet je dat dat 'mens' niet op jou

Jan Berchmans (Diest, 1599 - Rome, 1621): Vlaamse jezuïet. Oudste zoon uit een gezin met vijf kinderen. Zijn vader was schoenmaker. Studeerde aan het onlangs door de Jezuïeten gestichte college in de stad. In 1616 trad hij toe tot de jezuïetenorde. Voor een vervolgstudie in de filosofie werd hij naar Rome gestuurd. Hier overleed hij als gevolg van een longontsteking, nauwelijks 22 jaar oud.

In 1888 werd hij tot patroon van de studerende jeugd uitgeroepen.

slaat, maar een uitroep is die de hele mensheid inhoudt, Zusters, Apostelen, Hottentotten inbegrepen (zelfs Miezers, die geen mensen zijn, maar keutels van heidense goden die ooit mens zullen worden).

'Mens,' zei Louis en richtte zich op want in de struiken die zijn zweet opvingen en verspreidden, daalden de zweetmuggen. Hij overwoog om naar de kapel te gaan en te bidden. Het was een zondig voornemen. Het was geen plotse opwelling van godsvrucht, zoals de heilige Jan Berchmans★, die gelukzak, vaak had, maar een schijnbeweging om zijn afwezigheid in de refter te verklaren. Of was een gebed, ontstaan uit minderwaardige bedoelingen, ook geldig? Jezus, in zijn goedertierenheid - Meerke zei altijd: goedertierigheid. Omdat zij gierig was? - aanvaardt elk gebed. Tenslotte is hij gekomen niet om rechtvaardigen te roepen maar wel zondaars. En overigens, in zijn onmetelijk slimme, veelogige controle van alle zielen had hij allang de kwalijke intentie van Louis opgevangen en opnieuw in zijn mildheid omgezet in een echt gebed.

Naar de kapel of niet?

Voor hij kon beslissen schoot hem iets te binnen dat ineens zo overduidelijk werd dat hij weer hurkte in de struiken tussen de zweet-muggen. Holst was een engel. In de gedaante van een vriend van Mama. In ieder geval iemand uit de streek van Mama. Want toen Louis de stem van Holst gehoord had, toen het liplezen van het straattafereel van daarnet ingevuld was met tonen, klanken, woorden, had hij duidelijk het dialect van Bastegem gehoord, de streek van Mama en Meerke en de vermenigvuldigde familieleden van de Bossuyts.

Dat betekende dus dat de engel Holst Mama's geheime boodschapper was. Dat de mannen, de Seynaeves, Holst gedwongen hadden in en bij de auto te blijven, om hem te beletten Mama's boodschap door te geven. Holst had geen kans gehad om in Louis' buurt te komen en kwiek binnens-

Infirmerie: ziekenzaal.

(Een warmte (...), die een geur werd en een toon en een felrode donkerte: de figuur van Holst roept een synesthetische ervaring op bij Louis. A.B.)

monds scheefmondig te fluisteren: 'Uw moeder is gevallen maar zij leeft', of 'Uw moeders twee knieën zijn gebarsten maar zij denkt aan u,' of 'Uw moeder bloedt maar zij vergeet u niet.'

Natuurlijk! Dat hij daar niet eerder aan gedacht had. Holst was, net als Mama, de gevangene van de cipiers, Grootvader en Vader Seynaeve, zoals vrouwen, chauffeurs en kinderen te allen tijde in bedwang worden gehouden door mannen en door Zusters. Maar als Holst een engel was in mensengedaante, was hij dan niet machtiger?

Ongezien - tenzij door Zusters achter de ramen in het Slot op de tweede verdieping - kwam hij overeind, wreef over zijn diepgroen gekleurde knieën. Hij sjokte langs de infirmerie★, waar een Hottentot blaatte naar zijn Hottentotse moeder, tientallen dorpen verder.

Maar misschien had Holst hem wel een signaal gegeven. En had hij het, als altijd, niet opgevangen. Misschien zou het signaal hem pas vanavond laat of morgen te binnen schieten in al zijn blakende klaarte? Wat kon het teken van de engel geweest zijn?

Terwijl hij trachtte de grote gestalte van Holst op te roepen, opzij en achter de ruggen van de Seynaeves, schoof en kroop een warmte in zijn vel, die een geur werd en een toon en een felrode donkerte★.

Louis voelde de armen van iemand als Holst om zijn ribben. Het waren de vette, spierloze, als met een fietspomp opgeblazen armen van Holst. Zij schoven langs zijn borst, omklemden zijn keel. Holst was het die hem optilde, lang geleden toen hij de kleinste onder de kleinen was, en die hem, licht als een netzakje tomaten, overreikte naar een even grote reus vlakbij. Holst was het die al die tijd van jaren een handlanger was geweest van Mama. Mama had de engel al die tijd verbannen en verborgen in haar streek van Deinze, tussen de verspreide stamgenoten van de Bossuyts, tot zij hem nodig had.

De andere reus, groter dan Holst, nam Louis over met handen die uit scharlaken mouwen met goudbrokaten ran-

De drie kinderen en Sint Niklaas verwijst naar een van de legendes van de wonderdoener. Het vindt zijn oorsprong in een 11e-eeuws geschrift van abt Godehard van Hildesheim en is alleen bekend in West-Europa.

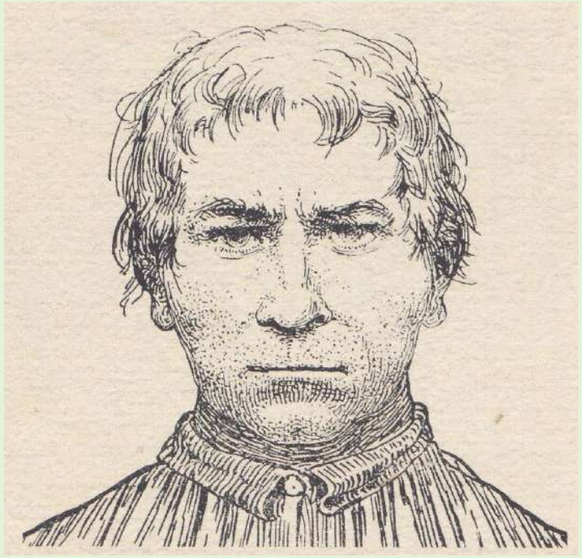
Drie theologiestudenten vonden onderdak in een herberg. De herbergier vermoordde hen en borg de lijken op in een ton met pekel. Enige tijd later bezocht Sint-Nicolaas dezelfde herberg, en droomde 's nachts van de misdaad die de herbergier begaan had. Nicolaas riep de herbergier en bad tot God, waarna de studenten weer tot leven werden gewekt.

den schoten, zijn zegelring schuurde over Louis' nekvel. Een immens gezicht met een aardappelneus, doorkruist met wijnrode nerven, vlekte tussen een wolk van draderige watten, gesponnen suiker en sneeuw, onder een fonkelende mijter. De lippen openden zich, een beslagen tong en okeren tanden werden zichtbaar, de reus blies azijn en tabak uit en vroeg: 'Hoe heet ge, manneke?' Mama, onzichtbaar, ver weg, zei: 'Mijn Louis, hij is braaf,' en Louis krijste en spartelde, sloeg naar het gezicht dat onbereikbaar bleef. 'Het is Sint Niklaas, Louis, kijk.' Hij werd vastgeschroefd tegen de krakerige mantel, op een knie gezet. Holst, de spion en handlanger van Mama, was waarschijnlijk later ook nog opgedoken in het Gesticht. Door iedereen gezien en begroet, behalve door Louis. Holst, tweelingbroer van een achter witschuimende vlokken verborgen man die zich jarenlang heeft uitgegeven voor een heilige, voor een bisschop, patroon van matrozen, tollenaars en kinderen en die deed alsof hij de drie kinderen* die aan mootjes werden gehakt en in een ton vol pekel gestopt, had gered. Kindergehakt weer tot leven had verwekt.

De engel Holst dus ook rondwarend, jaren geleden, op de slaapzaal in de slapeloze dikdonkere nachten vol kelende kleintjes, piepende Hottentotten, blaffende Zusters.

Holst had hem misschien zelfs in het Gesticht binnengebracht op bevel van Mama. Nee, Mama heeft Louis zelf binnengebracht. Mama rent in haar kanten peignoir die wappert, achternagezeten door onbekenden. Zij wiegt Louis schokkend in haar armen terwijl zij door de lege straat van Haarbeke holt. Zij bereikt de wijdopen voordeur van het Gesticht en gooit er de bundel neer waarin Louis, kletsnat, klemvast gesnoerd zit, zij maakt zenuwachtig een kruisje over mijn krulhaar. Zij verdwijnt giechelend en laat mij liggen tegen de tegels. De mondvliegen dalen naar mijn natte lippen. De oog-motten, getweeën zoals altijd, nestelen zich op mijn oogleden. In mijn slaap hoor ik hun warme vleugels trillen.

Ludovicus **Baekelandt** (Lendelede, 1774 – Brugge, 1803) was de leider van een roversbende die op het einde van de 18e eeuw in West-Vlaanderen actief was.

Baekelandt werd geboren uit een verhouding tussen Carolus Baekelandt en diens stiefdochter. Hij werd op zesjarige leeftijd (een jaar na het overlijden van zijn vader) uitbesteed bij een boerengezin uit de streek. Op jonge leeftijd verliet hij het gezin en tijdens zijn zoektocht naar een gemakkelijke manier om geld te verdienen ontmoette hij Mattheus Danneel. Baekelandt trok in bij Danneel en samen smeedden ze plannen om met diefstallen, overvallen en rooftochten in hun levensonderhoud te voorzien.

In 1799 liet Baekelandt zich om het geld als plaatsvervanger inlijven in het Franse leger, maar al snel kreeg hij problemen met de militaire orde en tucht. Twee jaar later, in 1801, deserteerde hij tijdens een veldtocht van het Franse leger naar Oostenrijk.

Terug in Vlaanderen verstopte hij zich in het Vrijbos van Houthulst, waar nog andere deserteurs zaten. In die tijd strekte het Vrijbos zich uit van Roeselare tot aan Houthulst. Ze leefden diep in het bos, in het minst toegankelijke gedeelte. Daar werden hun meeste misdaden voorbereid en werd de buit verborgen. Baekelandt werd de leider van een bende die 33 leden telde, 25 mannen en 8 vrouwen.

Op 19 maart 1802 werden Baekelandt en zijn bendeleden gevangengenomen voor 22 misdrijven, waaronder struikroverij en diefstallen met inbraak, maar ook doodslag en moord en in afwachting van hun proces gevangengezet in de kelder van het Brugse Vrije op de burg (plein en voormalige vesting) in Brugge.

Op 3 augustus 1803 begon het proces onder massale belangstelling in het gerechtshof

III DE KOE 'MARIE'

Achter de lage muur met de eeuwig groene gewassen stond Baekelandt★ te harken. Hij heette Baekelmans maar de Apostelen noemden hem Baekelandt naar de roverhoofdman die op de markt van Brugge onthoofd werd omdat hij het goud van de rijken stal om het te verdelen onder de armen. Volgens Papa was het eerder omdat Baekelandt Flamingant was dat de Fransen hem en zijn tweeëntwintig gezellen hadden geguillotineerd onder het lafhartig gejuich van de Franskiljonse★ burgers en edelen.

Deze Baekelandt, de tuinman, was alles behalve een rebel. Hij rilde van ontzag voor de Zusters, de dwerg. Hij klaagde over de astma die hij had opgelopen door het gas in de loopgraven van Veertien-Achttien. Maar dat loog hij.

Het gebogen hoofd van Baekelandt stak net uit boven het muurtje, alsof het, onthoofd, boven de pannen gleed. Baekelandt werd helemaal, harkend, zichtbaar waar het muurtje ingestort was (volgens de overlevering had daar een Zuster, achternagezeten door soldeniers van Napoleon, de muur zien ineenstorten voor haar biddende neus, zoals de Rode Zee zich opende voor Mozes). (Maar dat was niet waar. Iedereen verzint. Wij zijn verschijningen. Wij zijn nooit wat de anderen denken dat wij zijn. Ik leef maar ik leef niet, Jezus leeft in mij.)

Bernadette Soubirous, die tegenover Louis en Dondeyne stond in een korenblauw geverfde betonnen jurk, met een bol en roze gezicht en karmijnrode lippen, was vast ook nooit zo geweest als Louis haar nu zag.

Bernadette zei tot de andere Zusters: 'Ik ga verder met mijn werk.'

'Welk werk, Bernadette?'

'Ziek zijn.'

Dit vertelde Zuster Engel drie-vier keer per jaar. Berna-

van Brugge. Meer dan honderd getuigen legden verklaringen af ten laste van Baekelandt. Het vonnis was bijzonder streng. 21 mannen en 3 vrouwen kregen de doodstraf door onthoofding op het schavot. De anderen werden veroordeeld tot 16 jaar dwangarbeid (de 'ijzers'), of de schandpaal en 16 jaar tuchthuis.

Op 2 november 1803 werden Baekelandt en zijn ter dood veroordeelde trawanten naar hun executieplaats geleid op de grote markt van Brugge, waar ze in de loop van de morgen - onder grote publieke belangstelling - werden terechtgesteld. De ter dood veroordeelden droegen volgens de kroniek een rood hemd en hun handen waren op de rug gebonden.

De Markt omstreeks 1696

Franskiljonse burgers: Vlamingen die voorstanders waren van de overheersing van het Frans in België.

dette werd zes jaar geleden gecanoniseerd, niet omdat zij de Heilige Maagd gezien had, of omdat er mirakels opborrelden in haar buurt, maar omdat zij zich opgeofferd had. Alhoewel zij vreselijk gemarteld werd door de wereld met onbegrip en wantrouwen en verdachtmakingen, was zij toch geen erkende martelares.

'Mijn moeder is van de trap gevallen,' zei Louis. 'Op haar nek. Zij is helemaal geschonden.'

'Zozo,' zei Dondeyne alsof hij een kat riep, en hij grijnsde. Louis vroeg zich af waarom. Maar het was beneden Louis' status als stichter en leider van de Apostelen, om erop in te gaan. Hij riep naar de harkende tuinman: 'Baekelandt, gaan wij ervan krijgen?'

De man richtte zich op. 'Voorzeker, voorzeker, alle twee!'

'Van wat zullen wij krijgen?' riep Louis vrolijk.

'Van de lat, mannekes, van de lat!'

De twee Apostelen proestten het uit, stootten elkaar aan. Wanneer je ook maar wou kon je aan Baekelandt dreigende kreten, steeds dezelfde, ontlokken en elke keer klonk het als de eerste keer, woedend, intens. Zijn vrouw Trees, even schraal als hij, met nog krommere benen, had het na al die jaren samen, van hem overgenomen en schreeuwde vaak terug. Twee kalkoenen.

Baekelandt had helemaal niet in het leger gediend, hij was er te smal en te iel voor. Alhoewel men in Veertien-Achttien naast kinderen ook dwergen gebruikte om onder het prikkeldraad te kruipen dat de Duitsers van de Belgische loopgraven moest weghouden. Als Baekelandt ooit soldaat was geweest, was het hooguit in een vroeger leven, als een van de spottende soldeniers die op de berg Golgotha dobbelden om Jezus' kleren.

Zuster Adam had ooit eens haar neus opgetrokken en tegen Den Dooven gezegd dat hij net zo erg stonk als Baekelandt, die zich nooit waste.

'Natuurlijk wast Baekelandt zich niet,' zei Louis. 'Waarom zou hij? Hij wordt toch meteen weer vuil als hij werkt.'

'Mijn moeder wast zich soms twee keer per dag,' zei Dondeyne. (Zozo. *Mijn* moeder is van de trap gevallen. *Zijn* moeder wast zich.)

'Waar?'

'In de keuken. Aan de pompsteen.'

'Nee, wáár wast zij zich? Haar aangezicht?'

'Ja. En haar handen.'

'En haar voeten?'

'Dat heb ik nog niet gezien,' zei Dondeyne. 'Vrouwen wassen zich meer dan mannen. Want zij hebben dat meer nodig. Zij stinken veel gauwer.'

Waar had Dondeyne deze kennis opgedaan? Zijn oom was apotheker.

Baekelandt stond in de afgebrokkelde opening in de muur. Hij had zijn pet achterover geschoven, boven zijn wenkbrauwen stond een bloedrode, vingerdikke streep. De hark lag tegen zijn schouder als een geweer. Volgens Zuster Engel kon elk ogenblik de oorlog losbranden over heel de planeet.

'Gij zijt nogal sterke gasten,' zei Baekelandt. 'Onze Leon is naar de stad en ik sta er alleen voor met Trees, ge zoudt mij een handje moeten toesteken met Marie die op kalven staat. Al wat dat ge zoudt moeten doen is trekken. Helpen trekken. Als 't mijn koe was, zou ik zeggen, ik zal mijn plan wel trekken, maar 't is tenslotte toch een koe van 't klooster...'

'Kus mijn oor,' zei Louis.

'En het mijne ook,' zei Dondeyne meteen.

'Lafaards.' Baekelandt haalde on-militair de hark van zijn schouder en steunde erop. Hij rook naar bieten.

'Het is ons verboden om in de stal te komen,' zei Louis. 'Als een Zuster ons moest zien.'

'Lafaard.'

'Hoeveel van die kalveren zitten er in?' vroeg Dondeyne.

'Dedju, dedju,' riep Baekelandt. 'Gij zijt een geestigaard. Gij peinst zeker dat een koe een fabriek is? Dat ga ik straks aan Trees vertellen. Dedju, dedju.'

'Zuster Imelda kan u helpen,' zei Louis.

'O, die. Die loopt alleen maar in mijn weg. Haar handen staan konteverkeerd, van de die.'

'Zij heeft landbouw gestudeerd,' zei Louis.

'Juist daarom,' zei Baekelandt en krabde langdurig in zijn kruis.

'Schijters,' zei hij toen. 'En daarmee moeten wij het vaderland verdedigen. Als wij op gasten lijk gij hadden moeten rekenen in Veertien-Achttien.'

Hij stak een gerimpeld, bruin, nat peukje in zijn mondhoek. In Kaïro en Assoean★ wachten haveloos geklede personen met tijgerogen tot een vreemdeling zijn sigaret op de grond gooit om bliksemsnel op die buit los te schieten. Maar als zij geklist worden door de politie kan hun dat een geldboete van 25 Turkse ponden kosten. Thuis, in Walle, had Louis eens vijf trekjes van Peters sigaar genomen toen Peter naar de wc was, en had alles ondergekotst. Mama had scheldend zijn gezicht gewassen. Papa rookt nooit. 't Is geen man die geen pijpken roken kan.

'Als er iets mis gaat met Marie, is het uw schuld,' zei Baekelandt.

'Wat kan er mis gaan?' Louis kreeg het koud. Sint Franciscus zou nooit wetens en willens een dier hebben laten sterven.

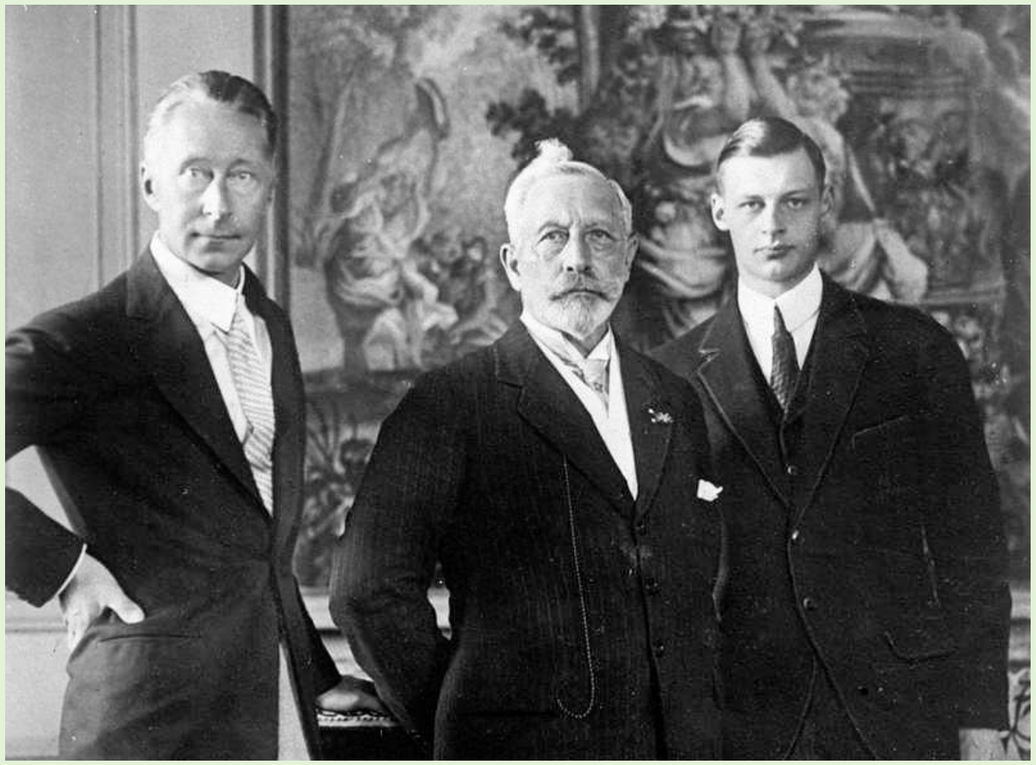
'Misschien dat wij weg kunnen geraken, na het avondeten, Dondeyne en ik. Maar ge kent het reglement.'

Baekelandt trok zijn pet omlaag, precies op de bloedrode streep. Louis verlangde naar de pralinen die nu al in de refter in de muurhoge kast lagen waar alles beschimmelde, of verdorde, in ieder geval bedorven raakte.

'Het reglement! Als wij ons in Veertien-Achttien aan 't reglement gehouden hadden, dan had heel ons regiment allang onder de aarde gelegen. Met gras op onze buik. Beesten staan boven 't reglement, zowel als mensen, als 't nood doet. Gij, gasten, ge hebt geen respect voor beesten. En het is wreed om te zeggen, maar ge zijt slechter dan de Duitse kroonprins★ die tot op 't laatst in de oorlog, terwijl dat zijn mannen

Assoean: Stad aan de Nijl in Zuid-Egypte.

De Duitse kroonprins: Wilhelm van Pruisen (Potsdam, 1882 - Hechingen, 1951) was als oudste zoon van keizer Wilhelm II en keizerin Augusta Victoria de laatste kroonprins van Pruisen en het Duitse Keizerrijk.

Hij werd op Spartaanse wijze opgevoed en stond afstandelijk tegenover zijn vader, die hem onpersoonlijk bejegende en geen enkele tegenspraak duldde.

In de Eerste Wereldoorlog voerde prins Wilhelm formeel het bevel over een legerkorps aan het Westfront in Noord-Frankrijk en België. Dit leger speelde een grote rol in de mislukte aanvallen op Verdun. Hiertoe expliciet geïnstrueerd door zijn vader, voerde hij echter niet zelf het bevel over het leger, maar vertrouwde het toe aan zijn chef-staf. Zelf hield hij zich bezig met amoureuze avontuurtjes en terwijl iedere dag honderden soldaten sneuvelden in de loopgraven verschalkte de kroonprins de ene Française na de andere. Onder zijn officieren had hij onder andere hierdoor een uiterst slechte reputatie. Door dit ongepaste gedrag werd steeds duidelijker dat hij door volk en regering nooit als opvolger van zijn vader - wiens troon reeds wankelde - zou worden aanvaard.

Nadat de Duitse monarchie door de Novemberrevolutie ten val was gekomen, vluchtte hij op 13 november 1918, evenals zijn vader, nu ex-keizer, naar Nederland. Hen werd door koningin Wilhelmina een predikantswoning op Wieringen ter beschikking gesteld.

Enver Pasja (Istanboel, 1881 - Doesjanbe (Tadzjikistan), 1922): Turks politicus en militair. Leverde een flinke bijdrage aan het ontstaan van een onafhankelijk Turkije in 1923, los van het Ottomaanse Rijk.

Sinds de Napoleontische oorlogen was het Ottomaanse Rijk geen echte bedreiging meer in Europa. Allerlei etnische verschillen binnen de grenzen en het opkomende nationalisme van diverse bevolkingsgroepen zorgden ervoor dat het Ottomaanse Rijk in de negentiende eeuw uit elkaar begon te vallen.

De crises en ellende van het Ottomaanse Rijk kregen extra ‘voeding’ door de opkomst van de Jong-Turken. Deze beweging bestond in de kern uit een groep hoge officieren die zich verzette tegen het autocratische bewind van de 34e Ottomaanse sultan Abdulhamit II (1842-1918). Deze sultan had in 1876 de grondwet buiten werking

suikerbieten aten en droog brood gemengd met gekapt stro, aan zijn paarden de allerbeste haver gaf. Ik ga meer zeggen. Terwijl dat zijn soldaten armen en benen verloren en stierven omdat er geen autobanden waren en geen petrol voor hun auto's, heeft de kroonprins auto's en chauffeurs gemobiliseerd over heel Europa om een apin te vinden die zou kunnen trouwen met de aap die Enver Pacha★ den Turk aan de kroonprins cadeau gedaan had. Zij zijn getrouwd, die apen, in het diepst van de oorlog, met orkest en schoon volk van prinsen en ambassadeurs erbij.'

De koe Marie stierf om halftien die avond. Haar geloei en het geschreeuw van Baekelandt en Trees drongen tot in de slaapzaal en verdoofden het gekerm van de kleintjes en het gesnurk van Zuster Kris. Tegen de ochtend stormde een vette, opgeblazen witte koe op Louis af. Hij rende tot tegen het prikkeldraad dat het niet begaf, zich niet wou openen. De koe hield haar kop met de beschuldigende bloeddoorlopen ogen, omkranst met witte wimpers, naar omlaag, wipte toen gewichtloos in de lucht en kwam op Louis' buik neer met hoeven van marmer en ijzer. Drie dagen lang droeg Louis een zwart wollen rouwdraadje rond zijn pols, de hele week bad hij Sint Franciscus★ om vergiffenis.

gesteld en preekte de jihad tegen het Westen. In 1908 pleegden de Jong-Turken met succes een staatsgreep. Ze wilden maar één ding: een seculiere, op het Westen gerichte democratische staat.

Enver Pasja maakte deel uit van deze groep, evenals Mustafa Kemal Atatürk. Samen met hem en andere Jong-Turken was Pasja betrokken bij de staatsgreep van 1908. De relatie tussen Enver en Mustafa was echter complex en afstandelijk: Mustafa Kemal vond Enver Pasja, die een deel van zijn militaire opleiding had genoten in Duitsland, waar hij groot respect kreeg voor Duitse oorlogsvoering en tactieken en ook een woordje Duits leerde spreken, maar een gevaarlijk man.

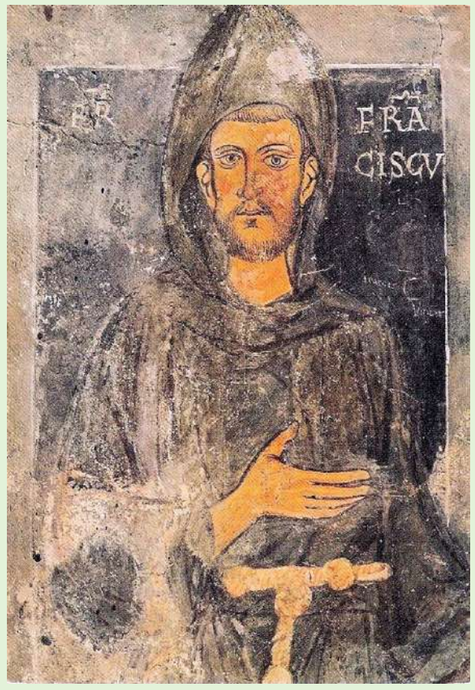
In 1914 lokte Enver de Russen in de oorlog tegen het Ottomaanse rijk, in de hoop dat hij in de chaos die volgde met hulp van Duitsland de eigen onafhankelijke staat kon stichten. Die hoop ging niet in vervulling. Hij sneuvelde op 4 augustus 1922 in de strijd tegen de Russen.

Op 29 oktober 1923 stichtte Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) de republiek Turkije.

Sint Franciscus van Assisi (1181 of 1182 - 1226), is een van de meest vereerde heiligen in de katholieke kerk. Als oprichter van de franciscaner orde staat hij bekend om zijn radicale keuze voor armoede, zijn diepe liefde voor de natuur.
Zo werd hij de beschermheilige van dieren en Italië.

Hij trok zich als een kluizenaar terug in de eenzaamheid.
Hij bedelde zijn dagelijks voedsel bij elkaar.

Zijn enige geliefde was 'Vrouwe Armoede'.

De oudst bekende afbeelding van Franciscus van Assisi, een fresco in het klooster van San Benedetto in Subiaco.

(Paul Claes schaart de nu volgende opsomming onder de 'hallucinaties' van Louis. A.B.)

Celluloidkraag: door celluloid werd de kraag waterdicht.

Celluloid is eind 19e eeuw en in de eerste helft van de twintigste eeuw voor vele doeleinden gebruikt: vulpennen, mesheften, poppen, pingpongballen, etc. De nadelen waren brandbaarheid en spontane decompositie.

Het gebruik van celluloid als basis voor de eerste films heeft grote problemen opgeleverd bij het conserveren van deze films. Ze werden bruin en verkruimelden uiteindelijk tot poeder.

Lavallière: strik.

Vespers: zie p. 10 en 12.

IV ZUSTER SINT GEROLF

Het reglement met zijn duizelingwekkende vertakkingen van reglementjes is nooit een leerling in zijn geheel duidelijk geworden, omdat nooit een leerling het reglement heeft mogen inkijken zoals het opgeschreven staat in het lijvig in kalfsleer gebonden en met koperen hoeken afgeboord boek dat de Zusters in hun Slot verbergen en bij elk miniem twistpunt consulteren. De Zusters twisten weinig want zij zijn uit de wereld gegaan onder andere om de plechtige gelofte te houden in vrede met elkaar te wonen.

In dat Reglementenboek, dat op zaterdagavond wordt aangevuld door Zuster Econome en als die ziek is door Zuster Sapristi, staat te lezen hoe laat de Zusters en hoe laat de gevangenen, de leerlingen, moeten opstaan, hoeveel tijd er verspild mag worden tussen opstaan, wassen en de eerste hap van een boterham, op welke dagen er chocolademelk is, karnemelkse pap, bloedworst, welk vlees je desnoods zou mogen eten als je totaal uitgehongerd in een oase in stervensnood verkeerde op een vrijdag, hoe ver over de knie een korte broek mag, moet reiken in de winter, of men lachen mag en hoe luid tijdens een recreatie twee weken nadat een familielid is overleden, op welke dag en welk uur de celluloidkraag★ moet aangetrokken worden en hoe donker het blauw van de lavallière★ mag zijn, want als zij bijna zwart is, draag je een nutteloze rouw en dat ergert het Oog van God, wanneer voor het eerst in het jaar de strohoed gedragen wordt, en dat is niet altijd automatisch op Pasen, wat er voor sancties getroffen moeten worden tegen een leerling die geen kleintje meer is en in zijn bed geplast heeft, of je drie aarden knikkers mag ruilen voor een gevlamde van glas, of je meer dan drie stukjes kauwgom tegelijk in je mond mag stoppen, hoe laat precies de Vespers★ begint en waarom, enzovoort, enzovoort.

Kajotters: leden van de K.A.J., de Katholieke Arbeidersjeugd, opgericht in 1925. (Tegenw. Kristelijke Arbeidersjongeren).

Naar gelang hun onderwerp hebben de reglementen letters van verschillende kleuren. De leer van God bijvoorbeeld is uiteraard in het rood vanwege het bloed van het Heilig Hart. In die afdeling vindt men de geloofspunten en de liturgie vastgelegd, wat en wanneer en waarom en hoe er gezongen en gebeden wordt, hoe je de nooit aflatende vijand kan bedwingen met gezang, of hem afweren met gebeden, of je hem eerst mag laten geloven dat je zijn vriend bent en dan zijn goedgelovigheid afdoende mag vernietigen, eerst met schietgebeden en dan met een litanie en dan later met versterving en uiteindelijk met het martelaarschap. Je kunt er, als Zuster die twijfelt of vergeetachtig wordt, nakijken wie de ware vrienden zijn van de Heiland - in de lijsten van heiligen, zalig verklaarden - en wie ketters zijn, de overlopers of apostaten, wie zich onverschillig heeft gedragen tegenover de wetten van God en België, wie bijvoorbeeld de laster verspreidt over Zijne Majesteit de Koning Leopold zoals de socialisten en de liberalen doen, wie publiekelijk of in het geheim heeft verkondigd nooit te zullen vechten voor Christus Koning, wie bijvoorbeeld gespot heeft (zoals die schaapskop van een Byttebier verleden week) met de jonge Spaanse kajotters★ in korte broek die het met jachtgeweren opnamen tegen de internationale communisten die in Spanje de heerschappij van Jezus' paladijnen aantastten, wie als een lafaard de handen in de lucht steekt tegenover het kwaad, wie niet reageert tegenover de dagelijkse provocaties van het kwaad - en hierover zegt een reglement dat je in uitzonderlijke gevallen beter kunt ingaan op het kwaad en er aan toegeven om het daarna des te heftiger te berouwen, dan dat je doet alsof het kwaad niet zou bestaan, in de strijd tegen het kwaad kunnen zelfs de kleinsten onder ons dienstig zijn, want de kleintjes lijken onschuldig op het eerste gezicht en kunnen aldus handiger het kwaad, als onder prikkeldraad in loopgraven van Veertien-Achttien, binnensluipen.

De duivels staan opgetekend in dat boek, met de beschrijving van hun verschijning, want anders kan je ze niet uit

elkaar houden, de gevallen engelen die sedert hun opstand God niet meer onder ogen mogen komen, of liever, God niet meer met hun ogen mogen zien, zij die geschapen werden de tweede dag van de schepping, licht en wit als de engelen en er met de pet naar gegooid hebben. Alfabetisch staan de duivels vermeld, met annex de land- en luchtkaarten waar je ze kunt aantreffen als je een beetje geluk - of ongeluk - hebt, want de meesten hangen wat rond in de mist. Er zitten er in de zon en in de ingewanden van de aardbol, maar allemaal staan ze genummerd en op volgorde, de zesduizend zeshonderd zesenzestig legioenen met hun prinsen, markiezen, prelaten en graven die de vijfenveertig miljoen soldaten van het kwaad bevelen. Want je hebt de duivels van het vuur, die wonen ver weg, die van de lucht, die zwermen om ons heen als vliegen en wekken het onweer, die van de aarde die zich onder ons mengen als mensen en ons verleiden, die van het water, die van onder de grond die de Etna en de Stromboli aanblazen of de mijnwerkers in Limburg lastig vallen, en de duivels in vrouwenlijven, en van sommige duivels kent men de leeftijd en die staat ook genoteerd, en dit alles werd door honderden zusters, generatie na generatie zorgvuldig bijgehouden tot de dag van vandaag.

De spionnen van God staan uiteraard niet in dat boek, want dat is het meest geheime geheim dat alleen gekend is door de Paus en drie bijzondere kardinalen, die elk op hun hart een scapulier dragen waarin zich een minuscuul boekje bevindt waarvan de teksten alleen ontcijferbaar zijn met behulp van een sterke loep en een ondoordringbare code. Louis vroeg zich af in welke vorm de naam van Holst er in voorkwam.

Wat stond er nog meer in het Reglementenboek? Waarschijnlijk de waarlijke boekhouding van het Gesticht, want daarop had Tante Violet, die alles van geld afweet, gezinspeeld. Volgens haar had het Gesticht twee boekhoudingen en dat was maar goed ook, want stel dat men alle cijfers, van inkomsten en uitgaven vrij zou geven, voor iedereen ter inzage, dan zou het Gesticht de prooi zijn van allerlei kwaad-

Orinoco: rivier in Venezuela.

Irokezen: bij het Ontariomeer, Noord-Amerika.

willige elementen in het Ministerie voor Belastingen, waar de vrijmetselaars de touwtjes in handen hebben.

Ook een afdeling Aardrijkskunde met uitvouwbare kaarten waarop de grenzen aangegeven staan van de katholieke gebieden en de landen die nog moeten bekeerd worden en op missionarissen wachten. Tot voor twee jaar heb ik vurig gehoopt dat Louis Seynaeve zou uitgezonden worden naar de Orinoco★, of als dat niet kon, bij de Irokezen★.

Een speciale katern handelt over de joden, die moeilijk achterhaalbaar uitzwermen en zich overal nestelen, in Hollywood en in de kelders vol diamanten in Antwerpen. Als neten, zei Papa.

'Maar Jezus was toch ook een jood,' zei Vlieghe.

'Geen echte.' Louis hoopte dat Vlieghe zijn aarzeling niet had opgemerkt.

'Hij was er alleen maar één, omdat zijn Vader wilde dat hij vernederd werd en mishandeld en daarvoor koos zijn Vader het joodse ras.'

'Komt dat tegen,' zei Byttebier.

Zuster Sapristi vertelde dat er jaren geleden ooit eens een joodse jongen in het Gesticht was opgenomen die zich had uitgegeven voor een normaal iemand uit Varsenare. Zij had hem ontmaskerd toen hij, zich onbespied wanend, de Heilige Hostie met een onbeschrijfelijk van haat gloeiend gezicht met zijn hoektanden vermorzelde.

'Staan wij ook in dat Reglementenboek?' vroeg Dondeyne.

'Nee. Alles over de leerlingen wordt in verschillende cahiers opgeschreven door Zuster Econome.'

'Alles?'

'Alles wat zij weten. Het bevindt zich in de linkerhoekkast van haar bureau. Fiches, briefjes, cahiers, kartonnen dozen vol met inlichtingen.'

Spinnenwebachtige draden waren gespannen over het Gesticht, zij trilden en gaven signalen door naar het Slot.

'Vandaar dat Zuster Econome altijd aan het schrijven is.'

'Zij tekent ook alles op wat er in het dorp gebeurt.'

'Alles?'

'Alles.'

'Toch niet dat de voetbalclub van Haarbeke verloren heeft met Vier-Een tegen Sporting Waregem?'

'Dat ook. En auto-ongelukken, en een paard dat zijn enkel verzwikt, het veertigjarig jubileum van de dagbladbesteller en dat de club 'D'r Op of d'r Nevens' 250 kilometer per fiets heeft afgelegd.'

'Komt dat tegen.'

'En dat wij Apostelen zijn?'

'Dat niet,' zei Louis, en dacht: Misschien toch. Zuster Econome is een elektrisch geladen sponsachtig brein dat alles opvangt, opneemt. Dus ook de trillingen die de Miezers verwekken, die de duivels van de Apostelen zijn en die, alhoewel zij geen naam hebben en geen spoor achterlaten, alomtegenwoordig zijn. Zuster Econome voelt de trillingen, besloot hij, maar de Miezers zelf, nee, die voelt zij niet.

'Hoe ziet het Grote Boek er uit?' vroeg Wardje, de broer van Vlieghe, een kleintje, dat Vlieghe's hazelnootkleurige, soms amberen ogen had, zijn vierkante vingertoppen.

'In kalfsleer gebonden. De rug is kapot, wormen hebben er gaten geboord, in het perkament. Op de eerste pagina staat een doodshoofd. De inkt is soms zwart, soms bruin.'

'Waar ligt het?'

'Dat weet niemand.'

Later op de avond kwam Wardje bij Louis zitten, die onder de lantaarn van de draaimolen zat te lezen in *Uit Gezelle's Leven en Werk* uitgegeven door het Davidsfonds, een cadeau van Peter verleden kerstmis.

'Als niemand weet waar het boek ligt, hoe kunnen de Zusters er in lezen?'

'Dat is slim van u, Wardje. Toen ik zei: niemand, bedoelde ik niemand behalve de Zusters. Niemand van ons bedoelde ik. Wel weten we dat het boek in een lege kamer heeft gelegen tot in het jaar 1935, omdat de bisschop van Brugge verordend heeft dat het Boek moest uitwasemen in een lege ruimte. Maar in 1935, toen de socialistische Dokwerkers-

En kwaken als een gans in de tijd van Rome: in de tempel van Juno op het capitool werden heilige ganzen gehouden. Zij snaterden bij onraad.

Toen Rome dagen lang belegerd werd door de Galliërs onder leiding van Brennus, kwamen de hongerige Romeinen zwaar onder de verleiding de beesten op te eten.

De veldtocht die Brennus ondernam in de 4e eeuw voor Chr. werd het toen nog jonge Rome bijna fataal. De tocht maakte deel uit van een grotere Keltische beweging die rond 500 voor Chr. ontstaan was. Bronnen neigen er vaak toe om troepenaantallen te overdrijven, maar het lijkt wel vast te staan dat de Romeinen onder leiding van Quintus Sulpicius numeriek verre in het nadeel waren. De inwoners van Rome waren daarom massaal gevlucht: een deel naar de nabije stad van de Veii; het weerbare deel naar het Capitool. De Galliërs konden intussen Rome ongehinderd brandschatten en probeerden zelfs het Capitool te bestormen (volgens de legende werd bij een van die pogingen op het laatst alarm geslagen door de **heilige ganzen van Juno**). Zij werden echter teruggeslagen en een bezettingsperiode van zeven maanden brak aan voor de rest van Rome.

Toen was er een impasse ontstaan. De Romeinen zaten veilig, maar raakten langzaam uitgeput en de Galliërs schoten niets op en leden wellicht onder verschillende ziektes. Uiteindelijk kwam het tot een vergelijk: de Romeinen zouden de Galliërs een losgeld betalen waarop die Rome zouden verlaten.

Hoewel de Galliërs nadien nog een zware tol zouden eisen van Italië, groeide Rome tegen de verdrukking in: zijn verdedigingswallen werden versterkt, bewapening werd verbeterd en strijdtechnieken werden aangepast. Tijdens de Tweede Punische Oorlog zouden de Galliërs als bondgenoten van de Carthaagse veldheer Hannibal de Romeinen opnieuw naar het leven staan, maar kennelijk waren zij toen niet meer tot eigen initiatieven in staat.

Rond 121 voor Chr. werden de rollen omgedraaid; de Romeinen vielen toen Gallia Transalpina binnen en lijfden die in als Romeinse provincia: de Provence.

Rond 50 voor Chr. wist Julius Caesar hen definitief te verslaan en te bezetten.

bond hier zijn 25-jarig bestaan in het dorp heeft gevierd, zijn die ketters hier voor de poort komen brullen. Toen heeft Moeder-Overste besloten een Zuster als bewaakster in de kamer neer te zetten, die alarm moest geven als er vreemdelingen te dichtbij kwamen.'

En kwaken als een gans in de tijd van Rome★, dacht hij, maar hij zei het niet, anders kon hij wel de hele geschiedenis van het Romeinse rijk beginnen uit te leggen aan Wardje.

'Wie was de bewaakster?'

'In het eerste jaar was dat Zuster Sint Gerolf.'

'Die ken ik niet. Is zij dood?'

'Bijna.'

'Waar is zij?'

'In de kamer van het Slot. Zij was vroeger een dame van adel. Zij had vier familienamen.'

'Welke?'

'Eh... die is zij zelf allang vergeten. Haar man, een hertog, heeft haar verstoten en om zijn zonde uit te boeten is zij uit de wereld gegaan. Zij kan niet verroeren.'

'Waarom niet?'

'Omdat zij een hele tijd vastgebonden heeft gezeten in een troon, met boven de leuning een eikenhouten adelaar.'

'De koning van de vogels,' zei Wardje gretig. 'Met wat werd zij vastgebonden?'

'Met drie koorden rond de poten van die adelaar en rond haar nek, drie om haar benen en twee keer drie om haar armen. Na enkele jaren heeft Zuster Engel die medelijden met haar had haar eens in het geniep losgemaakt, maar het was te laat, Zuster Sint Gerolf kon niet meer bewegen, zij stond op en viel pats voorover, heel haar aangezicht was geschonden.'

'Zit zij in een kakstoel?'

'Natuurlijk. Het kan niet anders.'

'Waarom werd zij vastgebonden?'

'Omdat zij haar eigen ogen heeft uitgestoken met een patattemesje. Omdat zij aan de muren van haar kamer likte tot haar tong en haar lippen rauw vlees waren. Dus

hebben de Zusters haar vastgebonden uit compassie.'

'Hoe heette zij in de wereld?'

'Madame de hertogin Kateriene, meer weet ik niet.'

'Kateriene, vuile triene,' zong Wardje.

'Een tijdje lang is zij verzorgd geweest door twee knechten, die af en toe in de keukens hielpen, twee broers, een tweeling van elk boven de honderd kilo. Maar dat heeft Moeder-Overste verboden na een tijdje omdat die twee onkuisaards waren.'

'Wat deden ze?'

'Onkuise dingen, méér kan ik niet verklappen. Zij hebben nog dagenlang rond het Gesticht gezworven en kwamen 's nachts onder het raam van Zuster Sint Gerolf janken als honden. Naar het schijnt trokken ze daarbij al hun kleren uit.'

'En dan hebben de Miezers ze weggejaagd zeker?'

'Wat? Miezers? Wat zijn dat, Miezers? Wie heeft u daarover verteld?'

Wardje hief een afwerend handje voor zijn gezicht.

'Wie?' schreeuwde Louis. 'Zeg het! Uw schone broer? Ja? Zeg het!'

'Ik mocht het aan niemand zeggen.'

'Wat heeft hij verteld? Alles wil ik weten. Nu, direct!'

'Dat, dat de Miezers rondvliegen, overal, maar dat alleen gij vieren, de Apostels, ze kunnen zien of horen.'

'Onnozele praat! Dat bestaat niet. Er zijn geen Miezers. Maar zeg er toch geen woord over. Aan niemand. Of 't zal stuiven! Uw broer is een kieken zonder kop.'

Louis nam zijn boek op. 'Het Westvlaamsch Bewustzijn' las hij, en 'het Vlaamsch vooren te staan en te doen gelden als meegerechtigd om deel te maken van de tale des grooten Dietschsprekenden Vaderlands'.

'Vertel nog over Zuster Sint Gerolf.'

'Waarom?'

'Omdat ge haar gaarne ziet. Ik hoor het aan uw stem.'

'Gij, vleistaart,' zei Louis als een Peter tot zijn petekind, en klapte zijn boek dicht. 'Zij is de braafste, de edelste van de Zusters en daarom zit zij vast.'

"t Is triestig. Wat doet ze zo hele dagen?'

'Zij houdt haar brevier vast en doet alsof zij leest. Zij duwt haar puisten uit, want zij zit onder de kwetsuren van haar boetekleed van geitenhaar.'

'Zij zal gauw doodgaan.'

Pladijs: schol.

'In een geur van heiligheid. Wat er nu zo stinkt naar rotte pladijs★ zal rieken als wierook en bloemen. Moeder-Overste zal zich dood verschieten als dat gebeurt en lange nachten geen oog toedoen uit wroeging omdat ze een echte martelares in haar huis had zonder het te beseffen.'

'Zij kan niet verroeren,' zei Wardje voor zich uit.

'Geen centimeter. Zij krijgt de communie in haar zetel. De Zusters zijn heel beleefd tegen haar, omdat zij blauw bloed heeft. Zij wordt 's morgens ook ververst en verzorgd voor ieder ander.'

Dit laatste had Louis nooit gezien natuurlijk, omdat sinds het Gesticht bestond nooit een leerling in het Slot was gedrongen, en niemand had het hem ooit verteld, maar hij wist het. Als 's winters voor dag en dauw de Zuster van het vuur de kachels van het Gesticht aanstak, en door de gangen liep met een rokende schop laag laaiende kolen voor zich als een offerande, met haar langgerekte schaduw langs de muren, met het geruis van sidderende kolen en haar rokken, met de roze gloed die haar masker van onderen belichtte, dan ging zij eerst naar het Slot, en waar anders kwam zij als eerste binnen dan bij haar geknechte Zuster? Teder, aandachtig en tevreden schoof zij daar de kolen in de opening onder aan de kachel, de warmte bereikte de korstige oogkassen van Zuster Sint Gerolf die meteen fluisterde: 'Dank, dank, dank voor de warmte, Zuster van het vuur, de grenzen van de wereld van de duisternis zijn weer verlegd, dank omdat ik, door de heer Jezus voorgoed geblinddoekt, uw warmte beter voel.'

Op een dag zal dit gebeuren. Vóór dageraad. Ongemerkt zal Vlieghe een vleugje *myrrhe* op de brandende kolen strooien op het ogenblik dat de Zuster zich op de drempel, op de grens tussen het Slot en de wereld bevindt. Bedwelmd zakt

Sioux: naam voor een aantal inheemse stammen in Amerika.

Tomahawk: bijl.

Toen blanke kolonisten voet aan wal zetten op het Noord-Amerikaanse continent woonden de Sioux nog in het oostelijk deel van wat nu de Verenigde Staten is. Zij deden aan landbouw. Door de steeds toenemende kolonisering vanuit Europa werden zij naar het westen gedreven. In de 17e eeuw vestigden zij zich daar ten slotte in de prairiegebieden, waar ook landbouw mogelijk was. Nadat zij in de 18e eeuw de beschikking over paarden (en geweren) kregen werd de jacht op bizons een andere bron van levensonderhoud. Dit geldt voor die Sioux-stammen die zich toen in de Great Plains vestigden.

De Sioux-indiaan Red Bird, vermoedelijk rond 1908

de Zuster ineen, de Apostelen met Louis op kop stappen over haar heen op hun kousenvoeten en als de gezwindste Sioux★ sluipen zij, op de geur af, naar de kamerdeur die met een tomahawk★ wordt versplinterd. Wij knielen voor haar, ik kus haar hand, zij scharrelt blind in de lucht en vindt mijn haar, een ogenblik denkt zij dat haar twee wanstaltige naakte dienaars teruggekomen zijn, maar ik fluister: 'Vier Apostelen melden zich, vrees niet, mijn kus is niet die van Judas,' en dan staan wij in de houding, wat zij niet kan zien, maar dat is niet zeker, want wij zien toch ook niet met aardse ogen de goedertierenheid van Jezus, en samen zeggen wij onze namen hardop, zeven nonnen komen aangekletterd met werpnetten en kettingen, maar wij blijven stram en strak wachten op het oordeel. Zuster Sint Gerolf zegt: 'Dank, dank, dank, dank, Seynaeve, Vlieghe, Dondeyne en Byttebier! In dit donker heb ik jaar na jaar geleefd en mijn Zusters wisten met moeite dat ik leefde onder hen, in hun wereld. Dank! Nu mag men gerust beginnen de dodenmis voor mij te zingen.' Even dankbaar als zij, worden wij naar de kolenkelders gesleurd. Wij bieden geen weerstand terwijl wij Zuster Sint Gerolfs basstem horen weergalmen: 'Nu syt willecome, Jezu, Lieven Heer.' Dan zou het Tribunaal volgen, met de ondervraging waarbij Moeder-Overste met haar gitzwarte regel★ op haar tafel en op veertig vingers zou slaan.

Nu zijt wellekome is een Nederlandstalig kerstlied. Het kent net als het bekende *Stille Nacht* verschillende versies voor katholieken en protestanten. De oudst bekende versie is 17e-eeuws, maar de oorsprong vindt het lied waarschijnlijk in het 14e-eeuwse *Sijs willekomen heirre kerst*.

Regel: lat.

Petrus Canisius (Nijmegen, 1521 – Fribourg, 1597) was een Nijmeegs theoloog en de eerste Nederlandse jezuïet. Zijn **naamdag** is 21 december.

Petrus Canisius (miniatuur op koper, anoniem, 1699, Rijksmuseum)

Hij werd geboren in 1521 als Peter Kanis (d'Hondt?). Na zijn schooltijd aan de Latijnse School in Nijmegen studeerde hij filosofie en theologie te Keulen en behaalde daarin de doctorsgraad.

In 1543 trad hij, na een ontmoeting met de jezuïet Pierre Favre, als eerste Nederlander in bij de toen net opgerichte orde der jezuïeten. Zijn plechtige kloostergeloften deed hij in 1549 te Rome in aanwezigheid van Ignatius van Loyola. In hetzelfde jaar promoveerde hij te Bologna tot doctor in de godgeleerdheid. Hij doceerde in zijn leven op verscheidene plaatsen in Duitsland. Ook nam hij deel aan twee sessies van het Concilie van Trente.

Petrus Canisius speelde een voorname rol in de Contrareformatie. Onder andere door het schrijven van verschillende catechismussen bestreed hij de Reformatie en de onwetendheid op geloofsgebied onder de katholieken. Zijn beroemdste catechismus is de *Summa Doctrinae Christianae* van 1555 in vraag-antwoord-vorm die in vele talen werd vertaald en ontelbare uitgaven kent. Zijn catechismus beleefde meer dan duizend herdrukken in 26 talen en is daarmee een van de meest herdrukte boeken in de Nederlandse geschiedenis.

(Als jongetje leerde ik op de Lagere School, ±1950: "Waartoe zijn wij op aarde? - Wij zijn op aarde om God te dienen en daardoor hier en hiernamaals gelukkig te zijn." A.B.)

V Olibrius

Zijn aanvraag om Apostel te worden had Goossens onder toezicht van Vlieghe gedaan zoals het voorgeschreven was in de Annalen, in een briefje dat in een vierhoekige stervorm gevouwen was en waarop geschreven stond (in hanenpoten en in potlood, een verpletterend bewijs van onvermogen en een blaam voor Vlieghe - dat besloot Louis meteen als eerste argument te berde te brengen straks): 'ik, Goossens, Albert, zoon van Theodorus, in de wereld woonachtig te Lovendegem, wil getuigen over de goedheid van Christus. Vanaf vandaag, dag van Petrus Canisius★, belijder en kerkleraar derde klas, zal ik alle wonderen verzwijgen. Dat zweer ik bij de Verboden Boeken. Ik zal ondergaan de plaatsing van de heilige ster op de plek mijns lichaams door de vier Apostelen aangewezende. Reden van mijn opname is dat vijf apostelen beter zijn dan vier, en vijf is het getal van de provincies van Vlaanderen.'

'Aangewezende?' zei Louis tot de papierwitte Goossens.

'Ja. Nee?'

'Aangewezen. Aanwezig. Een van de twee. Apostelen, dit verzoek is slordig, en moet opnieuw en in het net geschreven worden.'

Toen Goossens afgedropen was trachtten de drie Louis te overreden. Goossens moest het niet te moeilijk gemaakt worden, want de kans was groot dat hij teleurgesteld zou nukken en niet eens meer zou willen toetreden. Wat was dat nu voor een fout? Gewoon een de te veel. Louis moest niet zo pietepeuterig doen, vonden ze en Byttebier zei zelfs: 'Alleen maar omdat gij een specialist wilt zijn in het Schoon-Vlaams en omdat uw Peter ooit een Gouden Medaille voor Voordrachtkunst gewonnen heeft in zijne jonge tijd.'

Louis inspecteerde het nieuwe, onzorgvuldig gevouwen

In houwe trouwe is een traditionele Middelnederlandse uitdrukking die "onder alle omstandigheden trouw en standvastig" betekent.
'Hou' komt van het Middelnederlandse werkwoord 'houden' of 'houde': zich ergens aan houden, standvastig zijn.

De uitdrukking werd vroeger veelvuldig gebruikt in de context van verbintenissen, eedaflegging en trouwzweren.
Vandaag de dag wordt ze nog gebruikt als historische verwijzing naar loyaliteit, zoals in de titel van streek- en geschiedenisboeken over hechte gemeenschappen of organisaties.

In 1941 verscheen het in 1933 opgeheven tijdschrift *De Vlaamsche Vlagge* clandestien. Het droeg als ondertitel: "Uit Houwe Trouwe wordt Moerenland herboren."

formulier. De letters stonden schots en scheef, verschillende punten en komma's ontbraken maar er stond, onderlijnd: aangewezen. Hij borg het papier op in de map met het etiket: Apostolische Brieven.

De Apostelen gingen naast elkaar op Vlieghe's bed zitten, en hieven hun naakte voeten. De tenen van Vlieghe waren lang en dun, alsof hij nooit schoenen droeg. Die van Byttebier waren schandelijk vies. Goossens kuste hun voeten, en moest het overdoen van Dondeyne die vond dat hij er te vlug en te vluchtig overheen gegaan was. Toen zwoer Goossens de eed 'In houwe trouwe!'★, trok zijn slaapkleed omhoog en lag op de vloer, met samengeperste billen. Louis eerst, toen Vlieghe, toen Dondeyne en dan een juichend piepende Byttebier kneedden en knepen het bleke achterwerk. Goossens gedroeg zich manhaftig en gaf geen kik. Louis merkte dat Vlieghe trots was op zijn protégé, en verdubbelde zijn klauwende aanval. Toen de huid bevlekt was met rode streepjes, zei Louis: 'Amen.' Goossens kwam overeind, sloeg driemaal een kruis en knielde dan voor Byttebier die zonder een hapering zei: 'Met kruis en zout en brandend water hebt ge u nu berouwd voor vroeg of later', zijn nachthemd opschortte en overvloedig over Goossens' haar piste. Goossens wachtte tot het water over zijn schouders was uitgelekt, schoof dan, volmaakt door Vlieghe onderricht, op zijn knieën naar het hoofdeinde van het bed, vond daar de handdoek en dweilde zwijgend de vloer.

Uit het gemeentehuis was de dorpsfanfare hoorbaar, die eindeloos een reeks roffels herhaalde.

Byttebier ging loeren of Zuster Engel al aan haar ronde begonnen was. Toen hij terugkwam zei Vlieghe: 'De cijfers nu terstond,' en Goossens telde zo snel hij kon tot honderd. 'De letters van het verbond,' zei Byttebier en Goossens zei het abc, haperde, stotterde, en likte aldoor zijn lippen droog, raffelde het toen in een keer af.

'De klanken van een hond,' zei Louis. Goossens stak zijn zakdoek in zijn mond en hoestte, blafte verstikt.

'Draai nu driemaal rond,' zei Dondeyne.

Tsaar en timmerman: (*Zar und Zimmermann* oder *Die zwei Peter*): Komische Opera van Albert Lortzing, 1837. Over tsaar Peter de Grote (1672 – Sint-Petersburg, 1725).

Tsaar Peter de Grote vertoeft incognito te Zaandam om het scheepstimmervak te leren. Ook werkzaam op de werf is een Russische deserteur, Peter Iwanov. Het gerucht dringt dat de Russische tsaar in het stadje verblijft door tot de burgemeester, die een grootscheepse huldiging wil organiseren. Hij vergist zich echter in de persoon; hij denkt dat de deserteur de tsaar is. Na vele verwikkelingen keert de tsaar terug naar Rusland en Peter Iwanov ontloopt zijn straf voor de desertie en krijgt zijn geliefde Marie, de dochter van de burgemeester, tot bruid.

Peter de Grote was de eerste Russische tsaar die buiten de grenzen van zijn rijk reisde. Hij zorgde vervolgens voor de modernisering van het uitgestrekte rijk en bevorderde vooral de wetenschap. Met de stichting van Sint-Petersburg richtte het land zich meer op West-Europa. In 1721 verkreeg hij de titel 'Peter de Grote' (niet enkel omwille van zijn lengte: tussen de 201 cm en 215 cm).

Hij was een groot liefhebber van zeilen en schepen. Hij ging iedere dag naar de scheepswerf.
In de winter ging hij ijszeilen.

Franz Timmerman was een Nederlands koopman en mentor en vriend van tsaar Peter I van Rusland. Timmerman woonde al twintig jaar in de Duitse wijk van Moskou, die een aanzienlijke Nederlandse gemeenschap had, toen hij in 1688 in contact kwam met Peter I. De jonge tsaar had namelijk een sextant ontvangen, maar kende geen Rus die wist hoe het instrument te gebruiken. Daarom zocht hij een buitenlandse deskundige in de Duitse wijk en kwam uiteindelijk terecht bij Timmerman. Deze stemde in om de tsaar les te geven, op voorwaarde dat deze eerst reken- en meetkunde zou leren.

De dorpsfanfare blies nu volop. 'Tsaar en Timmerman.'★

'Waar is uw bijdrage aan de schatkist?' vroeg Louis. Goossens haalde van onder Vlieghe's hoofdkussen een pakje grauwe, beduimelde chromo's★ van wielrenners. Bovenop, geprangd in een rode elastiek, lag Poeske Scherens★, zesmaal wereldkampioen.

'Nee,' zei Louis, 'dit kan niet aanvaard worden. Dit is losgeld dat gangbaar is op de speelplaats, dit is speelgoed. Onze schatkist kan daar niets mee doen.'

'Maar Vlieghe zei dat...'

'Vlieghe? Wie is dat?' Zo sprak Petrus en verloochende★ met gespeelde nonchalante onverschilligheid de Heiland, zoals ik nu, mijn liefde, mijn schoonheid.

Verbaasd duwde Goossens zijn kin in de richting van Vlieghe, die tussen zijn tenen pulkte.

'De naam Vlieghe is onbekend in dit regiment. Apostelen hebben Apostelnamen tijdens hun vergaderingen.' Wat niet helemaal waar was, de Apostelen, vooral Byttebier, vergaten heel vaak hun Apostelnaam.

'Ik weet het,' zei Goossens dringend. 'Gij zijt Petrus en Vlieghe is Paulus.'

'En ik?' vroeg Dondeyne. Goossens wist het niet.

'Mattheus,' zei Dondeyne trots. 'Omdat ik vleugels heb.'★ Hij aaide over zijn schouderblad.

'Ik ben Barnabas,' zei Byttebier. 'Onthou het eens en voorgoed of ge krijgt van de lat.'

'En ik, hoe ga ik heten? Weet ge 't al?' Goossens zweette, of was nog nat van de pis.

'Dat komt pas als ge aanvaard zijt, als ge uw bijdrage hebt geleverd.'

'Gij had mij moeten verwittigen, eh, Paulus,' zei Goossens bijna huilend.

'De bijdrage,' zei Vlieghe vastberaden, bijna luid, 'komt morgen.' Hij krijgt praatjes, hij wil dat ik toegeef, dat ik die lomperik van een Goossens meteen opneem, hij weet dat ik zal zwichten omdat ik hem gaarne zie, mijn leven voor hem zou geven. Louis haalde zijn schouders op en sloeg tegen

Timmerman werd niet alleen Peters mentor, maar ook een goede vriend. De nieuwsgierige jonge tsaar was zeer geïnteresseerd in de ervaringen en kennis van Timmerman, hetgeen leidde tot het eerder genoemde bezoek aan Amsterdam.

Jef Scherens, beter bekend als **Poeske Scherens**, is Leuvens belangrijkste wielerheld. Als baanwielrenner werd hij zevenmaal wereldkampioen. Hij was lid van de Leuvense Stoempersclub, die tegenwoordig jaarlijks de Grote Prijs Jef Scherens inricht.

Jef Scherens (1909) werd geboren in Werchter, als vijfde kind van het gezin. De kleine Jef werd al snel 'Jefke', maar ook 'Poeterke'. In het Hageland was dat een benaming voor een geitje of lammetje dat niet goed meegroeide. De straatrakkers van Werchter vervormden het eerst tot 'Poeter', wat later 'Poeske' werd. Toen Jef Scherens later een zeer snelle spurter bleek met een katachtige eindjump kreeg die bijnaam burgerrecht.

In 1931 werd Jef Scherens voor het eerst Belgisch kampioen bij de profs. Deze titel werd de eerste van een hele reeks. Scherens werd tussen 1931 en 1947 maar liefst 15 maal kampioen van België. En in 1932 zette hij een eerste kroon op het werk door in Rome wereldkampioen te worden. Het enthousiasme in België was groot. Jef Scherens werd op het paleis door koning Albert I ontvangen en werd ridder in de Leopoldsorde. De officiële ontvangst door het Leuvense stadsbestuur groeide uit tot een ware volkshulde. De straten van Leuven waren bevlagd en versierd, en op vele gebouwen stonden volkse spreuken te lezen. Van 1933 tot en met 1937 hernieuwde Scherens zijn wereldtitel maar liefst vijf keer: in Parijs, Leipzig, Brussel, Zürich en Kopenhagen. In 1938 werd hij verslagen door de Nederlander Arie van Vliet in Amsterdam. Van Vliet was naar Scherens' eigen zeggen zijn sterkste tegenstrever ooit. In 1939 (Milaan) kwamen beiden in de finale ten val. Toen men de volgende dag de wedstrijd wilde overdoen, was de mobilisatie in Italië een feit en werd alles afgelast.

Goossens' natte nek met zijn slof. 'Goossens, Hottentot, word gezant van God.' Hij haalde het Annalenschrift te voorschijn en las voor met een brok in zijn keel: 'Voorwaar, ik zeg u, vele profeten en rechtvaardigen hebben begeerd te zien wat gij ziet en zij hebben het niet gezien, en te horen wat gij hoort en zij hebben het niet gehoord.' Hij voegde er 'Amen' aan toe, alhoewel dat niet in de Annalen stond.

'Voilà,' zei Byttebier, "t is zover.'

'En wie ben ik nu? Wie? Hoe heet ik dan?'

'Olibrius,'★ zei Louis.

'Dat is geen Apostel,' zei Vlieghe.

'Dat is een merk van mosterd,' zei Byttebier.

'Olibrius is de landvoogd die met de heilige Margaretha★ wilde trouwen en afgoden vereerde.'

'Maar...' Goossens was ontredderd.

'Zolang de bijdrage niet is ingeleverd kunt ge nog geen Apostelnaam dragen. Maar ge moet daar niet verlegen om zijn, aangezien uwe lieve kameraad, Paulus, zegt dat dat morgen gebeurt. Nee?'

'Gij zijt een rare kwiestebiebel,'★ zei Vlieghe.

Tot Louis' ergernis zag hij hoe Byttebier in een appel beet. De appel, die volgens de Annalen door hen gevieren moest genuttigd worden, de vrucht van het Paradijs. De eendracht van de Apostelen en hun ritueel waren verziekt.

'Ik heb een boek meegebracht zoals Paulus vroeg,' zei Goossens. 'Zal ik het halen? Nu?'

Toen hij weg was zei Vlieghe: 'Ik kan het ook niet helpen. Hij is van Lovendegem, en daar zijn ze zo, zo...'

Het boek dat nooit van zijn leven als Verboden Boek kon dienen was een klam cahier waarin iemand langgeleden krantenknipsels in de Engelse of Amerikaanse taal had geplakt. Het bolstaande omslag was van wit en zwart gevlamd karton en droeg het etiket: Compositions. Met daaronder een onleesbare naam en 53rd Str. Brooklyn NY. Binnenin waren op gelijnd papier vergeelde en rimpelige foto's geplakt. Gezichten van misdadigers, soldaten, sheriffs, vrouwen met klokhoeden★ en slechte gebitten.

Olibrius - Margaretha van Antiochië (Sint Margriet) († ca. 305): heilige en martelares van de Rooms-Katholieke Kerk.

Verhalen over haar duiken pas op in de 9e eeuw, in de *Legenda Aurea*. Daarin wordt verteld dat zij is geboren in de 3e eeuw in Antiochië als dochter van de heidense tempelpriester Aedesius. De streek in West-Azië maakte deel uit van het Romeinse Rijk. Margaretha leefde op het land als herderin. Haar vader minachtte haar om haar christelijk geloof. Toen de stadsprefect **Olybrius** haar een huwelijksaanzoek deed, op voorwaarde dat ze haar geloof zou afzweren, weigerde ze. Daarop werd ze gevangengezet en gemarteld. Dan volgen een aantal wonderbaarlijke gebeurtenissen. De bekendste is dat satan haar verorberde in de gedaante van een draak. Margaretha ontsnapte levend.
Uiteindelijk werd ze toch ter dood gebracht.

(De christen geworden dochter van een priester wordt 'verorbert' door de eenhoorn, de gedemoniseerde verschijningsvorm van de mannelijke seksualiteit. Haar 'ontsnapping' (weigering) is de bekende christelijke move naar het hogere, het spirituele, het geestelijke.

(De doek in de bek van de eenhoorn is het restant van de opgeslokte Margaretha, lijkt mij. Iets wits, haar ziel, fladdert, even schimmig als het kruis dat zij in haar handen houdt. A.B.)

Margaretha is als Sint-Margriet de patrones van voedsters, verpleegsters, vroedvrouwen. Zij werd aangeroepen bij barensweeën, zwangerschap (wegens haar ontsnapping uit de buik van de draak (sic)) en onvruchtbaarheid, bij het gebrek aan moedermelk, krampen en borstkwalen.

'Het komt uit Amerika,' zei Goossens.

'Er is niet een zuster die Amerikaans kan lezen. Dus kan het nooit een Verboden Boek worden.'

'Het gaat over slechte vrouwen,' riep Goossens wanhopig.

'Ik zal het bestuderen.' Louis stak het boek onder zijn oksel. 'Laat ons bidden.'

Zij sloten hun ogen en reciteerden een Weesgegroet, op de maat van 'Tsaar en timmerman'.

Kwiestebiebel: (Zn.) schoolmeester, kwast, waanwijze.

Piet Meeuse (Kl. Enc. p. 80 - 81):

> (...) Diverse Vlaamse woordenboeken op internet boden geen uitkomst, maar in het *Zeeuws etymologisch woordenboek* van Dr. F. Debrabandere vond ik onder ‘kwieste' (Zn. grappenmaker, zonderling) een verwijzing naar het Vlaamse kwistebibel (kwast, kwibus) dat mogelijk terug zou gaan op het Franse woord *cuistre* (dat zoveel betekent als: schoolmeester, kwast, waanwijze).
> Het is dus wel degelijk een erkend Vlaams woord, geen frivool verzinsel van Claus. En nu ik de passage nog eens herlees, is het duidelijk waarom Vlieghe dat zegt tegen Louis, die Goossens immers erg streng (als een schoolmeester) behandelt.
> Maar deze belediging van zijn aanbidder gaat nog een staartje krijgen (dus toch!): in het laatste hoofdstuk van deel I zal ze Vlieghe duur komen te staan.

Klokhoed (Vandale 1898): groote klokvormige dameshoed (mode 1910).

De oorlog in Spanje ofwel de Spaanse Burgeroorlog werd uitgevochten van 17 juli 1936 tot 1 april 1939 en eindigde met een overwinning voor de conservatieve nationalisten, het omverwerpen van de democratische regering, en de ballingschap van duizenden linkse Spanjaarden, van wie velen vluchtten naar vluchtelingenkampen in Zuid-Frankrijk. Met de oprichting van een dictatuur onder leiding van generaal Francisco Franco fuseerden alle rechtse partijen in de structuur van het Franco-regime.

Dolores Ibárruri Gómez, bijnaam **La Pasionaria** (Abanto Zierbena, 1895 - Madrid, 1989) was een Spaanse communistisch politica. Zij was een belangrijk politiek leider tijdens de Tweede Spaanse Republiek en de Spaanse Burgeroorlog. Tijdens de slag om Madrid (1936) hield ze de beroemde ¡No pasarán!-toespraak. Gedurende de dictatuur van Franco leefde zij in ballingschap.
Van 1942 tot 1960 was zij secretaris-generaal van de Communistische Partij van Spanje, en van 1960 tot 1989 was zij voorzitster van die partij.

La Pasionária verbond expliciet haar politieke strijd aan die voor vrouwenrechten.

VI Van een ander kind

Zuster Kris gaf Louis twee pralinen uit de halfopen muurkast waarin de vele pakjes en doosjes, gemerkt en genummerd lagen. De chocolade was al beslagen en smaakte stoffig. Goossens gaf hem de helft van zijn Côte d'Or-melkreep.

Toen ging Zuster Kris aan het eind van de lange tafel zitten en zei dat de toestand kritiek was, want nu de oorlog in Spanje★ afgelopen was, zouden benden verslagen rode moordenaars naar het Noorden vluchten. Daar Christus Koning de communisten zwaar had afgestraft zouden zij weerwraak nemen in onze gebieden. Want zij waren verslaafd geraakt aan het afslachten van priesters, het bespotten van Zusters, aan het doden van kinderen met slecht geslepen bajonetten. Zuster Kris vertelde graag over Spanje en niet alleen omdat zij merkte dat haar verhalen de leerlingen roerloos van genot deden zitten. Zij werd er zelf opgewonden van, Louis zag het aan de rode vlekken die op haar anders kaarswitte wangen verschenen.

Vooral het werkvolk, zei Zuster Kris, was, verdwaasd door propaganda, uitzinnig geworden in Spanje en dronk vaak het bloed uit de halsslagaders van hun slachtoffers. Een vrouw die de naam van vrouw niet waardig was en die men La Pasionaria★ noemde, was berucht omdat zij verschillende seminaristen de strot had doorgebeten. In ontbinding verkerende lijken van kanunniken werden uit hun gewijde graven gesleurd en gehoond. Er zijn foto's bekend van Vlaamse mannen die betrapt werden bij dergelijke monsterachtigheden, en daarom, omdat die hyena's bekend zijn, zullen zij, eenmaal terug op vertrouwde bodem geen pardon kennen. Daarom, jongens, is het onze plicht om elk verdacht teken van vreemdelingen die rond ons Instituut zwerven onmiddellijk te signaleren.

Bartolomeüs was een van de twaalf apostelen van Jezus. Behalve zijn naam in de opsomming van de twaalf apostelen en als getuige van Jezus' hemelvaart komt geen enkel verhaal over Bartolomeüs voor in het Nieuwe Testament.

Legende: na Jezus' opstanding zou Bartolomeüs als prediker in Armenië, Mesopotamië en India hebben opgetreden. In het midden van de 1e eeuw zou hij de dood hebben gevonden nadat hij levend werd gevild.

De ruiter op het witte paard:

In Openbaring 19 ziet Johannes een geopende hemel waaruit een wit paard te voorschijn komt. Op het paard zit de Zoon van God, de Christus, genoemd met vier namen, die uitdrukking geven aan zijn identiteit! Deze vier namen (beter: titels) geven aan, wie hij is:

Getrouw en Waarachtig;
Een geschreven naam, die niemand weet dan Hijzelf;
Het Woord van God en
Koning der koningen en Heere der Heeren.

Een wit paard werd ten tijde van Johannes door de Romeinse keizers en generaals gezien als symbool voor de overwinning over hun vijanden. Daarom hielden zij na een gewonnen oorlog of veldslag altijd een triomftocht op een wit paard.

Zeer onvoorzichtig toonde Goossens, die ondertussen de naam van Bartholomeus★ gekregen had, het teken van de ster op zijn bovenarm. Het was een ongave zeester met zweertjes en gelige bobbels. Louis hoopte dat het nooit meer zou genezen, dat men verplicht zou zijn Goossens' hand en voorarm te amputeren. Tenslotte was de apostelmartelaar van zijn naam ook levend gevild geworden. Maar tegelijkertijd keurde Louis het af dat Vlieghe het teken onzorgvuldig had getatoeëerd met de penpunt en de paarse inkt. Bij de andere Apostelen was het sterteken na vijf maanden verdwenen.

'Weg,' siste Louis. 'Weg met die ster.'

Goossens trok meteen de mouw van zijn schort tot over zijn vingers. Buiten zongen de kleintjes het Ros Beiaard. De gekroonde Ruiter op het Witte Paard★ die de cavalerie van de Hemel aanvoert heeft op zijn dij een tatoeage met de letters: Koning der Koningen, Heer der Heren. Hoe vaak moest hij zijn ruiterkleed neertrekken opdat de heidenen de tekens niet zouden zien? Dikwijls waarschijnlijk. Zuster Kris had Goossens' ster niet gezien. Gelukkig maar. Want zij behoorde tot het gevaarlijk kwartet dat het Gesticht naar zijn hand zette.

Eerst Zij, die meer dan een Zuster is en de titel van Moeder draagt, Moeder-Overste die regeert door afwezigheid. Al staat zij pal voor je neus, een blank gezicht dat meestal vaag verbaasd is over de slechtheid van haar onderdanen, dan nog lijkt zij niet helemaal aanwezig te zijn. Zij correspondeert met veel hoogwaardigheidsbeklederes en verzamelt de postzegels die uit het buitenland komen. Zij heeft een passie voor tuinieren, maar belemmerd door haar status moet zij dit overlaten aan Zuster Imelda. Zij is afkomstig uit de laagste zeemansbuurt van Antwerpen, daarom kunnen zij die haar horen spreken haar niet goed verstaan.

Haar drie ministers zijn, ten eerste: Zuster Econome die je alleen maar kan ontwaren als je langs haar raam loopt op de speelplaats, als dit raam open staat, en als je lang genoeg durft blijven staan om te kijken, wat streng verboden is. Dan merk je, als zij opkijkt van haar papieren en haar ge-

Mede is een alcoholische drank die gemaakt wordt door honing en water te laten vergisten, en wordt ook wel honingwijn genoemd.

De drank is eeuwenoud en werd al minstens 8000 jaar gedronken van Ethiopië tot Scandinavië.
Hij kan zowel warm als koud gedronken worden.

In sommige Belgische streken bestaat nog het gebruik van Wyten-donderdag. Ter nagedachtenis aan het Laatste Avondmaal wordt 's avonds tarwebrood gegeten (weit = tarwe). Daarbij wordt mede gedronken.

schrijf, een boze bril en een smal mondje. Zij telt alles op met haar bril, trekt alles af met stompe vingers, vermenigvuldigt met haar opgerolde mouwen, en deelt de wereld in stukjes met haar gevijlde tanden.
Ten tweede: Zuster Adam, de moederlijke, verraderlijke goedzak. Zij neemt vaak kleintjes op om ze op haar schoot te wiegen en legt dan haar drie kinnen langs hun wang. Haar boerse stem wiegt in slaap, kapselt in. Zelfs een Hottentot weet hoe gevaarlijk een moeder van dat slag is, hoe snel dit moederlijk gevaarte op haar as kan draaien en oren omdraaien, twee oren tegelijk.
Ten derde: Zuster Kris, zo genaamd omdat zij een mes is. Die heeft geen praatjes voor de vaak, die gaat regelrecht op haar doel af en dat doel ben jij. Toch heeft Louis haar eens horen zingen in haar eentje in de turnzaal.
Hoe laatdunkend deze drie ministers van Moeder-Overste ook over elkaar praten, zij vormen een regering. Kijk maar als zij in elkaars buurt komen, in de kapel bijvoorbeeld, hoe zij elkaar doordringende blikken toewerpen, hoe hun wenkbrauwen, neusvleugels elkaar seinen geven, hoe ze naar elkaar toe zeilen alsof magneten onder hun borstrokken elkaar aanzuigen, hoe slinks hun ellebogen elkaar raken als zij langs elkaar heen moeten. In het Slot moeten zij gedrieën een apart conclaaf vormen, bekers vol mede★ drinken, de drank van gist en honing in het land van Kanaän en bij de Oude Belgen, waardoor zij een helder inzicht krijgen in het anders onoverzienbaar netwerk van wetten, voorschriften, bepalingen dat zij beheren. Vier Sterke Vrouwen die meer dan alle andere Zusters de bruiden van Jezus zijn.

'Ik zou toch een keer de ringen van die drie willen zien, wat voor een speciale inscriptie er staat.' (Byttebier.)

'Zij zijn de baas uit puur venijn.' (Dondeyne.)

'Of zij hebben een grotere bruidsschat meegebracht dan de anderen.' (Goossens.)

'Of strengere studies gedaan.' (Vlieghe.)

De Apostelen zongen op de melodie van het Ros Beiaard van de kleintjes: "t Ros luiaard heeft twee monden, een van

boven e-en een van onder,' en gingen uit elkaar met de rechterhand geheven. 'Ugh!'

Tijdens de les Aardrijkskunde door Zuster Sapristi voelde Louis zich onbehaaglijk. Ontevreden met de mislukte intronisatie van Goossens. Goossens had alles veel te vanzelfsprekend gevonden, hij had meer ontzag, pijn, angst moeten voelen. Waarschijnlijk had Vlieghe er luchtigjes over gedaan bij de voorbereiding. Louis peuterde aan de korsten snot die aan de bank geplakt zaten. De grenzen van de Verenigde Staten van Amerika. De Noordelijke IJszee, de Stille Oceaan ten Westen. Het klimaat: ijskoudig, verzengend, gematigd. Op welke tijd komt een snelbericht uit Chicago op 5 oktober aan te Antwerpen?
Over welke landen gaat de steenbokskeerkring? Chili heeft salpeter, de merenstreek kopererts.

Op de speelplaats stonden Zuster Imelda en Zuster Kris, zij leken onder de indruk van iets heel treurigs. Zij zwegen toen Louis langskwam. Omdat hij niet wou onderdoen zei hij: 'Zusters, ik ben triestig. Want mijn moeder is van de trap gevallen.'

Beide Zusters keken eerst ongelovig en toen barstte Zuster Imelda in een voor haar doen wilde lach uit. 'Ja,' zei ze. 'Natuurlijk.'

'Hoe hoog was die trap dan, Louis?' vroeg Zuster Kris.

Hij wees naar het raam boven de ingang van de refter.

'En heeft zij haar eigen zeer gedaan?' Zuster Imelda kon haar lach maar niet in toom houden. Ook Zuster Kris sloeg haar hand voor haar mond. 'Waar?'

'Waar? Ja, waar?'

'Aan haar knieën, aan haar nek,' zei Louis.

Zuster Imelda veegde haar ogen af. 'En de rest niet zeker?' zei ze als in een snik. Weer sloot een wazige wand zich rond Louis. Hij zou nooit leren wat die onvatbare verwijzingen, die lacherige codes betekenden. Het was een domein voor de Zusters of voor de grote mensen waar je met achttien uur studeren per dag nog niet in binnen kon geraken. Hij voelde een schaapachtig glimlachje over zijn mond

Wanten en Dalle: Vlaams komisch duo in het radio-tijdperk.

(Hun namen moeten wel zijn afgeleid van Manten en Kalle, de klokkenluiders van het Belfort van Kortrijk. Zie p. 113, context. A.B.)

komen, als een muilband. Hij knikte de Zusters toe en wachtte. Maar de bel ging en de Zusters schoven naar de kapel.

Louis nam het zijn moeder kwalijk dat haar val aanleiding was tot misverstanden, ondoordringbaar geproest. Wat was zij nu aan het doen in Walle? Zeker het huishouden niet. Zij lag in bed en verfde haar vingernagels terwijl zij naar Radio Walle luisterde: Naar de komieken Wanten en Dalle★.

Die avond nam Zuster Engel hem bij de arm, leidde hem naar de binnentuin met de coniferen. 'Ik ga u iets vertellen, maar zweer me dat gij niet gaat rondbazuinen dat ik het u verteld heb.'

'Ik zweer het. Op het hoofd van mijn vader.'

'Er is thuis niets gebeurd dat erg is. Ik zie dat gij er mee inzit dat uw Mama van de trap gevallen is, maar dat is een manier van spreken, grote mensen vinden dat zij het zo moeten uitleggen in plaats van gewoon de waarheid te zeggen. Uw Mama is niet gevallen, zij is alleen in het hospitaal gebracht omdat zij een kindje verwacht, ge gaat er een zusterke bij hebben of een broerke, Onze Lieve Heer moet het nog uitzoeken, uitkiezen, zijt ge niet content?'

'Een zusterke?' Louis zag een miniem wezentje in nonnenkleren over de speelplaats rennen, juichend, recht in Mama's gespreide armen.

'Of een broerke? Wat zoudt ge 't liefst hebben?'

Tranen van woede spatten uit zijn ogen, om de vernedering, om de gore grap.

'Zeker een broerke, dat ook in 't pensionaat komt en waar ge voor kunt zorgen?'

Louis stamelde iets. Tot zijn schaamte welde een gesmoorde gil uit zijn mond. Hij rende weg. Zag uit zijn ooghoek hoe Zuster Engel hem achterna wou zitten. Rende harder over de bedrieglijke speelplaats, het lafhartige plein, langs het schamper lachende vee van Hottentotten dat naar hem wees. O, hoe simpel, hoe makkelijk hadden zij met zijn allen hem kunnen bedriegen, Mama het meest, die zoals

Mariaal: op Maria betrekking hebbend.

Urbi et orbi (Lt. voor de stad en voor de wereld) is de traditionele zegen die de paus vanaf het balkon van de Sint-Pietersbasiliek in Rome uitspreekt met Kerstmis en Pasen en bij bijzondere gelegenheden, zoals in een Heilig Jaar of direct nadat een nieuwe paus gekozen is. Formeel gezien gaat het om een pauselijke of apostolische zegen.

Marie Majeure: Fr. Santa Maria Maggiore (Maria de Meerdere).

De basiliek van Santa Maria Maggiore is gelegen op de Esquilijnheuvel in Rome, en behoort tot het grondgebied van de Heilige Stoel. De basiliek is de enige van de vier pauselijke basilieken in Rome waarvan het antieke bouwwerk intact bewaard is gebleven. Ze is vooral beroemd om de mozaïeken uit de 5e en de 13e eeuw.

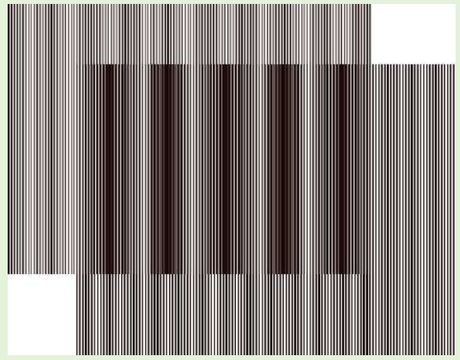
Moirézwart: Een moirépatroon is een interferentiepatroon dat ontstaat als twee sets met lijnen over elkaar heen gelegd worden onder een iets verschillende hoek, of als zij altijd met haar man had samengezworen tegen haar enig kind in de vesting van de nonnen.

In de refter hield Louis onafgebroken zijn blik op de karnemelkse pap gericht waarvan hij drie borden at. Zuster Adam sprak over het mariale★ jaar, over de zegening Urbi et Orbi★ die de Heilige Vader, onwel door de zorgen over de oorlogswolken boven Europa, uitgesproken had in de basiliek Marie Majeure★ gewijd aan Onze Lieve Vrouw. De maagd heeft een kind van de Heilige Geest gekregen, mijn moeder is niet beter dan de laagste dieren des velds.
Niet zo lang geleden dacht hij (en Vlieghe en Dondeyne geloofden het ook) dat moeders pijn in hun buik kregen, de weeën, en dan snel naar de wc waggelden, hurkten, kakten, dat de drol meteen door buurvrouwen uit het water werd gehaald voor hij kon smelten, en op het zeil van de keukentafel werd gelegd, waar hij door teder tegen elkaar koutende ouders tot een kind werd geboetseerd, waarop, door intens gebed opgeroepen, vanuit het raam of de schoorsteen een wind begon te waaien die neerstreek over de bruine klei, de adem van God die leven blies in de stront die kleuren kreeg en als van rubber begon te plooien en zich uit te rekken, en dan brulde naar zijn Mama om de eerste papfles.

Dat, met vage variaties, dachten zij allen toen zij nog Hottentotten en geen Apostelen waren, en even stom als de zwarten in Belgisch Kongo die zoals het in het Aardrijkskundeboek staat, weinig ontwikkeld zijn en in de sleur van oude gewoonten gevangen blijven, want iets uitvinden of verbeteren kunnen zij niet. Het was een even groot bijgeloof als het ingeworteld bijgeloof der zwarten dat, met hun verderfelijke zeden en wanordelijk leven, de grootste oorzaak vormde voor het verval van het negerras.

Louis ging steels naar de slaapzaal, pakte er een schrift in een moirézwart★ omslag, en schreef gejaagd neer: 'Mijn Peter is de grootste Farizeeër★. Samen met zijn eerstgeborene, mijn vader, wil hij van mijn onwetendheid gebruik maken om met mij de zot te houden. Ik wil geen zusterke en geen broerke, tenzij men mij in ruil daarvoor naar een

een iets verschillende lijnafstand hebben. De term komt van het Franse moiré, oorspronkelijk een soort zijde, maar tegenwoordig ook wel van katoen of kunstzijde, met een waterachtig uiterlijk.

Farizeeër: De farizeeën vormden een Joodse religieuze stroming, politieke partij en sociale beweging. Hoewel sommigen priesters waren, bestond de partij hoofdzakelijk uit leken. Ze waren scherpzinnige interpreten van de (mozaïsche) wet en hielden zich hier behoorlijk streng aan.

De term farizeeër wordt heden ten dage vooral gebruikt voor een schijnheilige ofwel huichelaar.

Sint Jan Berchmans: zie p. 32.

Lupines: De zaden van de lupine zijn rijk aan eiwitten en vezels, en passen daardoor in een vegetarisch dieet.

school laat gaan waar er geen laffe leugenaars als meesteressen zijn. Behalve Zuster Engel die het goed meent.'
Daarna ging hij bij Vlieghe zitten op de draaimolen en zei, zonder de amandelvormige ogen te zoeken, dat zijn moeder gauw beter zou worden. 'Dat is goed,' zei Vlieghe en Louis wilde de waarheid vertellen die zopas was opengebroken als een puist, 't lag op de punt van zijn tong, en wie kon hij meer vertrouwen dan Vlieghe, die de schoonheid van de goedheid had? Geen onschuld, maar een (zoals bij Sint Jan Berchmans★) bedwingen van de kwaadaardigheid. Maar hij hoorde zichzelf zeggen:

'Mijn grootvader, die tegelijkertijd mijn Peter is zoals het de gewoonte is bij eerstgeborenen, is het die mijn moeder van de trap geduwd heeft, hij denkt dat hij vrijuit gaat en dat het in het geniep gebeurd is maar Madame Piroen van de overkant die haar ramen aan het sponzen was keek net door het ossenoog van de trapgang. Zij durft niet naar de politie te gaan omdat mijn Peter veel relaties heeft, ook onder politiecommissarissen. Moet daar geen vergelding op volgen?'

'Zijn benen breken met een kolenpook,' zei Vlieghe, de goedheid.

'Of vergif doen in zijn soep, elke dag een beetje zodat zijn maag verschrompelt en er gaatjes in branden.'

Byttebier, die ze niet hadden horen naderen, hing als een aap aan een stang van de draaimolen.

'Zaadjes van lupines★,' zei hij. 'Dan raakt hij verlamd.' Zij gingen in Zuster Imelda's tuin zoeken, maar vonden geen lupines. Het bleek ook dat Byttebier niet goed wist hoe ze eruit zagen. In de speelzaal vulden ze gedrieën de kaart van Duitsland in met kleurpotloden. Vlieghe die het Noorden moest doen in lichtgroen ging natuurlijk over de grens, de randen van de zomerluchtblauwe Baltische Zee kregen wier, Louis kleurde de Zwabische Hoogvlakte en Karinthië in sepia. Toen zij langs kwam aaide Zuster Adam over Vlieghe's haar. Zij mocht. Alhoewel hij mijn Vlieghe is, mogen ze hem bewonderend aanraken.

De **Dionne-vijfling** is de eerste identieke natuurlijke vijfling die hun kindertijd overleefden. Ze werden geboren op 28 mei 1934 in Corbeil, een dorp in Ontario, Canada.

Hun geboorte, twee maanden te vroeg, werd wereldwijd bekend en het eenvoudige boerengezin werd bestookt met aanbiedingen. Toen de vader contracten tekende om de vijfling, toen zij vier maanden oud waren, ten toon te stellen op de Wereldtentoonstelling in Chicago, greep de staat Ontario in. De baby's werden onder voogdij geplaatst, en vervolgens door de deelstaat zelf te gelde gemaakt. Gedurende hun jeugd verschenen ze in tal van reclamecampagnes, en hun huis werd een toeristische trekpleister.

(Eigenlijk was **ik** *niet ...: een korte ontdubbeling, die opnieuw verraadt dat de verteller en Louis dezelfde persoon zijn. A.B.)*

Dat kind, dat kind dat in Walle te voorschijn zal komen. Als het een meisje wordt zal zij met Mama samenspannen. Hoe komt het te voorschijn, wat is er zo zondig aan dat ze het hebben over een ooievaar, bloemkolen of van de trap vallen? Verleden zomer zei Nonkel Omer, die de naam heeft een komiek te zijn en op Mama lijkt, wijzend naar de bloemkolen in Meerke's tuin: 'Kijk, daar tussen die knobbels onder de blaren, daar groeien ze, de kinderen. En de grootste bloemkool ter wereld staat in Amerika in de tuin van de Dionne's★, daar zaten er vijf in, in een keer.'
Maar hoe is de overgang? Het ene moment zit zo'n kind achter de vetlagen in iemands buik en dan deed het zeer en scheurde er iets en lag er daar een roze worst in de armen van de Heilige Maagd, mongools, gezwachteld, en dat iets reikte naar Maria's stralenkrans. En wat scheurde er precies? Die gutsende veellippige opening die je bij koeien ziet en die op de tekeningen staat van Den Dooven, die hij, als er onverwachts een Zuster opduikt, verfrommelt en inslikt. En als die nieuwe verwant, die er uit zal zien als zijn Peter met een stomp neusje, als Papa met iele wenkbrauwen, als ik met mijn oren, en die een naam zal krijgen en gedoopt worden, als hij nu eens een bult heeft? De Grieken sloegen zo iemand meteen de kop in. Of legden hem als vondeling op de rotsen voor de berggeiten die daar vleesetend zijn.

Overigens, waar werd zo'n kind gemaakt? Volgens Dondeyne in bed, maar dat was prietpraat van een Hottentot, in een bed vrijen ze, de grote mensen, wrijven tegen elkaar omdat ze dat lekker vinden, maar als een Papa zijn straal pis richt en de opening van een Mama besproeit, dat doen ze toch nooit in bed, maar in een badkamer en wie geen badkamer heeft doet het in de keuken, zodat er makkelijk door een Mama kan opgedweild worden.

Die broer die geboren zou worden riep vele onzekerheden op, de mogelijkheden waren veelvuldig, glazig, onduidelijk. Naar het beeld en de gelijkenis van God. Maar hoe? Eigenlijk was ik niet ontevreden met de stompzinnige uitleg over een uit drek geknede dwerg. Het heeft mij nooit ge-

Kaïn en Abel:

Genesis 4: Eva werd zwanger en baarde Kaïn. Daarna werd Abel geboren. Kaïn werd *landbouwer*; Abel werd *herder*. Op een keer brachten de broers JHWH een offer. Kaïn offerde een deel van zijn oogst en Abel een dier van zijn kudde. JHWH merkte het offer van Abel op, maar had geen oog voor het offer van Kaïn. Kaïn werd woedend en vroeg zijn broer om het veld in te gaan. Vervolgens doodde Kaïn zijn broer. Om zijn daad werd Kaïn door JHWH vervloekt en verdoemd tot zwerven.

(Merkwaardig is dat Jahweh de kant kiest van Abel. Tienduizend jaar geleden vestigden nomaden zich in Mesopotamië als landbouwer en werden sedentair. Een nieuwe tijd brak aan voor Kaïn. Maar niet voor Abel, die blijft zwerven. Jahweh blijkt conservatief. A.B.)

Brousse: dicht struikgewas, rimboe, wildernis.

(De tegengestelde voorkeuren tussen Louis en Vlieghe leiden van de kant van Louis tot stekeligheid en destructiviteit. Hij is verliefd op zijn vriendje, maar krijgt geen grip op hem. Zie ik hier niet de voorbode van de onmacht van Claus in de latere verhoudingen met Kitty Courbois en Sylvia Kristel? A.B.)

stoord, ik vond het zeer aannemelijk, overzichtelijk, duidelijk. Die nieuwe uitleg zal misschien later net zo vals blijken te zijn. Een kind floept met veel gekrijs van die vrouwen uit die plooi, goed, dan verschijnen de engelen bij het doopsel, de engel van het gebeente, de engel van de spieren, de engel van de zenuwen en nog een ongeregeld troepje naamloze engelen, en allen wurmen zij zich, onzichtbaar als Miezers, dwars door de huid en de ingewanden van het kind en vormen daar een draderige koek die onlichamelijk blijft en die men de ziel noemt. Door het water dat de Priester sproeit over de schedel - waar een gat in zit dat pas dichtgroeit na het doopsel want anders geraakt de Heilige Geest niet in je hersenpan - sist die hete onlichamelijke koek en verspreidt zich als damp door heel je lichaam. Zo ging het ook met de eerste twee op aarde die lagen te bleiren van angst tegen de betonnen muur die het Paradijs omsloot. God deed alsof hij niet thuis was, deed niet open, pas weken en weken later kreeg hij medelijden met die schruwelende twee voor zijn deur en heeft hij ze gedoopt in de Jordaan en toen piste Adam in de buik van Eva en werden Abel, de goedheid met het gezicht van een piepjong vosje, en Kain★ die harig was als een zwarte poedel, geboren. Kain die een van de eerste duivels in mensengedaante was.

'Nooit zal de duivel mijn meester zijn.'

'Van mij ook niet,' zei Vlieghe.

'Wij moeten ons verzetten tegen de bekoring.'

'Anders branden wij,' zei Vlieghe. Die avond zwoeren zij voor de zoveelste maal dat zij beiden missionaris zouden worden in Kongo waar de Protestanten, met meer geld en meer listen dan de Katholieken, het overwicht konden krijgen. Maar zij werden het niet eens over de ligging van hun missiepost. Louis zag iets in de rijkbesproeide streken met de dichte wouden, Vlieghe meer in de droge gebieden met harde, stekelige planten die men de brousse★ noemt.

VII De Miezers

Het was Vandenabeele die de koe aanwees. Vandenabeele vermenigvuldigt de hele dag. Sedert hij het geleerd heeft doet hij niet anders, in de rand van boeken, op vieze blaadjes papier, in het vaagste schijnsel 's morgens vroeg, onder de lantaarn van de speelplaats waar men soms witte konijnenkeutels van propjes papier vindt die als men ze lospelt Vandenabeeles vermenigvuldigingen openbaren; als Vandenabeele bezig is en je vraagt hem iets dan snauwt hij je af, verbeten bezig met de grijs-potlodige, meteen smoezelige, ongave cijfers en kruisjes en streepjes, hij vermenigvuldigt een aantal aardappels met een aantal schoenveters.

Tijdens de wandelingen probeert hij van alles in zijn hoofd te vermenigvuldigen maar dat lukt niet.

'Kijk,' zei Vandenabeele, 'daar, die koe.'

'Wat is er van?'

'Zie je ze niet, die ene koe?'

Louis zag het meteen, het was de dode koe Marie. Niet echt natuurlijk, maar tussen de bruinrode gevaarten in de wei een witte koe die Baekelandt slordig met zwarte verf beschilderd had ten teken van rouw, om hem te herinneren aan de dode Marie.

'Zeveraar, zot.'

'Waarom heeft hij ze dan niet helemaal zwart geverfd?'

'Hij had geen verf meer,' zei Louis.

Zij gierden, de Hottentotten die zich voor Apostelen uitgaven. Louis lachte mee. 'Nee,' zei hij toen, 'dat was een grap. De reden is dat het een dubbele rouw is. Een Vlaamse, in het zwart, en een Chinese, waar de kleur van de rouw wit is.' Dat vonden ze te onnozel. Ze
lachten niet.

'Het is een Hollandse koe en dat is al,' zei Byttebier. De koe kwam naar Louis toe.

Markegem is waarschijnlijk een verbastering van Marke, dat onder Kortrijk ligt.

Haarbeke verwijst naar Aalbeke, eveneens onder Kortrijk, waar zich het Pensionnat Saint-Joseph bevond.

Zeppelinweide in Neurenberg:

De *Reichsparteitag* was een bijeenkomst van de Duitse NSDAP die eenmaal per jaar plaatsvond van 1923 tot 1938 op het Reichsparteitagsgelände in de buurt van Neurenberg. Aanvankelijk waren dit eendaagse bijeenkomsten, later werden er meerdere dagen voor uitgetrokken. De bijeenkomsten werden gebruikt als propagandamiddel, met name sinds Hitler aan de macht kwam in 1933.

Er zijn diverse films van gemaakt, waaronder die van Leni Riefenstahl: *Triumph des Willens* en *Der Sieg des Glaubens*.

Matrak: knuppel.

Gewoonlijk werd er gewandeld tot aan de grens van Markegem★, tot op de heuvel waar de villa van dokter Gevaert stond. Dokter Gevaert wou burgemeester van Haarbeke★ worden met behulp van socialistische propaganda. Niet een serieuze zieke liet zich door hem behandelen. Volgens Byttebier, wiens vader verleden jaar op de Zeppelin-weide in Neurenberg★ geweest is waar duizenden leiders in fakkeloptocht voor hun Leider defileerden, zal dokter Gevaert een dezer dagen een goeie rammeling krijgen van de Vlaamse nationalisten. Op een avond, met de matrak★ op zijn volksvijandige snuit. 'Wij hebben hem gewaarschuwd,' zei Byttebier, 'en hij veegt er zijn broek aan. Als wij met hem afgerekend hebben, zal hij zijn eigen mogen verzorgen, de dokter.'

Maar dit keer haalde de schoolwandeling de heuvel niet, want de kleintjes sleepten met hun voeten, lieten zich zakken. Jongbloed en Pauwels moesten hen overeind trekken, meesleuren. De kleintjes bleirden, de groten deden hen na, gebalk en gemiauw in de weiden, geschreeuw van Zuster Adam.

De koe kwam op Louis af, die de koe Marie vermoord had doordat hij Baekelandt niet had willen helpen. Het harig wit van haar vel werd grauw, zonder dat er een wolk voor de zon schoof. Zij knikte met haar kop en schudde toen: 'Neen, neen.' Toen draaide zij haar achterste naar Louis, zette haar achterpoten wijd uiteen en knielde met haar voorpoten, loeide, het achterstel met de gave, in regelmatige patronen gekoekte korsten bleef overeind. De roodbonte koeien bleven op een afstand kijken. De koe keek om naar Louis, de witte wimpers knipperden.

'Marie,' zei Louis zachtjes.

De koe hief haar staart, de aarsopening en de lellen van de vlekkerige gleuf er onder verwijdden, zwollen, werden paars, alsof zij van binnenin met een fietspomp opgeblazen werden, blaren en vellen stulpten naar buiten, een rode klont vlees perste zich naar buiten, een geblutst en bloedbespat babygezicht, dat een driedubbele kin had en volge-

propte wangzakken en tussen twee gezwollen oogleden twee gitzwarte krentjes van ogen die glommen en meteen doofden. De koe zakte door haar poten, bedolf de verschijning onder haar flanken.

'Hebt ge dat gezien?'

'Wat?' vroeg Dondeyne en pulkte aan zijn groot, ziek, rood oor.

'Wat er in die koe zat.'

'Wat dan?'

'Een kind.'

'Een kalf?'

'Een kind.'

'Seynaeve,' zei Zuster Adam bits, 'help die kleine gasten een beetje. Wij gaan veel te laat zijn voor het lof.'

Na het lof, toen het donker begon te worden, bedaarde Louis, hij vond vele verklaringen voor wat hij gezien had.

'Ik heb de koningin van de Miezers gezien,' zei hij tegen Vlieghe.

'Hoe zag ze eruit?'

'Zoals de koningin van de mieren honderd keer dikker is dan een mier...'

'Bij de bijen is dat, sukkelaar.'

'Zij heeft een kindergezicht. Ik denk dat mijn Peter er zo uitgezien heeft toen hij geboren werd, in 't jaar 1880 of daaromtrent.'

'En wat deed ze?'

'Zij zag mij en meteen beval zij aan de koe om haar weer te verbergen in haar eigen...' Hij durfde niet te zeggen: 'gat'. 'Dat betekent dat, als zij zich laat zien...' Zijn stem sloeg over.

'Als zij zich openbaart...' Hij stokte voor het ongelovig trekje op Vlieghe's gezicht, ging toch door. 'De Miezers hebben haar gevraagd zich te openbaren...'

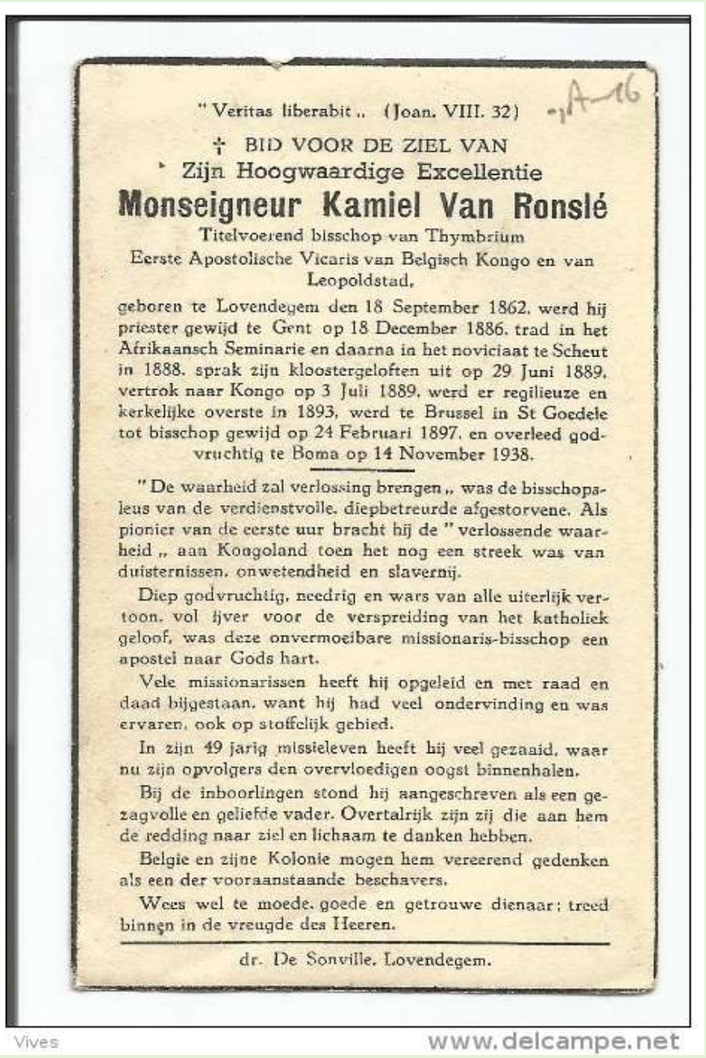
'In de kont van een melkfabriek?'

'In de heilige koe Marie.'

Vlieghe zuchtte en ging naar de recreatiezaal, waar de andere Apostelen zaten te tekenen. Huizen. Voor later, als

Z.H.E. Mgr. Kamiel van Ronslé:

In het Missiehuis van Scheut op de Ninoofsesteenweg 548 te Brussel is een China-museum ingericht. De congregatie werd namelijk gesticht voor de evangelisatie van China. Op een dag kwam de latere Leopold II op bezoek met de vraag of de congregatie haar aandacht wilde verleggen naar de Congo. Tegen betaling natuurlijk. De bisschop stemde toe. (En fungeerde als dekmantel voor de koloniale uitbuiting met duizenden doden.)

" Veritas liberabit .. (Joan. VIII. 32)

† BID VOOR DE ZIEL VAN

Zijn Hoogwaardige Excellentie

Monseigneur Kamiel Van Ronslé

Titelvoerend bisschop van Thymbrium

Eerste Apostolische Vicaris van Belgisch Kongo en van Leopoldstad,

geboren te Lovendegem den 18 September 1862, werd hij priester gewijd te Gent op 18 December 1886, trad in het Afrikaansch Seminarie en daarna in het noviciaat te Scheut in 1888, sprak zijn kloostergeloften uit op 29 Juni 1889, vertrok naar Kongo op 3 Juli 1889, werd er regilieuze en kerkelijke overste in 1893, werd te Brussel in St Goedele tot bisschop gewijd op 24 Februari 1897, en overleed godvruchtig te Boma op 14 November 1938.

" De waarheid zal verlossing brengen „ was de bisschopsleus van de verdienstvolle, diepbetreurde afgestorvene. Als pionier van de eerste uur bracht hij de " verlossende waarheid „ aan Kongoland toen het nog een streek was van duisternissen, onwetendheid en slavernij.

Diep godvruchtig, needrig en wars van alle uiterlijk vertoon, vol ijver voor de verspreiding van het katholiek geloof, was deze onvermoeibare missionaris-bisschop een apostel naar Gods hart.

Vele missionarissen heeft hij opgeleid en met raad en daad bijgestaan, want hij had veel ondervinding en was ervaren, ook op stoffelijk gebied.

In zijn 49 jarig missieleven heeft hij veel gezaaid, waar nu zijn opvolgers den overvloedigen oogst binnenhalen.

Bij de inboorlingen stond hij aangeschreven als een gezagvolle en geliefde vader. Overtalrijk zijn zij die aan hem de redding naar ziel en lichaam te danken hebben.

België en zijne Kolonie mogen hem vereerend gedenken als een der vooraanstaande beschavers.

Wees wel te moede, goede en getrouwe dienaar; treed binnen in de vreugde des Heeren.

dr. De Sonville, Lovendegem.

Vives www.delcampe.net

M.M.: memento mori.

zij in de wereld zouden komen. Zullen komen, want er is bevrijding in zicht. Zij mogen niet langer dan na hun plechtige communie in het Gesticht blijven, tenzij met een speciale dispensatie van de Bisschop. Zoals Mortelmans die al het begin van een snor vertoond had. Louis had persoonlijk gevoeld aan het met snot doorweekte dons. Mortelmans mocht blijven doordat zijn oom, de kanunnik, bemiddeld had omdat zijn vader als weduwnaar niet voor zijn zoon kon zorgen. Mortelmans bleef op een dag, zonder enige verklaring, weg. De Zusters wilden niet zeggen waarom of hoe.

Het enige levensteken van Mortelmans na zijn onverklaarbare verdwijning was een doodsprentje dat in een envelop zonder afzender aan Byttebier was gericht. De dode was Z.D.H. Mgr. Kamiel van Ronslé★, eerste Apostolische Vicaris van Belgisch Kongo en Leopoldstad, te Boma overleden op 14 november 1938. Onder de gedrukte tekst stond er in blauwe inkt en wat uitgevloeid: M.M.★, wat niets anders kon betekenen dan Marcel Mortelmans.

De huizen van de Apostelen hadden alle mogelijke vormen. Die van Vlieghe waren gebogen omdat Vlieghe geen rechte lijnen kon trekken, alles week, boog, krulde. Ook zijn grondplannen. Byttebier maakte te hoge kamers, zijn huizen leken op kathedralen, in de hoek van elke kamer stond een ladder om de bovenkant van de ramen te kunnen wassen. Dondeyne tekende hutten, stulpjes waarvan de wanden helemaal bedekt waren met versierselen, meestal in kruisvorm. Louis tekende dozen die op elkaar gestapeld waren omdat hij vele kamers voorzag voor een kroostrijk gezin, de dozen konden kegels of kubussen zijn. Goossens had een zwak voor landhuizen in de vorm van schoenen, een van zijn huizen had de vorm van de Italiaanse laars.

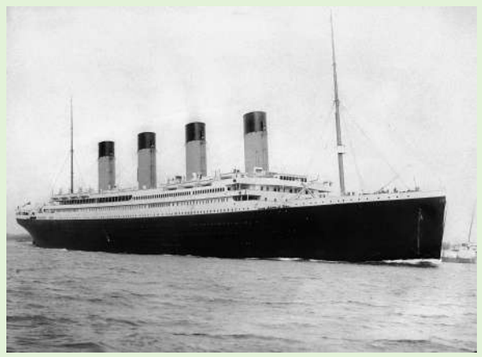
Pagina's vol dennenbomen op een rij, balken in een onoverzienbaar gewirwar, veel bogen, overal kijkgaten, hoge kolenkachels, tuintjes, wc's, wankele torentjes om gevangenen in te houden, kapellen verbonden met de keukens. Meestal zat in de rechterhoek van de tekening een ronde zon met stralen die dwars door de muren schoten, linksbo-

Abelen: de witte abeel (Populus alba), ook wel zilverpopulier genoemd.

De RMS **Titanic** was een luxeschip uit de Olympic-klasse, die een groot deel van het trans-Atlantisch verkeer moesten verwerken. In de nacht van 14 op 15 april 1912 kwam de Titanic op haar eerste reis kort voor middernacht in aanvaring met een ijsberg; een deel van de stuurboordzijde werd op verscheidene plaatsen doorboord, en binnen drie uur was het schip gezonken. 1522 opvarenden kwamen om het leven.
Het schip stond bekend als "praktisch onzinkbaar".

Maison **Caran d'Ache** is een Zwitserse potloodfabriek, opgericht in Genève in 1915. De naam van het merk komt van het Russische woord "karandash", dat 'potlood' betekent. De wortel van het woord stamt uit het Turkse "kara tash": zwarte steen, of grafiet. Het natuurlijke materiaal wordt gevonden in de bergen van Zwitserland.

venaan stond AMEGG, Alles ter Meerdere Eer en Glorie van God.

Wat Louis aan niemand vertelt, is dat hij af en toe in het geniep het Slechte Huis tekent dat aan de linkerkant van het bos staat als de school in de richting van Walle wandelt. Steevast, als de sliert leerlingen op die hoogte komt, wijst de begeleidende Zuster naar de andere kant. 'O, kijk eens, die duiven daar!' - 'Hé, de rook uit de pannenfabriek!' - 'O, wat een lief geitje!' De Zuster controleert dan of alle leerlingen wel die kant opkijken, twintig stappen lang, tot het zicht op het Slechte Huis hun ontnomen is door de abelen★. Het Slechte Huis is beige geverfd waarop de rode krulletters 'Titanic'★, het heeft ondoorzichtige ramen, waarachter men in een bepaalde stand van de zon een in het wit geklede vrouw zou moeten kunnen zien. Die vrouw ontvangt veel reizigers en laat ze 50 frank betalen voor een gewoon glas water. Louis tekent de gevel, de letters, de gefronste gordijnen van de eerste verdieping, een wijde kamer met zes zetels rond een lage tafel, maar dat krijgt hij nooit goed in perspectief, ook de gestalte in een witte jurk lukt nooit. Wel heeft hij de vrouw op een apart blaadje getekend, zij droeg een tekkel op haar voorarm en daarvoor heeft Louis een plaatje van de Goede Herder met een Lam gekopieerd. Maar toen hij de plooien van de jurk met een zacht potlood Swiss made Caran D'Ache★ schaduwen gaf, begon hij plots heftig te zweten, God ziet u, hij verfrommelde de tekening en keek drie dagen lang naar zijn rechterhand of die niet begon te verdorren aan de vingertoppen. Toen dit uitbleef kerfde hij met zijn kroontjespen een kruis in het slappe vel tussen duim en wijsvinger en wreef er inkt in.

Het Slechte Huis herbergt slechte mensen, maar die komen en gaan, de enige die er vast verblijft is de in het wit geklede Maria Magdalena★ die Jezus' voeten waste en afdroogde met haar welig, rood haar. Een tijdje lang hebben de Apostelen gedacht dat Mortelmans in het Slechte Huis zijn toevlucht heeft genomen de eerste dagen van zijn vlucht, en daar in zonde heeft geleefd tot de eigenares hem

Maria Magdalena of Maria van Magdala behoorde volgens het Nieuwe Testament tot de groep van vrouwen (de drie Maria's) die aanwezig waren bij de kruisiging van Christus, zijn graflegging en zijn opstanding.

In de zesde eeuw stelde paus Gregorius I Maria Magdalena expliciet gelijk aan de boetvaardige zondares (vrouw van lichte zeden) uit Lucas 7.

(Een andere naam voor 'Miezers' is hersenspinsels. A.B.)

heeft weggejaagd uit de Slechte Tempel, omdat hij in zondigheid zelfs de zondigste bezoekers ontsteld deed staan. Maar daar zijn de Apostelen op teruggekomen, Mortelmans was te stom om een zondaar van formaat te zijn. Louis denkt dat hij de dood gevonden heeft in een ver land, aan de grens van Tirol bijvoorbeeld, Mortelmans loopt door een bietenveld, een Duitse tweedekker ontdekt hem vanuit de lucht, duikt, scheert over Mortelmans die van louter angst over een rotsblok struikelt, met zijn slaap tegen een grote kei aankwakt, zijn hersenen gutsen uit zijn oor.
Wij hadden het kunnen, moeten zien aankomen. Want er was iets mis met Mortelmans. Hij kon niet tegen de lucht van het Gesticht, het stof dat uit de bakstenen muren waaide of uit de afbladderende verf van de ramen. Had hij niet eens blaren op zijn gezicht gekregen als krullerige kwartjes? Of was het de lucht uit de nonnenkleren? Of was het de eerste openbaring (zonder dat je ze zag) van de Miezers?

De Miezers waren twee jaar geleden opgedoken. Zoals naar de herkomst van kinderen is naar hun oorsprong verbeten gezocht. Zij kwamen voort uit zonnestralen die blijven hangen als de zon is ondergegaan. Uit de damp tussen de grassprieten. Uit de onzichtbare keutels die de engelen verspreiden als ze diarree hebben. Uit de dauwdruppels. Uit de zweetdruppels van God. Duizenden werden elke seconde geboren en daarvan sterft meteen tachtig procent. Alle Miezers samen vormen slechts een zandkorreltje in de wimpers van de Heilige Geest.

Miezers lachen altijd, wat er ook gebeurt, ook bij het ergste dat je kan bedenken. Onhoorbaar, onzichtbaar, toch weet je dat ze lachen.

'Vertel verder over de Miezers,' zei Vlieghe.

'Alsjeblief,' zei Vlieghe zo lang geleden.

'Toe, Louis,' zei Vlieghe en hij streelde mijn knie.

'De vrouwelijke Miezers hebben een vel van bloemen. Hun haar verandert van kleur naar gelang hun gevoel van het moment.'

'Alleen de vrouwen?'

'Alleen de vrouwen.'

'Welke kleuren?'

'Als een Miezervrouw kwaad wordt, lacht ze natuurlijk, maar haar haar, wenkbrauwen, wimpers worden tomaatrood. Je kunt een Miezervrouw haar leeftijd schatten aan zoiets, want als zij jong is en het haarkleur-wisselen nog niet goed geleerd heeft, blijft het haar roze. Als zij rouwen, bijvoorbeeld als de zon opgaat en zij merken dat er heel veel van haar zusters gesneuveld zijn, wordt het haar pikkezwart met zilveren stipjes.'

'En als zij content zijn?'

'Grasgroen.'

'Als zij jaloers zijn, als Zuster Kris?'

'Geel. De kleur van een eidooier.'

'Zij eten alles wat zij zien. Behalve wat horizontaal beweegt, zoals, ik zeg maar iets, wormen of padden, want zij zijn verticaal ontstaan uit de val van zonnestralen. Maar verder slikken ze sigaren, schoenveters, snoep van de kleintjes, wasknijpers.'

'Maar wat *doen* ze?'

'Zij letten niet op ons, gewoonlijk niet, tenzij wij hun reglementen overtreden, maar het is voor ons moeilijk om te weten wat hun reglementen zijn.'

'Wat *doen* ze?'

'Meestal kijken ze stom voor zich uit en bidden.'

'Terwijl zij blijven lachen?'

'Bernadette Soubirous★ bad ook lachend.'

'Waarom letten zij niet op ons?'

'Omdat het zeer gevaarlijk is voor hen, want als jij per toeval er een recht in de ogen zou kijken, smelt hij meteen.'

'Kunnen ze spreken?'

'Zij babbelen de hele tijd, maar wij zouden, als wij ze zouden kunnen horen, er niks van verstaan. Zij spreken in kink-in-de-kabels ingekikkeld.'

De Apostelen lachten. Louis was trots maar liet het niet merken.

'Miezers poetsen hun tanden niet, hun schoenen knopen

Bernadette Soubirous: zie p. 7, 11, 35.

Tantum ergo is een gregoriaans gezang, onderdeel van het *Pange lingua*, dat in de katholieke liturgie twee keer per jaar wordt gebruikt: tijdens de sacramentsprocessie op Witte Donderdag en op Sacramentsdag.
De zang werd gecomponeerd door Thomas van Aquino (1225 - 1274).

Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui: et antiquum documentum novo cedat ritui: praestet fides supplementum sensuum defectui.	Laten wij dan, diep gebogen, Prijzen 't grote sacrament; Dat de oude wetten wijken Voor het nieuwe testament. Geve het geloof het inzicht, Waar het zintuig niets herkent.
Genitori, Genitoque laus et jubilatio, salus, honor, virtus quoque sit et benedictio: Procedenti ab utroque compar sit laudatio.	Aan de Vader, aan de Zoon ook Weze lof en eer gebracht; Steeds zal men Hun beiden brengen Eer en roem en hulde kracht. Hem die voortkomt uit Hen beiden, Zij gelijke dank gebracht.
Amen. Alleluja.	Amen. Alleluia.

Paternoster: een Onzevader.

ze niet dicht, hun celluloid-boord ook niet. Zij kauwen de hele dag op iets zoets. Zij hebben een chocolade uitgevonden die niet smelt, niet vermindert. Vaak zingen ze met een wang tegen de aarde. Hun nationaal lied is het *Tantum ergo*★. Zij zijn zeer gezond, voornamelijk omdat zij zich niet wassen.'

'Zoals gij,' zei Byttebier.

'Zij hebben winkels waar je gevoelens kunt kopen. Zoveel frank voor een uur triestigheid of trots of nijdigheid. De moeders van jonge Miezers mogen voor hen zorgen, dat wel, maar ze moeten overal een afstand van twee meter tussen hen en hun kind bewaren. Verder moeten zij alles doen wat hun kind verlangt. Zij moeten zelf raden wat hun kind verlangt. Hun Nationaal Monument is een moeder die sterft voor haar kind. Het nationaal gerecht is bloemkool. Wat hun nationale deugden zijn weet ik niet. Wel zijn ze gauw verlegen. Een kleinigheid maakt hen ongemakkelijk en dan gaan ze hakkelen, kwakkelen, maar ze blijven lachen uiteraard, als hyena's. Of zij sissen als nonnen. Er zijn er ook veel die geen afscheid kunnen nemen van hun dode familieleden en die sleuren soms drie, vier tantes of neven met zich mee, sommige doden zijn geraamten en dan hoor je zo'n dodendrager van ver aankomen met gerammel en gekraak, maar de meeste mensen denken dat het een berk is die splijt of een parket dat kraakt. Moeders dragen soms vier vijf dode kinderen in hun armen en die zijn dan gelukkig want ze hoeven de twee meter afstand niet te bewaren en kunnen hun kinderen knuffelen. Overigens, Miezers mogen tijdens hun jonge jaren hun moeder schoppen en slaan. Het is voldoende dat zij meteen een Paternoster★ bidden en het wordt hun vergeven.'

'Schoppen, slaan en Paternosters lezen, dat is 't schoon leven!' zei Byttebier.

Hij was grof en stommer dan ooit in die tijd, toen de Miezers nog volop in de belangstelling van de Apostelen stonden.

'Soms,' zei Louis in die tijd, 'zit een Miezer ineengedoken

Apachen is de verzamelnaam voor de N'de (= mensen), een indianenvolk uit zuidwestelijk Noord-Amerika, dat oorspronkelijk afkomstig is uit het subarctisch Canada. De N'de, historisch een taai en sterk nomadenvolk, waren eeuwen onafgebroken in gevecht met de Spanjaarden en Mexicanen.

Apache-indiaan in 1903

De ‘Apostelen’ kennen de Apachen uit de avonturenverhalen van de Duitse schrijver Karl May, verhalen over Winnetou en Old Shatterhand in het Wilde Westen, en hun tomahawks: strijdbijlen.

Een **novice** is iemand die voor de intrede in het klooster een proeftijd doormaakt tijdens het noviciaat, in principe een jaar.

Een **postulant** is iemand die streeft naar het religieuze leven maar nog niet tot een bepaalde kloosterorde is toegelaten. Postulantie is een inleidende fase voorafgaande aan het noviciaat zoals dat bestond in een monastieke instelling zoals in kloosters. Benedictus stelt als kloosterregel: 'Men mag de pas aangekomen kandidaat niet te makkelijk toelaten, men moet voorzichtigheid betrachten.'

Karel de Goede (ca. 1080–1127): Deense prins, die na de moord op zijn vader als peuter met zijn Vlaamse moeder vluchtte naar Brugge, waar zijn moeder vandaan kwam.

In 1119 volgde hij zijn kinderloze neef Boudewijn VII op.

Hij verwierf de titel 'de Goede' tijdens de grote hongersnood (1124-1125). Hij liet dagelijks voedsel uitdelen aan honderden armen, dwong graanhandelaren hun reserves tegen eerlijke prijzen te verkopen, liet honden afmaken om graan te sparen en verbood het brouwen van bier.

Karel de Goede, portret op papier

met zijn hoofd tussen zijn knieën, snot en tranen druppelen op de grond. Dat duurt drie weken, zijn haar valt uit in pakjes, zijn vel vervelt, zijn moeder loopt met een bocht om hem heen want hij begint vreselijk te stinken, daarna vallen zijn tanden uit en hoest hij ononderbroken. De week daarop loopt hij op handen en voeten en smeert hij zijn kak in zijn haar als brillantine.'

'Dat deed ik toen ik klein was,' zei Byttebier.

'Ik at het op,' zei Dondeyne.

'Waarom doet die Miezer zo raar,' vroeg Vlieghe.

Louis wachtte en proestte het uit. 'Hij is verliefd.'

'O, gij deugniet!' Byttebier stootte een Apache-kreet★ uit, met zijn allen gilden ze en dansten ze een krijgsdans met tomahawks. Dit was in de tijd van de Miezers die nu slechts sporadisch opdoken en uitsluitend bij Louis. Zoals vanmiddag de openbaring in de drek van de koe Marie.

Louis hoorde hoe een kleintje behandeld werd in de infirmerie, het werd gesust door zuster Engel. Waarom had Zuster Engel hem de waarheid over Mama's kind gezegd? Was het wel de waarheid, niets dan de waarheid, zo helpe mij God? Om haar Zusters, de grijnzende, achterbakse Zuster Imelda en Zuster Kris, op de vingers te tikken, om hem niet voor schut te laten staan? Maar de waarheid zeggen, dat is toch eerder iets voor beginnelingen in een Gesticht, novicen★, postulanten★, niet voor een door de (zwarte) wol geverfde non?

Hij was weggelopen toen hij het hoorde, van het kind. Zwak, zwak. Wanneer zou hij het leren, pal in de branding te staan, het kwaad te trotseren zoals Karel van Denemarken★, of Jeanne d'Arc★? Opletten. Zoals je niet mag toegeven aan allerlei bekoringen, mag je ook de aanvallen niet uit de weg gaan. Ook al komen ze als muilperen vlak in je gezicht.

'Pal,' zei Louis hardop.

Van u afbijten. Zoals Felicien Vervaecke★ van zich afbeet in de Alpen verleden jaar - Papa zat naast mij op de sofa, de radio kraakte, Papa zei: 'Dit is een van de grote momenten van Vlaanderen' - Felicien Vervaecke had twee minuten

Zijn strenge optreden tegen de machtige, corrupte adel en zijn pogingen om de invloed van de kerk in te perken, maakten hem gehaat bij bepaalde families. Op 2 maart 1127 werd hij door een groep samenzweerders (de Erembalden-clan) op brute wijze vermoord in de Sint-Donaaskerk in Brugge.

Jeanne d'Arc (Domrémy, Lotharingen, ca. 1412 – Rouen, Normandië, 30 mei 1431), bijgenaamd de Maagd van Orléans, is een nationale heldin van Frankrijk. Als jong meisje van eenvoudige afkomst speelde ze een beslissende rol in de Honderdjarige Oorlog tussen Engeland en Frankrijk. Op negentienjarige leeftijd werd ze door een kerkelijke rechtbank veroordeeld en stierf ze op de brandstapel in Rouen.

Miniatuur Jeanne d'Arc 15de eeuw

Bij de ondervraging tijdens de 11e zitting van haar proces op 27 februari 1431 identificeerde Jeanne de stemmen die zij hoorde als die van de heilige Catharina en van de heilige Margaretha. Ook de aartsengel Michaël sprak volgens haar getuigenissen regelmatig tot haar.

Een van die stemmen had bij haar aangedrongen dat ze het beleg van Orléans moest breken.

Félicien Vervaecke (1907 - 1986) was een Belgisch wielrenner. Hij was ook de raadgever, verzorger en mecanicien van Eddy Merckx bij de amateurs.

vijfenveertig voorsprong op Bartali★, 23 juli, alle fabrieken lagen stil, alle scholen, kantoren, en in de radio waren Bartali en de olijke Wardje Vissers★ op kop en Bartali demarreerde, Vervaecke moest lossen, maar beet van zich af, zo zou ik moeten zijn te allen tijde. Waarom denk ik dat dit de laatste lente is, terwijl ik heel goed weet dat het niet zo zal zijn, want de Heer Jezus heeft nog veel plannen voor mij, als ik Hem maar dien en loof.

Gino **Bartali** (1914 - 2000) was een Italiaans wielrenner. Hij had de volgende bijnamen: de Zwijgzame, de Vrome, de Mystieke of de Monnik, omwille van zijn intense belijdenis van het katholieke geloof. Ook heette hij de Nordist van Toscane vanwege zijn geboortestreek Toscane en zijn voorkeur voor de Vlaamse wedstrijden. Bartali werd steeds in een ander daglicht gesteld: kampioen van de eenvoud, van het snobisme, de tolerantie of de tirannie. Bartali had veel tifosi (fans).

In 1936 en 1937 schrijft hij de Giro d'Italia op zijn naam. In 1937 rijdt hij zijn eerste Tour de France en in 1938 wint hij de Tour met een voorsprong van meer dan twintig minuten op de Belg Félicien Vervaecke.

Na deze overwinning worden de beste jaren van zijn carrière gedwarsboomd door de oorlog. Coppi, die vijf jaar jonger is dan hij, wint de Ronde van Italië 1940, terwijl hij eigenlijk de knecht van Gino was. Italië werd verdeeld in twee rivaliserende clans. De conservatieve Bartali werd op handen gedragen door het landelijke, agrarische zuiden, terwijl de seculiere Fausto Coppi, het idool in wording, innovatief in dieet en training, de held van het industriële noorden was.

Edward (Wardje) **Vissers** uit Antwerpen was een geweldige karakterrenner die voor een kind van het vlakke land kon klimmen als de beste berggeit. Op de leeftijd van 26 jaar was hij al als vierde, vijfde en zesde geëindigd in de Tour de France.

Voor de Tour van 1937 werd hij niet goed genoeg bevonden voor de Belgische nationale ploeg, waarna hij besloot als individueel in te schrijven. Hij reed desondanks heel goed, met een etappeoverwinning en een zesde plaats in het eindklassement als beste Belg.

De Tweede Wereldoorlog zou zijn verdere wielercarrière fnuiken.

Een **fancy fair** is een liefdadigheidsbazaar, een markt waar goederen voor een goed doel worden verkocht.

De Romeinse **Diana** (... **heidens**...) was net zoals haar Griekse variant Artemis een licht- en levensbrengende godin. Haar favoriete wapen was de pijl-en-boog. Ook werd ze vaak afgebeeld met een hert. Een belangrijke eigenschap van de godin was dat ze altijd maagd wilde blijven, ze was daarom ook de beschermster van de kuisheid. Ze was de maagdelijke heerseres over de wouden en wilde dieren.

"Diana van Versailles", vermoedelijk een kopie van een Grieks origineel (Louvre, Parijs).

(Zij vertegenwoordigt m.i. de als oorspronkelijk ervaren onschuld. A.B.)

(De antropoloog Sir James Frazer vertelt in The golden Bough *(1922) dat Diana bij het stadje Aricia aan het meer van Nemi (bij Rome) een heilig bos had, waaraan een bloedige eredienst was verbonden. In dat bos hield onder een eik (de boom van Jupiter) een priester dag en nacht de wacht. In de boom bevond zich de maretak, 'the golden bough', die hij beschouwde als zijn ziel, aan het behoud waarvan het heil van heel de stam verbonden was. Hij, de Rex Nemorensis, kwam nooit op een natuurlijke manier aan zijn einde. Als zijn krachten afnamen, werd hij gedood met het zwaard door zijn opvolger. Hugo Claus is door dit formidabele boek sterk beïnvloed. Het is merkbaar, zijn hele oeuvre door. A.B.)*

Karveel (Port. Caravela) is een snel mediterraan zeilschip, dat al in de 13e eeuw door Genuezen, Spanjaarden en Portugezen werd gebruikt.

Twee eeuwen later is het karveel het belangrijkste schip bij de ontdekkingsreizen. De ‘Nina’ en de ‘Pinta’ van Columbus waren karvelen.

VIII Martelaren

Toen was er een uitlui-dag, de Fancy-Fair★ en het jaarlijkse bezoek aan de dorpsbioscoop 'Diana'★, een heidense★ tempel met in de hal foto's en affiches van veeltandige Amerikaanse sterren van het witte doek, mannen met gelakte haren, dames glad als mica, cowboys die elkaars kaken verbrijzelden. Zuster Adam loodste haar onwillig en bij de foto's dralend troepje de zaal in. De kleintjes joelden en zaten mekaar achterna. Louis zat naast Vlieghe, het licht doofde, stomme Dondeyne riep: 'Oei, oeioei, ik word blind!'

Een karveel★ dat schommelde tussen zwartglimmende hompen in zee, ruggen van reusachtige zeehonden. Aan boord tuurde de kapitein naar de oever waar een edelman in pandjesjas wenkte.

'Dat is Willem Tell★,' zei Zuster Kris tot de kleintjes. Vanachter dennenbomen waaierden zonnestralen. Over het hele doek sneeuwde het. Een waterval verspreidde stoom. Bij een boerderij met een laaghangend rieten dak piepte een hek. Spierwitte scheuren bliksemden over de prent, een dof geratel begeleidde de wiekende figuren, die iets misdadigs van plan waren.

De kleintjes zeiden dat zij liever de lanterne magique★ in de recreatiezaal zagen. Louis herinnerde zich hoe verrukt hij en Vlieghe ooit waren geweest van de houterige, weeïg gekleurde prentjes, de onbeweeglijke verhalen over een tuinier die een bloempot op zijn hoofd kreeg, of de gans die de vos in zijn staart beet, terwijl Zuster Gabriëlle zaliger de dieren nabootste die aldoor keven in het Westvlaams.

Dit schokkerig beweeg in zwart-grijs was veel duisterder, raadselachtiger. Vlieghe’s profiel met de neerhangende onderlip was naar het scherm gericht. Zware wolken. Een monnik spoedde zich langs een eenzame eik, een kerkhof, langs de zee. Hij verborg zich. Een tiental paarden draafde.

Nadat Philips de Goede de eerste Franse caravelle door Portugezen in Sluis had laten bouwen, van 1438 tot 1440, veroverde het scheepstype in korte tijd de West- en Noord-Europese wateren.
(Bron: http://etymologiebank.nl/trefwoord/karveel1)

Willem Tell: zie p. 17 - 18.

De **lanterne magique** is de voorloper van het projectieapparaat en nog meer van de diaprojector. In de 17de eeuw uitgevonden door Athanasius Kirchner in Duitsland en pater De Châle in Frankrijk projecteert zij op glazen platen geschilderde beelden via het licht van een kandelaar of een olielamp door een objectief heen. Aanvankelijk werd het apparaat door zijn uitvinder « lanterne de peur » gedoopt.

De koerier van de Tsaar:
Michael Strogoff, de Koerier van de Tsaar is een boek van Jules Verne (1828 - 1905).

Het boek beschrijft een spannende tocht door tsaristisch Rusland. De hoofdpersoon Michel Strogoff, een 30-jarige militair, wordt door de tsaar gelast een boodschap naar diens broer te brengen, de grootvorst van het veraf gelegen Irkoetsk. Rusland wordt namelijk in het oosten onder de voet gelopen door de Tartaren, die worden geholpen door een overgelopen ex-officier van het tsaristische leger, Ivan Ogareff. Omdat er verraad in het spel is, moet de grootvorst gewaarschuwd worden. Strogoff krijgt een brief mee en de instructie zich aan niemand bekend te maken. Daaraan houdt hij zich stipt, zelfs tegenover zijn oude moeder, die in Omsk woont en hem op zijn doortocht herkent. Het is het begin van veel moeilijkheden.
Gelukkig krijgt de koerier hulp van een jong meisje, Nadia, dat onderweg verliefd op hem is geworden.

Er zaten nonnen op, in wapperende, harige mantels. Maar als het om Willem Tell ging, hoe kon er een zee zijn? Kijk naar de kaart van Zwitserland.

'Een meer,' zei Goossens. 'In Zwitserland zijn er meren als zeeën.'

'Het gaat over de koerier van de Tsaar★,' zei Byttebier, 'let maar eens op.' IJle bergtoppen, rotsen met ijs en mos. De nonnen die baarden droegen sprongen van hun dampende paarden, stonden in een halve kring met wijdgespreide benen en zwoeren een eed, terwijl de storm woedde en letters over de gezichten verschenen: '8 November 1307 op de Rütli★.' Dat was vijf jaar na de Slag van de Gulden Sporen.

Toen was er ruzie met een eenoog in een bontjas. 'De landvoogd Gessler★,' zei Zuster Adam alsof het een kennis van haar was.

Het doek knetterde. Een vierschaar in kelders tussen toortsen. Een iel mannetje werd op de pijnbank gelegd, beenschroeven werden in werking gesteld, duimschroeven, de beul plensde een emmer water over het nietig slap lijf, de kleintjes joelden. De landvoogd Gessler naderde, hij was nerveus, de aderen op zijn voorhoofd zwollen, hij legde zijn wang teder tegen de natte borstharen van de gefolterde, luisterde minzaam, knikte toen met een grijns. De beul, die de neus van Zuster Kris had en de volle lippen van Zuster Imelda, gehoorzaamde; met knoestige handen greep hij de keel van de halfdode en kneep tot het zweet over zijn kin liep, onder het snerpend gejuich van alle kleintjes. Verder staken soldeniers met de platte helmen van Tommies (die de lachlust van Papa wekten, 'Zo'n helm is juist goed om soep uit te drinken') hutten in brand. Dit werd met pijn opgemerkt door Willem Tell die loerde vanachter roerloze rietstengels en tintelende letters die in zingzang werden gelezen door de Hottentotten: 'Tell verschuilt zich in Küssnacht.'

'Stil!' riep Zuster Adam. 'Stil, of...'

'Dat is waar de koningin gestorven is,' fluisterde Louis.

'Waar?'

'In Küssnacht.' (Kus, nacht, Vlieghe.)

Rütli is een alpenweide aan de Urnersee, de zuidelijke uitloop van het Vierwoudstrekenmeer, waarmee de legende van de stichting van Zwitserland is verbonden.

Volgens de overlevering werd hier de Rütlischwur (Rütli-eed) gezworen tussen de woudkantons Uri, Schwyz en Unterwalden om elkaar te verdedigen tegen aanvallen. Deze gebeurtenis vond volgens de 16e-eeuwse Zwitserse historicus Aegidius Tschudi plaats op 8 november 1307.

Het Rütli is sindsdien altijd een symbool van het Oerzwitserland gebleven. Inmiddels wordt vrijwel elk jaar op deze weide een bijeenkomst ter viering van de nationale feestdag van Zwitserland gehouden.

Het woord "Rütli" betekent oorspronkelijk een gebied waar de bomen geveld zijn. Het is een gangbare naam voor weilanden in Duits-Zwitserland.

'Ik heb nog geen koningin gezien,' zei Vlieghe.

'Koningin Astrid, lummel.' Louis legde de klemtoon op 'strid' zoals Tante Violet die een muffe koffer vol knipsels en tijdschriften had over de dood en het leven van de Zweedse Zwaan die uit het Noorden was gekomen om met Koning Leopold te trouwen en daaraan te sterven.

Toen Louis van Vlieghe's profiel weer naar het scherm keek, was er iets veranderd. In het zwart-grijs beeld verschenen roze spikkeltjes, blauwgroene glanzen. Tartaarse ruiters kletterden over een bevroren meer en joegen op een bonkige kolos in een berenpels, die toen hij zich tegen het blauwachtig ijs liet vallen en damp uit zijn neusgaten stootte, Holst bleek te zijn. Holst maakte afwerende, waarschuwende bewegingen, maar de schuinogige ruiters grepen hem en wikkelden hem in een groflinnen dwangbuis. Het onverschrokken, met sneeuw bepoederde gezicht van Holst vulde het scherm en zei iets tegen Louis dat ook als het geen stomme film was geweest onverstaanbaar zou zijn gebleven omdat de kleintjes joelden. De leider van de Tartaren liet een houwdegen verhitten in een bliksemsnel gebouwd takkenvuur en bracht het witheet metaal dwars bij Holst's ogen die leken te smelten en traanden.

'Nee!' riep Louis. Vlieghe gaf hem een stomp.

Op Louis' bevel sputterde het filmbeeld, het stolde. Lichten floepten aan in de zaal, waar achterin lawaai van verschuivende stoelen en doorrookte, rauwe stemmen hoorbaar was. Zuster Adam veerde uit haar stoel. Zes boeren kwamen door de zaal gewandeld, zij leken beschonken. 'Cinema van 't klooster!' 'Da kannie.' 'Allee, gastjes, d'r uit!'

'Meneer Servaes,' zei Zuster Adam, 'dit is een privé-vertoning. Alstublieft.'

'Ola, Zuster,' zei de boer. 'Ola,' als tegen zijn paard.

Een jongere boer deed zijn pet af en zei: 'Zuster, het is dat wij het bal moeten voorbereiden van de Boerenbond, de lampions ophangen...' Het grijs filmscherm waar als laatste beeld de wenende engel Holst was verschenen, stond er nu gerimpeld, leeg, dood bij. De kleintjes begonnen weer te

Gessler, landvoogd namens het huis Habsburg: zie Willem Tell, p. 17.

krijsen. Er ontstond een verward gesprek tussen de zuurruikende boeren die uitlegden dat de datum van hun Bal al een jaar was vastgelegd en de twee Zusters die toen verwoed in hun handen klapten.

In de hal van de bioscoop zei Vlieghe dat het jammer was, het begon net spannend te worden met die ene blinde jager. Had hij dan niet gemerkt dat zoals elk jaar willekeurige fragmenten van verschillende films aan elkaar geplakt waren? Waarom dat gebeurde had Louis nooit kunnen achterhalen, waarschijnlijk waren de Zusters en de leerlingen allang blij dat er iets te zien was dat bewoog in een zwart-wit (en nu verwonderlijk gekleurd) vlekkerig licht, en zou een coherent geheel, zoals dat in een normale vertoning in de bioscoop 'Diana' op zondagavond gegeven werd, met titels en muziek en een begin, zwellingen en een einde, onbekende gevaarlijke gevolgen kunnen hebben voor de leerlingen, die in verwarring moesten opgroeien, gevangen blijven in raadsels, brokjes, plagerig onbegrijpelijke, ondoordringbare scherven spiegels.

'Die blinde, dat was de koerier van de Tsaar, dat zei ik toch, het is dezelfde film van twee jaar geleden,' zei Byttebier.

'Een stomme film,' zei Goossens.

Zuster Kris wenkte hen, zij gingen in de rij. Zuster Kris vroeg: 'Vondt ge 't schoon?'

'Ja, Zuster.'

'Als die Russen u zouden vastpakken, welk oog zoudt gij dan het liefst missen?'

'Geen van de twee, Zuster,' zei Louis.

'En gij, Dondeyne?'

'Het rechteroog,' zei deze slaaf.

Zij trok haar krisscherpe neus op. 'Een eksteroog!' riep zij triomfantelijk. Men monkelde. Versterving, dacht Louis. Om onnozele, onschuldige grappen van de Zusters lachen, het moet. Vele kleine verstervingen maken een grote liefde. In het Boek van de Kind-Martelaren komt mijn naam te staan, ooit, maar dan mag ik wel opschieten. Mijn ruwe reus

Dikkebus is een dorp in de Belgische provincie West-Vlaanderen en tegenwoordig een deelgemeente van de stad Ieper. De naam betekent 'dicht struikgewas'.

De **IJzertoren**, ingewijd op 24 augustus 1930, staat aan de oever van de rivier de IJzer, nabij Diksmuide. Op de toren staat aan de vier zijden van de monumentale voet te lezen *Nooit meer oorlog*, in de vier talen van de strijdende partijen van het westelijk front tijdens de Eerste Wereldoorlog: Plus jamais de guerre, No more War, Nie wieder Krieg.

De IJzertoren is in de eerste plaats een herdenkingsmonument voor de Vlaamse gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog, maar staat tegelijk symbool voor de aan de IJzer ontstane wil tot meer politieke verzelfstandiging van Vlaanderen. De jaarlijkse IJzerbedevaart aan de voet van de toren is een politieke manifestatie tegen oorlog en voor Vlaams zelfbestuur.

Ma **reine-claude** is een oud pruimenras, die zijn naam ontleent aan koningin Claude (1499 - Blois, 1524), echtgenote van Frans I van Frankrijk (1494 - 1547) en koningin van Frankrijk van 1515 tot aan haar dood.

en engelbewaarder Holst smeekte mij in tranen om, om wat?, om mijn comfortabele missie in warme streken op te geven. Een ijsvlakte wordt mijn marteldood. Bevriezen en terwijl wolven aan je tenen knabbelen luidkeels het *Tantum ergo* aanheffen. Na het avondgebed zei Zuster Kris dat ze in die leerzame film hadden kunnen zien dat de vrijheid van het vaderland boven alles ging. 'Ook wij moeten zweren dat wij België, dat landje dat nooit iemand kwaad gedaan heeft, integendeel, dat altijd veroverd, vernederd en bezet werd, te allen prijze zullen verdedigen. Onder de bescherming van België's patroon, de heilige Jozef. In de loop van het volgende trimester is er een uitstapje voorzien naar het meer van Dikkebus★, aansluitend zullen wij de loopgraven en de IJzertoren★ bezoeken.' (Dan zou zij uitleg geven want zij kwam uit de streek van Ieper, vele malen verwoest en heropgebouwd.)

'Laten we nu allen bidden met een speciale intentie voor Zijne Majesteit Koning Leopold die in deze moeilijke tijden moeilijke beslissingen moet nemen, terwijl zijn hoofd er niet naar staat want hij is de beproeving van de dood van Koningin Astrid nog niet te boven.' Zij baden.

Koning Leopold zat heel alleen bij het haardvuur, dat gedoofd was, maar dat merkte hij niet. Zijn hofmaarschalk durfde hem niet te storen in zijn rouwend gepeins, maar hield zijn vorst in de gaten.

'Goedenacht, Astrid,' murmelde Koning Leopold. 'Adieu, ma belle reine-claude★.'

'Wij moeten pal achter onze koning staan,' zei Dondeyne op de speelplaats.

'Ja, het is het moment,' zei Goossens.

'Pal met de vlag,' zei Den Dooven. Omdat deze ongevraagd bij de Apostelen kwam zitten, zei Louis: 'De Belgische vlag, daar snuit mijn pa zijn neus in,' en genoot van het afgrijzen van de Apostelen. Byttebier zei: 'En de mijne vaagt er zijn kont mee af.' Den Dooven ging weg, doodsbang.

'Mijn vader is Vlaamsgezind,' zei Vlieghe. 'Maar moest

Al was Claude koningin van Frankrijk, zij speelde nauwelijks een rol in de staatsaangelegenheden, en toen de koning begon aan zijn lange reeks veldtochten in Italië, droeg hij het regentschap tijdens zijn afwezigheid officieel over aan zijn moeder Louise van Savoye, die deze functie zou behouden tot aan haar dood in 1531.
Koningin Claude kreeg wel het respect, maar niet de genegenheid van haar echtgenoot, die de aanwezigheid van zijn maîtresses opdrong tot binnen de muren van het koninklijk paleis. Ze wekte ook de wrevel op van haar schoonmoeder, van wie zij het humeur en de autoritaire grillen moest verdragen.

Daarentegen genoot zij wel de volle sympathie van het Franse volk.

Claude van Frankrijk overleed op 20 juli 1524 in het kasteel van Blois, dat haar favoriete verblijfplaats was geworden. Ondanks haar jeugdige leeftijd hadden zij en haar echtgenoot zeven kinderen, waaronder de latere koning Hendrik II.

hij u bezig horen, hij gaat naar de gendarmerie en laat u in de bak steken, alle twee, omdat ge een vlag beledigt.'
'Mijn vader zou dat ook doen,' zei Goossens. 'Maar als ik het hem beleefd zou vragen zou hij het niet doen.'

'Waarom niet?'

'Omdat hij mijn kameraad is.'

De Apostelen werden daar stil van. Zij geloofden er niets van. Alhoewel Goossens te veel Hottentot was om zoiets te verzinnen. Dus was vader Goossens een Farizeeër die zijn zoon alles kon wijsmaken wat hij wou. Zoals mijn vader, die mij liet geloven dat zijn vrouw gestruikeld was op de trap, terwijl zij... terwijl zij... slechter was dan de herbergierster van het Slechte Huis.

'Mijn moeder gaat waarschijnlijk dood deze zomer,' zei Louis. 'Sedert zij gevallen is, is het allemaal kapot van binnen bij haar. De nieren vooral.' De nieren, daar hadden Tante Mona en Mama het vaak over, geblokkeerde nieren, gezwollen nieren. De Miezers hebben geen nieren, nooit.

'Luister, een meikever,' zei Vlieghe en zij gingen naar de perenboom en sprongen en sloegen op de laagste takken. Louis slenterde naar de muziekzaal, waar Zuster Engel in het open raam stond, met haar porseleinen, onschuldig gezicht.

'Was het een schone film, Louis?'

'Jazeker, Zuster.'

'Content dat 't bijna vakantie is?'

'Jazeker.'

'Hebt ge al een schietgebedje gedaan vanavond?'

'Ja.'

'Voor wie?'

'Voor mijn moeder,' zei hij omdat ze dat verwachtte.

'Goed,' zei zij en wou weggaan.

'Zuster.'

'Ja, Louis.'

'Ik zie u gaarne.' Zij schrok, keek links en rechts.

'Gij zijt een rare gast, gij,' zei zij toen, boog zich voorover om de hele speelplaats te kunnen zien en blies op haar

Karel de Stoute (Dijon, 1433 – Nancy, 1477) was *hertog* van Bourgondië, Brabant, Limburg en Luxemburg, *graaf* van Vlaanderen, Artesië, Henegouwen, Holland, Zeeland en Namen, *heer* van Mechelen. Hij was de zoon van Filips de Goede en Isabella van Portugal.

In de kronieken van zijn tijd heette hij Karel van Bourgondië. De bijnaam, de Stoute (le Téméraire of le Hardi), dankte hij aan de Romantiek en zijn grote belangstelling voor de kruistochten. Hij had in zijn jeugd een biografie van Alexander de Grote gelezen. Hij sprak meerdere talen, met name Frans, Diets (de oude benaming voor de volkstaal in Vlaanderen en Brabant), Italiaans, Latijn en Engels. Hij waardeerde muziek, schreef liederen en speelde harp.

In 1473 vestigde hij in Mechelen de rekenkamer (een middeleeuws ministerie van Financiën) en zijn parlement (de Grote Raad van Mechelen) dat in feite het opperste gerechtshof van de toenmalige Nederlanden was. Al sinds de tijd van zijn vader lag het economische zwaartepunt van het Bourgondische rijk in de Lage Landen en werden bijna alle belangrijke staatszaken van de rondreizende hofraad aldaar beslist.

Karel was een verwoed krijgsheer, bijna constant was hij bezig met oorlogen in buurlanden of het (wreedaardig) neerslaan van opstandige vazallen. Zijn roekeloze gedrag, vooral naar het einde van zijn leven toe, werd door sommigen dan ook gezien als een geestelijke afwijking. Karel ambieerde een rijk dat zich uitstrekte van de Noordzee tot de Middellandse Zee, gebaseerd op het oude koninkrijk van Lotharius.

Karel sneuvelde op 5 januari 1477 tijdens de Slag bij Nancy, een poging om Nancy op de Lotharingers te veroveren. Hij vluchtte toen bleek dat zijn manschappen aan de verliezende hand waren. Zijn stoffelijk overschot werd twee dagen later teruggevonden, hij was van zijn paard gevallen. Hoewel hierover nog altijd onduidelijkheid bestaat, zou zijn gezicht al zijn aangevreten door wolven en waren zijn wapenrusting en kleren geroofd. Identificatie van de hertog moest plaatsvinden aan de hand van de littekens op zijn lichaam die bij zijn lijfarts bekend waren.

fluitje. De Apostelen en de Hottentotten vormden een rij. Zuster Engel in het raam leek op Karel de Stoute★. Karel de Stoute was in een bevroren meer geraakt, bij Nancy na een veldslag in het jaar zoveel. De wolven hadden hem opgegeten terwijl hij psalmen zong. Toch stond hij niet in het Boek der Martelaren.

Pasen naderde in de verte, en de paasvakantie.

De vier Apostelen, want Goossens was al vertrokken, gingen op bevel van Zuster Econome een handje geven aan de tuinman, die in de boomgaard bezig was tussen kuikentjes en uitbundige varkens die net buiten gelaten werden.

'Allee, Baekelandt, tot na de vakantie.'

'Wie zegt ge?'

'Baekelmans, pardon.'

'Onnozelaars,' zei Baekelandt.

'Zeg, hou een beetje uw manieren, Baekelandt,' zei Byttebier baldadig. Baekelandt duwde Louis opzij en raapte een kapotte appel op, beet er in. Alle geblutste fruit at hij op.

'Ge hebt chance dat ge niet in Duitsland geboren zijt, broekschijters, waar de kinderen 's morgens leren en 's middags op 't land moeten werken. Dan had ge kunnen helpen patatten planten, de rogge binnenhalen of mesten. Zo gaat dat in Duitsland en daarom winnen ze. Ik laat me niks wijsmaken over de Duitsers, 't zijn smeerlappen, maar ze zijn serieus, hun land is in orde, de mensen hebben werk, terwijl de Belgen, die volgen het slecht voorbeeld van de Fransen, nooit content, staken en naar de dop gaan★. Te veel weelde, zeg ik.'

Toen moesten zij handen en gezicht wassen, haar kammen, koffer klaar maken. De geur van Lux-zeep★ en van de schoensmeer Ça-va-seul★ vlotte in de waszaal.
In de moestuin plasten zij voor het laatst om het verst. Dondeyne won zoals altijd. Louis geraakte het minst ver en schaamde zich diep. Het was de straf omdat hij de Belgische vlag bespot had.

Naar de dop gaan: gaan stempelen, een uitkering ophalen.

Het merk '**Lux**' werd opgericht door de firma Lever Brothers, nu bekend als Unilever, in 1899.

Lux toiletzeep werd gelanceerd in de Verenigde Staten in 1925 en in het Verenigd Koninkrijk in 1928.

In de jaren 40 en 50 werden rolmodellen uit de film gebruikt om de consument te verleiden, zoals Deanna Durbin en Deborah Kerr.

Ça-va-seul (CVS, 'Dat gaat vanzelf') was een Belgisch familiebedrijf, opgericht te Diksmuide, dat poetsmiddelen vervaardigde.

Sint Rochus van Montpellier (1295 - 1327) is een Franse heilige. Men rekent hem tot de zes pestheiligen.

Zijn hagiografie vertelt dat hij in 1317 te voet naar Rome trok. Onderweg verpleegde hij zieken, bij voorkeur pestlijders, en verwierf spoedig naam, omdat hij sommigen genas door het kruisteken over hen te maken. Op de terugreis werd hij te Piacenza zelf door de pest aangetast. In de iconografie wordt hij daarom vaak met een open been afgebeeld. Hij trok zich terug in een bos en werd daar door een engel genezen. Bij zijn terugkeer in Montpellier werd hij op bevel van zijn oom als spion gevangengenomen. Hij verbleef vijf jaar lang, tot aan zijn dood, in de gevangenis.

Zuster Kris stond bij de kleintjes en aaide met een grote, grove sleutel over haar wang. Met de andere hand wreef ze over de gemillimeterde schedel van een kleintje dat luizen had gehad.

'Verzorg uw geschrift, Seynaeve, elke dag. Een schoon geschrift moet men elke dag onderhouden.'

Louis knikte.

'En uw rekenen dat is het allerbelangrijkste. Zonder rekenen komt ge niet vooruit in de wereld. Rekenen is de onderlaag voor later.' Zij stopte de baard van de sleutel in haar mond.

'Misschien, Seynaeve, want de mens wikt maar God beschikt, gaan wij ons niet meer weerzien. Met de toestand zou het kunnen dat wij moeten sluiten.' Zij stootte het kleintje dat de hele tijd tegen haar aangekleefd stond, als de hond tegen de gewonde dij van Sint Rochus★, van zich af. 'Ja, 't zou kunnen dat wij onze winkel moeten sluiten als de Führer blijft onnozel doen.'

'Maar hij heeft toch gezworen dat hij België gerust ging laten.'

'Op wat kan een heiden zweren?'

Zij zoog op de sleutel. Toen drukte ze met een natte, koele duim een kruisje op Louis' voorhoofd. Wat was er in haar gevaren, in haar die niet voor niks naar een kris genoemd is, het mes van de Javanen?

'Gaat gij een beetje op ons peinzen, Seynaeve?'

'Ja, Zuster. Zeker.'

'Op mij ook?'

'Op u ook. Ik zweer het op het hoofd van mijn moeder.' Je kunt op niemand betrouwen, dat is vanzelfsprekend, maar je kunt ook nooit voorzien hoe mensen, nonnen, zijn, want Zuster Kris glimlachte voorwaar, haar bovenste ongelijke tanden werden zichtbaar.

De namiddag duurde ondraaglijk lang. Zij zagen Zuster Imelda gladiolen planten, Zuster Sapristi voorbijruisen terwijl zij de maat sloeg van een onhoorbaar lied, de leerlingen naar hun koffer grabbelen en juichend wegrennen, één voor één.

(Het ontbloten van zijn bovenbeen in combinatie met de appel in de bek van de hond verraden dat de pest een andere 'zieke' oorsprong had: die van de seksualiteit. Sint Rochus 'overwint' beiden met het kruisteken. A.B.)

Het was de afschuwelijke week★ van het lijden van Onze Lieve Heer, waarin niet mocht gesponnen worden, omdat men zonder het te weten koorden zou kunnen spinnen die Onze Lieve Heer zouden vastbinden. Den Dooven las de moppen voor uit *Bravo*★ en moest vaak ophouden midden in zijn relaas omdat hij hikte van het lachen. Ook voor Den Dooven is Jezus aan het kruis gestorven.
Zij zagen Zuster Econome langskomen met een reusachtige kleurfoto in een zware gouden lijst tegen haar borst en begeleidden haar tot de gang en zeurden tot zij de foto liet zien. Het was het portret van de nieuwe Paus.

'Ge kunt zien aan zijn ogen dat hij uiterst verstandig is. Ziet ge dat, jongens?' Zij knikten. Het was waar. Pacelli★ had een verbeten snee van een mond, staarde hologig, dwingend, achter de brillenglazen. De vrede is het werk van de gerechtigheid, was zijn motto.

'Hij wil vrede, jongens, ziet ge dat? Vrede op aarde voor alle mensen, dat ligt op zijn gezicht te lezen.'

Toen toeterde de auto van Vlieghes vader. Louis hield Vlieghe tegen.

'Wat is er?'

'Gij gaat weg,' zei Louis. Hij liep met Vlieghe mee naar de gang.

'Gij toch ook.'

'Maar gij eerst.'

'Elk op zijn toer.'

Louis zegende hem zoals voorgeschreven staat in de Akten. 'In nomine Patris.' Alhoewel Zuster Adam bij de ingang hem zou kunnen zien, kuste hij Vlieghes wang.

'Dwazekloot,' zei Vlieghe. Zoiets zou Papa ook zeggen over de vuile Franse en joodse gewoonte van mannen om elkaar te kussen.

'Misschien zullen ze het Gesticht sluiten.'

'Ik ga daar niet om schreien.'

'Nee,' zei Louis. 'Ik ook niet.'

Vlieghe wuifde nog naar Zuster Adam, naar de perelaar, naar de witte draaimolen. Niet naar mij. Natuurlijk niet.

... **De afschuwelijke week**:
(In 1940 viel Pasen op zondag 24 maart. A.B.)

Bravo! was een Belgisch striptijdschrift, dat zowel in het Nederlands als het Frans verscheen. Het weekblad liep van 1936 tot 1951 en publiceerde ook Amerikaanse stripreeksen.

In mei 1936 gaf de Nederlander Jean Meuwissen in Brussel het eerste nummer van Bravo! uit, met als ondertitel *Het groote weekblad voor jongeren*. Het kende al snel een grote afzetmarkt in Vlaanderen en Nederland. Aanvankelijk verschenen er vooral Amerikaanse reeksen in het blad, zoals *Flash Gordon*, *The Katzenjammer Kids* en *Felix de Kat*. Maar ook auteurs van hier kregen hun kans: Marten Toonder en Willy Vandersteen, maar ook Edgar P. Jacobs.

Dankzij heliogravure (een fotografisch beeld, dat op een lichtgevoelige laag op een drukplaat wordt geëtst en afgedrukt door de uitgediepte oppervlakken in te inkten) zagen de kleuren er prachtig uit, beter dan bijna gelijk welk ander tijdschrift uit deze periode.

Tijdens de bezetting verdween het blad van de markt.

Pacelli: Paus Pius XII (1876 – Castel Gandolfo, 1958): Italiaanse paus van 1939 tot aan zijn dood.

Aan het begin van zijn pontificaat brak de Tweede Wereldoorlog uit, in de laatste jaren ervan dreigde het gevaar van de Koude Oorlog.

In 1950 vaardigde hij het dogma uit van Maria-ten-hemel-opneming met ziel en lichaam.

Ons Volk Ontwaakt!, was een Belgisch Nederlandstalig tijdschrift van katholieke, Vlaamsgezinde strekking. Het verscheen wekelijks en was een van de eerste Vlaamse geïllustreerde tijdschriften.

Het blad verscheen voor het eerst in 1911. De eerste redacteur werd de jonge Ernest Claes. Hoofdredacteur werd de Nederlands-Belgische journalist Alfons Martens, zwager van Filip de Pillecyn.
In 1914 viel de publicatie stil door de Eerste Wereldoorlog.

Na de oorlog werd het tijdschrift opgenomen in de uitgaven van de NV De Standaard. Onder de medewerkers bevonden zich de debuterende journalisten Marnix Gijsen en Jan Boon. Er werd in het blad grote aandacht besteed aan Vlaamse figuren. De Vlaamsgezinden aan het front werden in herinnering gebracht. Medewerker was o.a. Felix Timmermans.

Vanaf de 18de jaargang in 1932 heette het blad simpel **Ons Volk** en evolueerde naar een gezinsblad.

IX In Walle

Toen was hij thuis in Walle en zij, die er nooit was voor hem, die hem al die weken in de steek had gelaten, hem bedrogen had met Zusterachtige leugens en beloften, was er wel, en het was waar, zij had een dikke buik. 'Mama,' zei hij en zij zei: 'Mijn zoetje.'

Alhoewel zij in haar blauwe jurk met witte noppen een kind droeg dat op haar en op Papa zou lijken, een evenredig mengsel van hen tweeën (en dat dus ook op hem, Louis zou lijken) vloog hij toch om haar hals, hij prevelde iets dat ook voor hemzelf onverstaanbaar bleef, hij rook haar gekrulde haar, en zei: 'Mama.'

'Voorzichtig,' zei zij. Zij had speciaal voor zijn thuiskomst een zondagse jurk aangetrokken, dat kon hij zien, zij was blauw met witte noppen. Speciaal voor hem had zij blauwporseleinen oorbellen aan. Zij had haar lippen scharlaken geverfd voor hem. Voor hem ook, had Papa de voorkamer nieuw behangen met zonnebloemen. Er stond een nieuwe ingebonden jaargang van *Ons Volk Ontwaakt!*★ op de schoorsteen, naast de gipsen, zwart en beige gelakte grijnzende bochel Rigoletto★.

Louis ging in de cosy-corner zitten. In de hoek tegenover hem stond Guido Gezelle's hoofd op een donkerbruin gesausde driepoot. Het was diepgroen met een afgebroken oorlel, maar levensecht geblutst, want Gezelle had een waterhoofd waarin een al te grote massa hersenen gespannen zat, wat de dichter zijn hele leven hoofdpijn had bezorgd. De voorkamer was volgehangen met kandelabers in gevlochten ijzerwerk, koperen plaatjes met 'De Vlaamsche Tale is Wonderzoet voor Wie Haar geen Geweld aan doet'★, 'Eigen Haard is
Goud Waard', met waterverfschilderijen van Nonkel Leon die molens en viooltjes voorstelden, met pentekeningen van het Belfort van Gent ★, het Minnewater

Rigoletto werd als opera van Verdi voor het eerst opgevoerd in Venetië, in 1851. Het verhaal is gebaseerd op het toneelstuk *Le roi s'amuse* van Victor Hugo.

Het toneelstuk was zeer libertijns, Victor Hugo wilde de koning demoniseren, maar in het minder libertijnse Italië dreigde censuur, omdat het ten tonele voeren van soevereine vorsten verboden was. Daarom verving Verdi koning Frans I van Frankrijk door de hertog van Mantua en verplaatste het drama naar de 16de eeuw. De verkrachtingsscène bij Victor Hugo (de Hertog 'troost' Rigoletto's dochter Gilda, door zich te vermommen als de student, op wie zij verliefd is) werd bij Verdi een verleidingsscène. Toch bleef het een zogenaamd schandaalsucces. Met de aria *La donna è mobile, qual piume al vento* (de vrouw is grillig als een veer in de wind) wilde Verdi de leegte van het personage van de hertog aantonen door er platvloerse hoempapamuziek bij te schrijven. Ironisch genoeg werd juist deze aria later zo beroemd.

Vgl. p. 519: de dief Louis loopt "gebogen als Rigoletto" naar zijn voutkamertje ...

De vlaamsche tale is wonder zoet is een gedicht van Guido Gezelle (uit 1879?):

> De vlaamsche tale is wonder zoet,
> voor die heur geen geweld en doet,
> maar rusten laat in 't herte, alwaar,
> ze onmondig leefde en sliep te gaar,
> tot dat ze, eens wakker, vrij en vrank,
> te monde uitgaat heur vrijen gang!

Belfort van Gent:

Het belfort van Gent is een 95-meter hoge toren in het centrum van de stad. Een belfort of hallentoren was een middeleeuwse wachttoren met een stormklok.

Tegen het belfort staat ook de Gentse lakenhal.

Gent, Belfort

van Brugge★. Boven de schoorsteen hingen, in waaiervorm, allerlei roestige pijlen met vreemdsoortige punten en weerhaken, die door inboorlingen waren afgestaan aan Pater Wiemeersch, de heernonkel van Mama, nog altijd dapper, mild en vaderlijk negerstammen bekerend in de jungle van Kasaï★.

Mama bracht hem chocolademelk met veel meer suiker dan in het Gesticht.

Papa bleef bij de deur van de veranda staan en onderzocht zijn zoon, zijn eigen enige verloren zoon eindelijk terug in het huis zijns vaders.

'Louis,' zei Papa, 'ik zal u onze nieuwe machine tonen. Gij gaat verschieten. D'r is geen een drukker in Westvlaanderen die zoiets in huis heeft. Zij zouden wel willen, maar zij durven niet. Zij komt uit Leipzig.'

'Laat hem tenminste eerst zijn chocolade uitdrinken,' zei Mama.

Papa keek verongelijkt weg, weg van hen beiden, het nieuwe verbond dat zich vormde onder zijn ogen. Hij duwde met zijn rug tegen de deur met het fonkelende glas-in-loodraam.

'Goed,' zei hij. 'Zeer goed. Dan ga ik eerst naar coiffeur Felix.' Papa liet zich om de twee dagen scheren door Felix. Toen zij de voordeur hoorde dichtslaan, graaide Mama in haar naaidoos, vond er een pakje Belga. Zij zoog met hartstocht. Toen, alsof haar iets te binnen schoot, deed zij haastig het raam open en blies de rook in de richting van de veranda naar de wand waarop mandarijnen reverences maakten en dames met platte, wijde hoeden in bootjes zaten en op banjo's speelden.

Mama stak haar buik ver naar voren. Of was het het kind dat haar onderstel zo naar voren duwde? Het kind kon natuurlijk over Mama en haar bewegingen beschikken.

'Die machine,' zei Mama, 'wat een miserie. Ik moet eigenlijk zeggen: machin*es*. Want meneer is naar Leipzig gegaan, naar de handelsfoor★, en hij komt thuis en gebaart van niks. Ik vraag hem: "Hebt ge daar een beetje affaires kun-

Het Minnewater van Brugge is een langwerpig meertje in het centrum van de stad.

Brugge, minnewater

De jungle van Kasaï:
Kasaï was al tijdens de koloniale periode een provincie in het zuiden van Congo en werd opgericht in 1918.

Foor: kermis. (< Frans: foire < Latijn feria = feest).

Wat Wals is vals is, sla dood!: strijdkreet die Hendrik Conscience aan de Guldensporenslag koppelde. Koene Vlamingen hakten er succesvol in op pretentieuze Franse ridders. Een schone mythe, waarvan we ondertussen weten dat het verhaal lekt als een vergiet.

Potuil (w-vlaams): iemand die ‘t er als het ware om doet om dom over te komen.
Uitdr.: om zo dom te doen moet je wel een echte potuil zijn.

nen doen?" "Welja," zegt hij, "dat gaat," maar ik zag aan dat onnozel lachje van hem dat hij 't een of 't ander in zijn mouw had, en ja, ja, kunt ge 't u voorstellen, Louis? Ineens staat heel ons straat in rep en roer, d'r komen twee auto's met Duitse nummerplaten aangereden met daarachter een kamion, van hier tot ginder, hij kon niet draaien in ons straat, ze hebben er de politie moeten bijhalen. D'r waren twee Duitse mecaniciens bij die heel de operatie moesten regelen en wat zie ik? die machine, Louis, dat is een monster dat nooit van zijn leven in de atelier kan, een kind van twee jaar had het kunnen voorzien, maar uw Papa natuurlijk niet, en ze hebben de zijmuur moeten inkloppen, die twee Duitse mecaniciens hebben twee weken lang op onze kosten in het Hotel de la Paix gelogeerd om de machine te monteren, hier alle dagen in huis, en ze bleven hier eten in de salon en ze waren niet content met een koteletje, nee, 't moest Wurst zijn en 's morgens bij de koffie Schinken.'

'Schinken?'

'Hesp.' Mama stak, weer haastig, een sigaret op.

'Drukt ze goed, die machine?' vroeg Louis, om Mama en de afwezige Papa te behagen.

Mama zat op de rand van de eikenhouten tafel van middeleeuws model. Aan zo'n tafel zaten de Vlaamse ridders en beraamden in 1302 de ondergang van het valse Franse rijk. Wat Wals is vals is, sla dood!★

'De Duitsers zijn naar huis,' zei Mama. 'De machine is gemonteerd. Wij moeten al de letterkasten en de snijmachine verhuizen. Ik dacht: Hij is content met zijn speelgoed. En al meteens hoor ik rumoer in ons straat, ik hoor de mensen van ons straat bezig, Oh! en Ah! Ik kijk uit de venster en wat zie ik? Die kamion is daar weer, met de politie, en hij probeert weer te draaien in ons straat, en dezelfde Duitse mecaniciens staan 't verkeer te regelen. Ik zeg in mijn eigen: "Zie ik nu dubbel, of word ik zot?" Ik loop naar beneden en ik zeg: "Staf, wat gebeurt er toch? Expliqueer 't mij. Zie ik nu goed of word ik onnozel? Is dat nog een machine?" "Ja, Constance," zegt hij. Ik zeg: "Dezelfde?" En de potuil★ lacht

en zegt: "Natuurlijk dezelfde niet. D'r staat er een in de atelier, en deze hier in ons straat kan dezelfde niet zijn." Ik zeg: "Staf, ik ga u een taart in uw aangezicht draaien, ge weet heel goed wat dat ik wil zeggen. Is 't een tweede van dezelfde soort?" - "Ja," zegt hij, "'t is een tweede." Ik zeg: "Staf, waarom?" "Constance," zegt hij, "die tweede, dat is voor als de eerste kapot zou gaan."'

Zij wachtte. Haar gezicht vlotte in de sigarettenrook, de rook bleef hangen in haar krullen. De mooiste onder alle vrouwen.

'Verstaat 't ge niet?' Zij kneep haar ogen dicht, zoog diep. 'Een machine die stukken van mensen kost en waar hij geen werk voor heeft!'

Het leek Louis dat zij, zoals altijd, overdreef en dat zij zeer onrechtvaardig was tegenover Papa, die weliswaar onberekenbaar, onbetrouwbaar was, maar hier misschien over een terrein heerste waar Mama, boerendochter, pop, huisvrouw, onmondige jonkvrouw, geen weet van had.

'Ik zie het al. Gij trekt partij voor hem. Gij vindt dat hij gelijk heeft.' Zij drukte haar sigaret uit in een koperen asbak die Louis niet eerder had gezien. Hij had de vorm van een platte schelp, met aan de rand een hakenkruisje.

"Ge verstaat er niets van. Zo'n machine is speciaal gemaakt en kost zoveel om gazetten op te drukken," zegt hij. Ik zeg: "Staf, maar d'r is niemand die u een gazet besteld heeft." "Dat geeft niet," zegt hij, "dan maken wij zelf een gazet." Hij heeft er een gemaakt. Eén numero. Hij heeft geen geld voor een tweede numero.' Weer blies zij haar rook, haar weerzin, haar teleurstelling naar haar logge, niets begrijpende pas-teruggevonden zoon.

In het atelier lagen menshoge stapels van Papa's krant, *De Leie*, vier pagina's met allerlei advertenties in ongelijke kaders, met hier en daar, grijs en onooglijk, een mop. Op de voorpagina stond: 'Energie door Versch Voedsel, door SOLO★.' Over de vette, schuine letters SOLO sprong een kabouter als over een haag, eronder stond: 'De werkkiel van Haar Man★ is proper! Vetvlekken wascht SOLEIL al-

SOLO is een Belgisch merk van margarine, een vervanger voor boter. Vanaf 1929 werd het op de markt gebracht, gepaard met een grote reclamecampagne. Later werd het opgenomen in het assortiment van het concern *Unilever*.

De werkkiel van Haar Man is proper:

Prof. Weisgerber ziet in “Haar Man” een calembour (naamspeling) naar Johann Georg **Hamann** (Königsberg 1730— Münster 1788).

Deze Hamann is een stadgenoot en vriend van Immanuel Kant en auteur van *Sokratische Denkwürdigkeiten* (1759). Aanvankelijk adept van de seculiere Verlichting ging hij uit van het socratische niet-weten. Door het lezen van de Britse empiricus en scepticus David Hume begon Hamann te twijfelen en meende dat de wetenschappelijke rede ons onvermijdelijk leidt tot twijfel aan of ontkenning van de wereld om ons heen.

De hogere eenheid van het geloof kon namelijk door het scheidende, analyserende verstand niet begrepen worden.

Volgens Hamann gaan taal en geschiedenis aan het denken en het verstand vooraf. Lang vóór de "Linguistische Draai" (Wittgenstein, begin 20ste eeuw) geloofde Hamann al dat de epistemologie, of kennisleer, moest worden vervangen door de filosofie van de taal, de taalgebruiker en de wereld.

Hij geldt als de wegbereider van de *Sturm und Drang* en de Duitse romantiek. Goethe noemde hem een van de helderste koppen van zijn tijd.

Citaat: "Wat voor anderen de stijl is, is voor mij de ziel."

Daarom had meestergast Vandam een geknakte neus en **rook** hij **naar kaas en drukinkt**. (Münster). Aldus Weisgerber.

Kruschen Salz: farmaceutisch product dat in het Frankrijk van de jaren 1920 en 1930 zeer bekend was vanwege de als amusant en origineel beschouwde reclame. Deze beloofde kwasi-eeuwige gezondheid, jeugd en welzijn, terwijl het in werkelijkheid ging om een middel tegen constipatie.

leen' en 'Hij geleek aan een automaat. Moest uit zijn jas geholpen worden. Thans werkzamer dan ooit met Kruschen Salz★.'
De automaten in het atelier sisten. Niet een van de arbeiders in hun lange grijze schorten keek naar de verloren gewaande Prins die uit de ballingschap van het Gesticht teruggekeerd was. Had Papa een ordewoord gegeven? Kijk niet in het gezicht van mijn zoon, of hij zal u verblinden! Vandam, de meestergast, kneedde Louis' elleboog.

'Mens, gij zijt gegroeid! Als 't zo voortgaat wordt ge nog een halfzwaargewicht!'

Vandams getaande gezicht met de geknakte neus, was altijd ernstig. Hij was kampioen van Zuid-Westvlaanderen geweest. Soms haalde hij vier, vijf keer heel snel zijn neus op. Of maakte hij bliksemende schijnbewegingen vlak voor Louis' voorhoofd. Hij rook naar kaas en drukinkt★. Kid Vandam.

'Wat denkt ge ervan?' vroeg Vandam bij de machine.

'Schoon,' zei Louis.

'Schoon? Wunderschön! Komt von Deutschland.'

Louis liep om het stille gevaarte heen, het glom in al zijn geledingen, wielen, zuignappen, haken, getande schijven, veren, knoppen, stangen, cilinders.

'Dat draait aan twintigduizend per uur. *Schnell*, zeer schnell.'

'Laat ze een keer draaien.'

'Niets liever, Louis, maar het mag niet. Alleen de baas mag haar doen draaien. De zoon van de baas niet.' (Toch erkend. Weliswaar als zoon. Maar toch erkend.)

De riemen papier in hun zeegroene verpakking. De voorovergebogen zetters bij de letterkasten. De stoffige ramen met het roet dat vastgekoekt zit aan de ijzeren lijsten. De met olie en inkt bespatte cementen vloer. De ijzige glans van het valmes in de snijmachine. Ik ben terug van een lang verdriet.

'Ja, zij staat hier schoon te blinken, onze *Koenig und Bauer*★,' zei Vandam somber.

Koenig und Bauer is de naam van een fabriek die drukpersen maakt en gevestigd is in Würzburg. Volgens haar eigen opgave is de onderneming wereldleider in de grootformaat offset-druk van verpakkingen, kranten, blik en bankbiljetten.

Een **Heidelberger** drukpers is een van de meest iconische en betrouwbare machines in de grafische industrie. Geproduceerd door het Duitse bedrijf Heidelberger Druckmaschinen (opgericht in 1850), zijn deze persen wereldwijd de standaard voor commercieel drukwerk, verpakkingen en etiketten.

https://www.youtube.com/watch?v=AbY6728ZP38

Bij een van de drie Heidelbergers★, het daverend staketsel bedwingend, stond Raspe die Louis vorig jaar op zijn schoot getrokken had, hem gekieteld had op de verboden plek en geroepen had: 'Waar is dat schoon garnaaltje?' Toen Raspe Louis zag, stak hij een lange, beslagen tong uit. Vandam zag hoe Louis zich afwendde, nam Louis bij zijn bovenarm, perste er zijn vingers in.

'En hoe is 't met de liefde?' vroeg hij.

Louis gloeide. De anderen hadden het niet gehoord.

'Hoe oud zijt ge nu, Louis?'

'Elf... De vijfde april. Geweest.'

'Ge kunt er niet vroeg genoeg aan beginnen. Vroeg begonnen, half gewonnen,' zei Vandam. Louis ging zo traag als hij kon het atelier uit. Vandam was een Hottentot met vuile gedachten. Vergeef hem, Heer, hij weet niet wat hij zegt.

In de keuken zei een gladgeschoren en gepoederde Papa: 'Dit is voor u. Ik heb het meegenomen van de jaarbeurs, van de *Messe*, zoals zij zeggen.' Hij wikkelde uit gelig krantenpapier met onbekende, gepunte letters een rubberen jongetje in een korte broek en een bruin hemd. Met een genoeglijk geknor zette Papa het beeldje op het aanrecht en frummelde eraan tot de rechterarm stram gestrekt was, de benen gespreid stonden. Toen schikte Papa de losse, viltachtige stukjes, de armband met het hakenkruis, de bruine kepie★, de dolk aan de koppelriem.

'Wel, wat zegt ge nu?'

'Welbedankt,' zei Louis.

'Welbedankt wie?'

'Welbedankt, Papa.'

Mama nam het poppetje op, heel even dacht Louis dat ze het zou opeten, zij hield het blank, grijnzend gezichtje vlak bij haar neus. 'Wij gaan het voorlopig in de kast zetten, in onze slaapkamer.'

'Waarom?'

'Het is beter dat de mensen het niet zien.'

'Waarom?' zei Papa tien keer dreigender, forser dan Louis.

Kepie: hoge, potvormige militaire pet met klep. Sjako.

'Met de toestand tegenwoordig...'

'Maar ik zal het, hem, aan niemand tonen,' zei Louis dringend, 'ik houd hem op mijn kamer boven, en als ik weer naar 't Gesticht ga leg ik hem in uw kast.'

"t Is beter van niet, Louis. Wij moeten geen miserie zoeken, de mensen klappen al meer dan genoeg over ons en de Duitsers.'

'Laat ze,' riep Papa. 'Menselijk opzicht!'

Mama kneedde het popje achteloos. Tot zijn ontzetting zag Louis dat het jongetje zeer kromme benen kreeg, zoals de cowboys in het Wilde Westen. Straks zal zij haar kind ook zo boetseren terwijl het weerloos in zijn wieg ligt. Wat had zij met die slordig knedende handen bij hem aangericht, voor hij naar het Gesticht werd gestuurd?

Rond vier uur kwam Tante Mona op bezoek met boterkoeken★ en zei dat zij die ochtend dertig pakken broodsuiker★, dertig kilo koffie en dertig kilo cichorei had gekocht.

'Ik mag niet van mijn vent,' zei Mama. 'Hij vindt dat profiteren van de toestand.'

'Maar de toestand verplicht ons, Constance! Wie gaat de eerste zijn om straks, als er geen koffie meer is, te komen schooien? - Gij hebt uw schoon kleed aangetrokken, gaat ge naar de cinema?'

'O, ja!' riep Louis.

'Nee,' zei Mama loom. 'Ik verveelde mij, en ik zat al een hele ochtend in mijn peignoir. Ik dacht: Nee, vandaag doe ik mijn schort niet aan. Buik of geen buik, ik trek een keer iets fleurigs aan.'

'Ge verjongt met de dag, Constance.'

Louis mocht de boterkoeken smeren en de koffie inschenken. Hij vergat het Gesticht. Ik vergeet het Gesticht. Deze moeder, met moeite de mijne, die zich niet voor mij in dit lichte, flodderige jurkje heeft gekleed, en deze zuster van Papa die gelukkig niet meteen geroepen heeft dat ik fel gegroeid ben en niet naar mijn schoolcijfers heeft gevraagd, het zijn twee feeën in het bos, die met een toverstok het hele Gesticht doen verdwijnen. Feeën? Het was een gedachte voor meisjes.

Boterkoeken zijn een soort koffiekoek, een Belgische specialiteit. Ze worden gemaakt van gerezen bladerdeeg en bestaan in twee varianten, met of zonder rozijnen.

Er bestaan ook boterkoeken met een laagje chocolade erop.

De term boterkoek kan ook als synoniem voor koffiekoek gebruikt worden.

Diksmuidse boterkoek

Broodsuiker: klontjessuiker. Witte suiker.
Broodsuiker werd in de oorlog door kinderen als een snoepje beschouwd.

'Wat gaat ge met hem doen, Constance?' (Hem, ik, Louis, haar kind.)

'Ja, wat moet ik met hem doen?'

'Ik kan direct teruggaan naar het Gesticht,' zei Louis. 'Als ge dat wilt.'

'Zeverkous,' zei Tante Mona, 'wij zijn allemaal zeer content dat gij bij ons in Walle zijt. BoMama gaat haar ogen uitkijken als zij u ziet. Hoe dat ge gegroeid zijt. Hij is wreed gegroeid, he, Constance? - BoMama zei het vanmorgen nog: "Waar blijft hij, onze Louis, onze braafste? Van al mijn kleinkinderen is het de enigste die ik wil zien."' Tante Mona's leugenachtige gezicht was rimpelloos, witdoorschijnend, alsof zij een trimester lang in een kelder had gewoond, tussen paddestoelen, glimmende menshoge zwammen.

'Gij zijt ook niet veel van zeggen,' zei zij. 'Ge moet hem daar zien zitten. Op uwe ouderdom. In plaats van een gat in de lucht te springen van contentement dat ge geen twintig jaar zijt, want anders waart ge gemobiliseerd, manneke! Honderdtwintig miljoen kost ons dat nu, die mobilisatie. En wie gaat dat betalen?'

'Honoré Gepluimd★,' zei Mama. Zij pulkte aan de boterkoek die Louis voor haar had klaargelegd en extra-dik besmeerd had.

'Enfin,' zei Tante Mona, 'gelukkig dat zij Paul-Henri Spaak★ aan de kant hebben gezet met zijn bolsjewistische gedachten. Was dat nu een eerste minister, met zo'n postuur? En dat vet aangezicht? Ge kon er de deugnieterij van schrapen! - Waar gaan we naartoe, waar gaan we naartoe?'

'Naar de cinema,' zei Louis.

'Ja, waar gaan we naartoe?' zei Mama.

'Recht naar de oorlog, Constance. Regelrecht!' riep Tante Mona. Zij had uitpuilende ogen omdat haar klieren in de war waren geraakt toen haar man, Nonkel Ward, weggelopen was.

("t Is curieus,' had BoMama gezegd, 'want Ward en zij waren voor elkaar gemaakt, dekseltje op pannetje! En 't is

Gepluimd: geplukt, van zijn veren ontdaan. Van zijn bezittingen beroofd.

Paul Henri Spaak (Schaarbeek, 1899 - 1972) was een Belgisch socialistisch politicus en regeringsleider.

Hij groeide op in een politiek actieve familie. Zijn grootvader Paul Janson was een vooraanstaand lid van de Liberale Partij, net als zijn oom langs moederskant Paul-Emile Janson, die van 1937 tot 1938 korte tijd premier van België was. Zijn moeder Marie Janson daartegen was politiek actief voor de socialistische BWP (Belgische Werkliedenpartij) en werd in 1921 de eerste vrouwelijke senator in de Belgische geschiedenis. Zijn vader Paul Spaak was actief als advocaat en schrijver.

In 1929 riep Spaak in *L'Action Sociale* de arbeiders op om zich te mobiliseren. Hiervoor kreeg hij heel wat kritiek binnen de BWP en hij dreigde zelfs uit de partij gezet te worden.

In 1934 was Spaak een groot voorstander van het Plan van de Arbeid dat door BWP-partijvoorzitter Hendrik De Man was opgesteld.

Gedenkplaat voor de stichting van de partij op de Grote Markt van Brussel

In 1935 kwamen de socialisten in de regering. Ook Spaak als minister van PTT en Transport. Daarna was hij van 1936 tot 1938 minister van Buitenlandse Zaken, van 1938 tot 1939 eerste minister en van 1939 tot 1949 opnieuw minister van Buitenlandse Zaken.

Zijn eerste regering viel in 1939 over de benoeming van de gewezen activist **Adriaan Martens** (zie p. 91 - 92) tot lid van de Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België.

Nog terwijl Spaak in ballingschap te Londen was, legde hij de grondslag voor de samenwerking tussen België, Nederland en Luxemburg.

Spaak werd internationaal bekend toen hij in 1946 voorzitter werd van de eerste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. In 1957 werd hij secretaris-generaal van de NAVO en bleef dit tot 1961.

Shirley Jane **Temple** (1928 – 2014): Amerikaans actrice en diplomaat.
Zij werd bekend als kindsterretje: het meisje met de goudblonde krullen en fonkelende ogen.
Ze was tussen 1932 en 1949 in meer dan vijftig Amerikaanse speelfilms te zien.
Als Shirley Temple Black bouwde ze als volwassene een carrière op als ambassadrice.

Shirley Temple in 1944

Shirley Temple werd geboren in Santa Monica in de Amerikaanse staat Californië. Ze viel vooral op door haar professionalisme. Op haar derde nam ze al zang- en danslessen; ze kende altijd haar tekst en danspasjes uit het hoofd en kon overtuigend op commando huilen. De meeste van haar films kenmerkten zich door het grote optimisme waarmee Temple problemen oploste en ruzies beëindigde. Meestal waren de films bewerkingen van bekende kinderverhalen.

Toen ze ouder werd, daalde haar populariteit.

Vanaf de jaren zestig raakte ze betrokken bij de Republikeinse Partij. Van 1969 tot 1970 was ze de afgevaardigde van de Verenigde Staten bij de Verenigde Naties.

curieus, want Ward had van die uitpuilende ogen, lijk van een kikker, en hij is nog maar net weg en zij krijgt ook van die ogen.' Nonkel Ward had zijn vrouw ook vaak geslagen. 'Wat? Is mijn hemd niet gestreken?' - 'Toch wel.' - 'Hoezo? Kijk naar die col, precies een accordeon!' - En pats! Tegen haar slaap! - 'Wat? Mijn schoenen niet gekuist?' - 'Toch wel.' - 'Hoezo? Een keer op gespuwd en d'r over gewreven met uw mouw!' En pardaf, tegen haar kin.

Maar Tante Mona verroerde zich niet. 'Een buil, een blauwe plek, wat is dat nu? Wij, vrouwen, kunnen afzien, wij moeten wel, het is het mannenvolk dat flauw valt als het een spat bloed ziet!' Tante Mona bleef van beton en van pure wanhoop daarover had Nonkel Ward haar nog een laatste uppercut gegeven en was hij weggelopen met al zijn kleren en een doofstomme naaister.

Tante Mona woonde met haar dochter Cecile op de Paardenmarkt, achter een gevel van wit-en-blauwe glimmende tegels, achter ruiten die witgelakt waren met een diepblauwe Gotische letter op elke ruit: WARD. Cecile volgde dure balletlessen. Zij zou naar Amerika, naar Hollywood vertrekken zodra Shirley Temple★ te oud en versleten was voor kinderrollen. Cecile kon al trefzeker 'Over the Rainbow'★ zingen en 'La Cucaracha'★. Er hing een foto van Cecile in de voorkamer, door Nonkel Leon met de hand bijgekleurd, een maangezicht met kraalogen, een schriel lijfje in een tutu.)

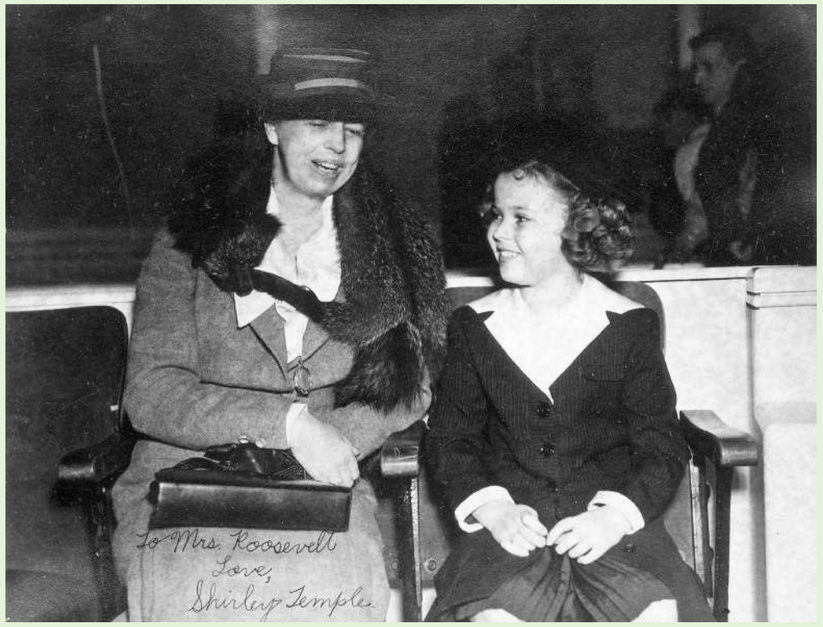
De middag verging. Gekabbel over ministeries, over de Boerenbond, over de vrijmetselaars, Polen, Spanje, over Hitler die er met de vuile voeten doorgaat, maar kan hij anders? De Fransen, de Engelsen, de Russen, heel de wereld wil hem wurgen! Toen merkte Tante Mona dat Louis ook bestond, zij vroeg: 'Content dat ge thuis zijt voor een tijdje?'

'Ja.'

'Zijt ge al in de atelier geweest?'

'Ja.'

'En wat zeiden ze? Dat ge gegroeid waart?'

Over the Rainbow (*Somewhere Over the Rainbow*) is een bekend lied in de film(klassieker) *The Wizard of Oz*, gezongen door Judy Garland.

Samen met het nummer *White Christmas* van Irving Berlin werd *Over the Rainbow* door de Amerikaanse troepen in Europa tijdens de Tweede Wereldoorlog geadopteerd als symbool voor de Verenigde Staten, waar over de regenboog, na jaren van oorlog, de mooie nieuwe wereld begon.

La Cucaracha (De Kakkerlak) is een bekend Spaanstalig lied, dat vooral populair is in Mexico.

De oorsprong van het lied is onbekend. Volgens sommigen verwees het lied naar de auto van de Mexicaanse revolutionair Pancho Villa, die regelmatig kuren had.

Er bestaat geen vaste versie van het lied. Er zijn honderden varianten bekend, en vaak wordt er wanneer La Cucaracha gezongen wordt ter plekke een tekst geïmproviseerd. Dikwijls heeft zij een satirische inhoud en verwijst naar politieke situaties. Uit de Mexicaanse Revolutie (1910, Diaz wordt opgevolgd door Madero) zijn zeer veel versies overgeleverd. Het refrein is meestal hetzelfde en gaat als volgt:

'De meesten zeiden mij geen goeiendag.'

'Dat hebt ge met werkvolk,' zei Mama.

Tante Mona lachte, de bobbel in haar keel bewoog alsof er, een knokkel groot, een spartelend kind in zat. 'Wat dacht ge? Dat zij u gingen ontvangen als een prinses?'

'Nee.' Hij kreeg een kleur en stond op, ruimde kopjes en borden op.

'Gij moet dat verstaan,' zei Tante Mona, 'die jongens zijn er niet meer bij met hun gedachten, zij kunnen elk moment gemobiliseerd worden, zij kunnen elk moment hun werk kwijtspelen. En dat de zoon van de baas er is of niet, daar vagen ze tegenwoordig vierkant hun gat aan. Het is niet meer lijk vroeger toen het werkvolk respect had voor wie hun de week uitbetaalde. Voor de socialisten is alleman gelijk, alleman is de baas. En 't werkvolk denkt alleen maar: hoe kan ik de baas een kloot uitdraaien, met permissie gezeid.

En onze Staf, Constance, wil dat niet zien. Hij is koekegoed maar 't zal zijn ondergang zijn. Ik ben zijn zuster en ik kan hem goed verdragen, maar hierin, met permissie gezeid, is 't een grote dwazekloot. Hij zou aan de principes moeten vasthouden en de principes zijn dat de een de baas is en de andere een knecht. Juist, Louis? - Steek dat goed in uwe kop. Principes.

Ge hebt het toch gezien, Constance, in 't begin van 't jaar, die affaire van Dokter Martens★? Hij heeft met de Duitsers gewerkt, Dokter Martens, in Veertien-Achttien, waarom? Voor ons, voor de Vlamingen, voor de Vlaamse principes. En nu is hij benoemd in de Academie voor Geneeskunde. Nee, zeggen de liberalen, dat mag niet, want hij is landverrader geweest, hij moet er uit! En de oud-strijders spelen de "Brabanconne"★, en zijn niet akkoord, en Paul-Henri Spaak speelt onder een hoedje met de Vlamingen om zijn postje als eerste minister te redden, hij zou zijn moeder verkopen, die papzak, goed, ruzie en miserie in 't straatje, en wat is er gebeurd? De Vlamingen zijn bij hun principes gebleven, zij hebben de liberalen laten schreeuwen: "Ofwel Dokter Mar-

La cucaracha, la cucaracha
Ya no puede caminar
Porque no tiene, porque le falta
Un cigarro que fumar.

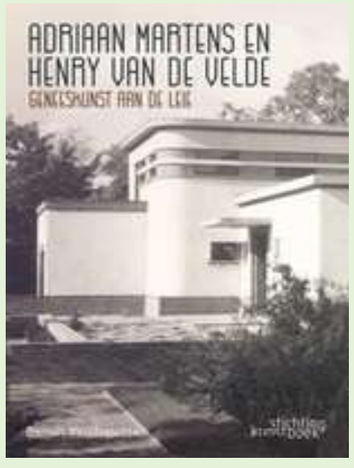
De kakkerlak, de kakkerlak
Kan niet meer lopen
Want hij heeft geen, want hem ontbreekt
Een sigaar om te roken.

Dokter Adriaan **Martens** (1885 – Astene, 1968) was een Vlaamse arts, hoogleraar en collaborateur.

Martens was tijdens de Eerste Wereldoorlog een van de nieuwe hoogleraren van de met Duitse steun vernederlandste Rijksuniversiteit Gent. Na de oorlog werd hij wegens collaboratie tot de doodstraf veroordeeld. Hij week uit naar Nederland, dient daar opnieuw het artsendiploma te behalen en doet dit in achttien maanden ‘cum laude’.

Dankzij de Uitdovingswet van 1929 kon hij terugkeren.

In de jaren 1930 liet hij in Astene bij Deinze door de bekende architect Henry van de Velde een woonhuis genaamd Villa Landing en de Polikliniek voor Inwendige Ziekten ontwerpen.

tens uit de Academie of we stappen uit de regering!" De Vlamingen hebben gezegd: "Wel, gastjes, stap het dan maar af," en voilà, meneer Spaak lag op zijn dik gat.'

'Die Dokter Martens is toch van de properste niet,' zei Mama. "t Schijnt dat die kliniek van hem... enfin, ge verstaat me... dat ze van overal komen, van Duitsland en Frankrijk, de rijke vrouwen voor... ge verstaat me...'

'Ik versta het, Constance. Zwijg er maar over. D'r zitten ratten op het dak.'

(Dat ben ik, twaalf ratten en een rattenvanger, snuffelend op het dak, scharrelend op Mama en Tante Mona hun dakzolder vol geheimen, toespelingen, ineens afgebroken gesprekken.)

'REX zal overwinnen,' zei Louis.

'Maar ventje toch!' zei Tante Mona. 'Waar haalt ge dat uit? REX is allang om zeep. In Zesendertig, ja, dan had hij iets in de pap te brokken, de schone Leon Degrelle★ met zijn brillantine in zijn haar, maar nu, hoeveel zetels hebben ze nog van de eenentwintig in Zesendertig? Vier! - Is dat al wat ze u leren in 't klooster? Serieus? Over REX? Zijn de Zusters nog altijd zot van de schone Leon?'

'Nee.' Louis was bang dat hij overweldigd door de eerste dag thuis hardop zou beginnen te lachen, of huilen, dat hij tegen Mama's gezwollen buik zou glijden, met zijn wang tegen haar dijen. Hij zag de nonnen van het Gesticht in een woeste, *zotte* dans rond Degrelle, die smolt tot hij de afmetingen had van een van de kleintjes op de speelplaats, de nonnen walsten met flapperende rokken over het kleintje heen, dat piepte: REX, REX.

'REX heeft niemand in Vlaanderen,' zei Tante Mona. 'Geen ene leider, niet een die haar op zijn tanden heeft. Hun enige chef is die, hoe heet hij ook weer? toe, help me eens Constance, hoe heet hij? die senator die zijn twee benen afgeschoten is in Veertien-Achttien. Een brave vent en geleerd, maar 't is toch een invalide. 't Is wreed om zeggen maar de Vlamingen betrouwen dat niet, een man zonder benen.'

Martens werd later een van de eerste leden van de op 7 november 1938 opgerichte Koninklijk Academie voor Geneeskunde. De benoeming was controversieel vanwege Martens collaboratieverleden en omdat de benoeming niet vooraf aan de koning was voorgelegd. Premier Paul-Henri Spaak trachtte de benoeming te verdedigen, maar onder druk van vele oud-strijders, Franstalige Belgen en liberalen werd zijn regering tot aftreden gedwongen. In 1939 nam ook Martens zelf ontslag.

Als dokter en wetenschapper staat Martens aan de wieg van de dieetleer in België. Van zijn hand verschijnt in 1940 het standaardwerk *Medische voedingsleer*.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog collaboreerde Martens opnieuw en werd lid van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV). Hij werd opnieuw hoogleraar aan de universiteit van Gent. Na de bevrijding veroordeelde men hem tot tien jaar gevangenisstraf, maar in 1948 kwam hij weer vrij en hernam zijn dokterspraktijk in Astene.

Martens en zijn vrouw Jeanne Vercoullie waren fervente kunstverzamelaars. Zo bezaten ze niet alleen kunstwerken uit de Latemse school zoals Constant Permeke, Gust de Smet en Leon de Smet maar ook werken van James Ensor, Rik Wouters en Constantin Meunier.

'En Roosevelt?'★ zei Louis. 'Die zit toch ook in een karreke.'

'Dat is iets anders,' zei Tante Mona. 'Daarbij, de Amerikanen kennen maar een politiek, die van het geld verdienen.'

'Wij zijn toch niet veel anders,' zei Mama.

'Maar Constance!' riep Tante Mona. 'Wat zegt ge nu? Wij hebben idealen.'

Mama glimlachte en wreef over de voetbal onder haar jurk.

'Zij zouden u senator moeten maken, Mona.'

'Ik zou het wel arrangeren,' zei Tante Mona. 'Direct al de Roden die naar Spanje zijn geweest om daar de priesters te massacreren tegen de muur. Direct al het kapitaal dat in de handen zit van de vreemden en de vrijmetselaars afpakken en gelijk verdelen onder de mensen die werken voor hun brood.'

Tegen die welving daar, tegen de gespannen wit-en-blauwe jurk daar liggen, luisteren naar het gegorgel en geklots daar binnen van het drijvend, zwemmend kind. Toen hij met Vlieghe worstelde, het licht gefrazel van Vlieghes maag.

'Waar kijkt ge naar, Louis? Naar mijn buik?'

'Naar uw broche.' Een zilveren schijfje met het paars silhouet van een reebok★ die sprong, of een gazelle★ die danste, vastgespeld, dwars door de jurk, aan haar week vel met de twee bulten.

'Zij heeft dat cadeau gekregen van een aanbidder,' zei Tante Mona.

'Maar ge moogt het nooit aan uw vader zeggen. Hij krijgt een hersenbloeding.'

'Maar Mona toch!' zei Mama zwakjes.

'Een mens mag toch een keer lachen,' zei Tante Mona. 'Louis, pak een keer die twee boterkoeken★ uit de kast.' Zij knabbelde, kauwde. 'Een mens alleen, een vrouw alleen, dat wil toch een keer lachen.'

'Maar ge hebt Cecile toch,' zei Mama.

'O, die!'

'Zij is toch braaf.'

De Brabançonne is het nationaal volkslied van België.

O dierbaar België, o heilig land der vaad'ren,
Onze ziel en ons hart zijn u gewijd,
Aanvaard ons kracht en het bloed van onze aad'ren,
Wees ons doel in arbeid en in strijd,
Bloei, o land, in eendracht niet te breken,
Wees immer u zelf, en ongeknecht,
Het woord getrouw dat g' onbevreesd moogt spreken.
Voor Vorst, voor Vrijheid en voor Recht.
Het woord getrouw dat g' onbevreesd moogt spreken.
Voor Vorst, voor Vrijheid en voor Recht (3x)

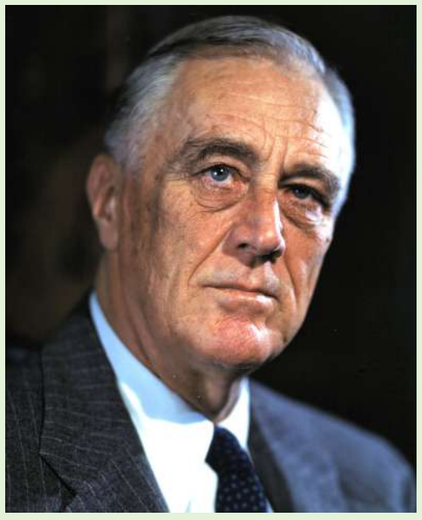
De Brabançonne is geschreven door Jenneval, toneelspeler in de Brusselse Muntschouwburg waar in augustus 1830 de Belgische Omwenteling begon. Jenneval wilde de grieven van de Belgen in enkele coupletten samenvatten en koning Willem I herinneren aan de verwachtingen van het volk.

In 1860 werd de tekst door de toenmalige Belgische eerste minister Charles Rogier aangepast waardoor de heftige uitvallen op de Nederlandse Prins van Oranje werden afgezwakt.

De huidige Nederlandstalige versie werd pas in 1938 officieel goedgekeurd, zij het niet in wettelijke vorm. Het tempo is dat van een mars: blij en opgewekt.

Degrelle: zie ook p. 19, 25.

Franklin Delano **Roosevelt**, ook bekend onder zijn initialen FDR, (1882 - 1945) was een Amerikaans politicus van de Democratische Partij. Hij was de 32e president van de Verenigde Staten van 1933 tot 1945.

Roosevelt was advocaat van beroep.
Hij werd in 1921 getroffen door een auto-immuunziekte, die gepaard gaat met toenemende spierzwakte en spier- verlamming, polyneuropathie genaamd: de achteruitgang van perifere zenuwen die ver verwijderd zijn van het ruggenmerg.

'Een vrouw alleen, Constance. Zij zeggen altijd: "een man alleen", van een vrouw alleen spreken ze niet. - Maar als 't donker wordt, en ge hebt gedaan met kuisen en dweilen, en ge hebt uwen afwas gedaan, en de dagen korten... Enfin, wij gaan niet klagen.'

'Nee,' zei Mama. En toen, bitter: 'Wij zouden blijven klagen.'

'Een mens moet toch af en toe een keer zijn hart luchten, Constance.'

'Louis,' zei Mama beslist, 'zoudt gij niet eens een toer doen? Ja? Maar niet te ver. En niet langs de Toontjesstraat!'

Langs de lage rijhuisjes van donkerbruine baksteen. Hij kon wel dansen. Het was weken geleden dat hij alleen op straat liep, zonder zijn gelijken in het kostschooluniform kwekkelend naast hem, zonder de reuzinnen in vele lagen waaiende gewaden.

Langs coiffeur Felix liep hij zeer snel, je kon nooit weten of daar een brulaap met scheerzeep op de wangen naar buiten schoot, aan je hand zwengelde, allerlei intieme details vroeg omtrent het Gesticht, omtrent Mama. Bij het hek van Groothuis, een textielfabrikant, sprong hij zo hoog hij kon en zag in de tuin een vrouw op het terras liggen, op de stenen. Zij had een strohoedje op, kralen rond haar nek, en verder niks aan. Hij durfde niet een tweede keer springen. De vrouw had, in die flits, op haar buik gelegen. Misschien had zij zelfs even haar hoofd opgericht op het ogenblik dat hij in de lucht zweefde. Wie was zij? Was meneer Groothuis in het laatste trimester getrouwd? Op de een of andere manier was dit uitgesloten. Papa zei: 'Georges Groothuis mag wel een liberaal zijn, het is toch een mens op zijn plaats.' En toen had Mama een geniepig geitenlachje laten horen. 'Kom er toch niet te dichtbij, Staf.' - 'Waarom dat?' - 'Ik zeg maar een ding, Georges Groothuis gaat niet gauw trouwen, let op mijn woorden.' - 'Waarom dat?' - 'Georges Groothuis en de vrouwen, dat gaat niet samen, meer zeg ik niet. En ik weet het van goede bron.'

Louis miste Vlieghe, vriend, toeverlaat, paladijn, apostel.

Hij was de gouverneur van New York van 1929 tot 1932.
Tijdens de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 1932 was Roosevelt de kandidaat van de Democratische Partij. Door de slechte economie versloeg hij de zittende president Herbert Hoover. Roosevelt maakte als president intensief gebruik van de media om de publieke opinie voor zich te winnen en zijn beleid toe te lichten. Zijn informele off the record-stijl van persconferenties en zijn populaire fireside chats, "praatjes bij de haard" op de radio voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog, zijn daar voorbeelden van.

Met de New Deal initieerde hij een programma tegen de sociale en economische gevolgen van de Grote Depressie.

De **reebok** en de **gazelle** maken grote sprongen om hun belager (leeuw) te tonen hoe gezond en sterk ze zijn.

De Nerviërs (Latijn: Nervii) vormden een Belgische volksstam die ten tijde van de verovering door Julius Caesar in het noorden van Frankrijk en het zuiden van België woonden, tussen Schelde en Sambre. Zij beheersten een belangrijke sector van de grote handelsweg van Keulen naar Amiens (de Chaussée Brunehaut).

De Commissie voor **Openbare Onderstand** (COO) is een instelling die sinds 1925 in België verantwoordelijk is voor de openbare bijstand, zoals hulp aan huis en zorg in hospitalen.

Antonius van Padua (Lissabon, 1195 - Padua, 1231), geboren in een rijke, adellijke familie, was een minderbroeder (ofwel Franciscaan, van de Ordo Fratrum Minorum, O.F.M.), tevens ook theoloog en kerkleraar.

In 1227 werd hij benoemd tot provinciaal van de Romagna in Italië, waar hij eerder had gepreekt.

Antonius is de patroonheilige van de franciscanen, verloren voorwerpen, vrouwen en kinderen, armen, bakkers, mijnwerkers, het huwelijk, reizigers en verliefden en patroon tegen schipbreuk, de pest en koorts.

Schildknaap Vlieghe, die nu de hele vakantie lang zonder hem in Wakkegem verbleef, een obscuur dorp waar Vader Vlieghe notaris was van keutelboeren. Hij had Vlieghe kunnen onderwijzen, uitleggen, bewijzen hoe hij, Louis, die door een griezelig toeval in het Gesticht was beland, hier in Walle, zijn eigen stad, zijn natuurlijke omgeving teruggevonden had. Walle, prinses van Zuid-Westvlaanderen, waarvan de sporen te vinden zijn in de vijfde eeuw, Vlieghe, langs de heirbaan van de Nerviërs★. De ruiters van Walle droegen toen al een rood schild met een witte halve bol in 't midden, omkronkeld door een witte draak. Wit en rood, Vlieghe, de kleuren van Walle Sporting Club waar mijn Oom Florent reservekeeper is.

Hij kwam langs de Toontjesstraat waar het slecht volk woont dat leeft van de Openbare Onderstand★ en al dat geld verdrinkt, de vrouwen zaten op de drempel met kinderen vol schurft, een eeuwige schande dat straatje zo vlak bij de kerk van de Heilige Antonius★ waar zij nooit naar binnen gaan, tenzij om er in te vluchten als de politie hen achtervolgt. Louis keek vol afgunst naar de ravottende jongens met hun rauwe grotemensenstemmen, kolengruis in hun oren en wimpers, zij schopten op een bal van papier en touw, zij vloekten. Alhoewel hij wist dat het een zonde was bleef hij staren en werd besmet door hun zonde en hij deed een van de vloekende jongens na en krabde ook in zijn kruis, aangetast door de bacillen van het kwaad. Vlieghe, zie je mij? Louis liep achter de kerk, in de schaduw van de vele kindmartelaars die dergelijke bekoringen hadden weerstaan tot de foltering en de dood, keek of niemand hem kon zien en sloeg heel gauw een kruis. Voor alle zekerheid sloeg hij er nog een toen hij langs de kerk van de Beestenmarkt kwam waar zijn ouders getrouwd waren en hij gedoopt werd.

Op de Markt ontweek hij het café 'Rotonde' waar Peter waarschijnlijk aan het bridgen was.

Vlieghe, kom. Hij nam Vlieghe bij de hand en trok hem mee naar boven, op de roetzwarte ijzeren trap, zij bleven

Doornikse wijk: Kortrijk-Zuid.

Wanten en Dalle: op p. 759 blijkt dat de ‘werkelijke’ Wanten en Dalle ingenieur Serruys en apotheker Paelinck zijn. Zij spelen man en vrouw. Zie ook p. 58, 699.

Roste kluit: roodachtig koperen muntstuk of cent.

beiden staan op de boogbrug, zij wachtten maar toen was Vlieghe er in een keer niet meer, het had weinig zin om te wachten op de hete, blazende mist van een stoomtrein als Vlieghe er niet bij was. Louis dacht: liever het Gesticht met Vlieghe, dan Walle zonder hem, maar ook dat hield niet lang stand, hij liet Vlieghe wegzakken, wegwaaien, en tuurde in elk winkelraam van de Doornikse wijk★.

Uit de open deur van een café hoorde hij de vertrouwde stemmen van Wanten en Dalle★ die in rad en schel dialect een grap vertelden over een schoonmoeder. Hij hoorde het einde niet omdat een jonge bullebak in overall naast hem kwam staan, hem met een wiel wegduwde om zijn fiets te stallen, en vroeg: 'Is dat Wanten en Dalle?' Louis knikte en slenterde weg, weg van het ver weg uitvloeiende knetterende applaus.

Papa was dol op Wanten en Dalle, want dit was 'de stem van ons volk', zei hij heel dikwijls. De echte Wanten en Dalle zijn beeldjes uit de Middeleeuwen die bewaard worden in een van de vier hangtorentjes van het Belfort. De komieken van het radioprogramma 'Walle leeft!' die zich Wanten en Dalle noemden waren mensen zoals gij en ik.

Als 'Walle leeft!' uitgezonden werd moest iedereen in de huiskamer doodstil zijn, Papa lag achterover geleund in de cosy-corner, roerloos, met een begin van een lachje al beverig rond de mondhoeken.

'Manneke, zegt Bankier Geldzak, ik heb gehoord dat gij met mijn dochter wilt trouwen. - Ja, ik, meneere. - En als ik ze u zou geven en zij krijgt van mij gene roste kluit mee als bruidsschat, zoudt ge d'r nog mee trouwen? - Maar zeker, meneere! - Wel, manneke, ge krijgt ze niet, mijn dochter! - Ah, nee? En waarom niet, meneere? - Omdat ik geen dwazeriken wil in mijn familie!'

Papa lacht. Mama zegt: 'Waar halen ze 't uit?'

'Constance, stil,' snauwt Papa. 'Zij zijn al weer bezig.'

Wanten is log en dom en begrijpt nooit iets. Dalle, zijn vrouw, is een snibbig, verwoestend wezen. Maar soms is Wanten haar te slim af.

Koning Albert I (1875-1934):

Op 11 oktober 1914 was de beslissing gevallen het Belgisch leger te verzamelen achter de IJzer. Daarmee zou een definitief einde komen aan de bewegingsoorlog en een begin van de loopgravenoorlog. Terwijl de regering in ballingschap was in Le Havre, bleef koning Albert I de gehele oorlog bij zijn soldaten in de buurt van de loopgraven, op enkele kilometers van het front in een villa in De Panne.
Na de oorlog richtten de oud-strijders in Nieuwpoort naast de IJzer een monument op om hem te gedenken en te eren. De koning ging de mythologie van de Belgische geschiedenis in als koning-ridder en koning-soldaat.

(foto) Koning Albert in het uniform van het Belgische Leger, compleet met de Belgische versie van de Adrianhelm.

De adrianhelm (Frans: casque Adrian) is afkomstig van het Franse leger in de Eerste Wereldoorlog en werd ontwikkeld voor de loopgravenoorlog als eerste moderne stalen helm en werd later ook gebruikt door andere legers en door burgerlijke ordediensten.

Op 1 oktober 1927 hield koning Albert I zijn beroemde toespraak van Seraing in de bedrijven van John Cockerill. Hierin benadrukte hij het belang van wetenschappelijk onderzoek voor de economische ontwikkeling van België. De toespraak wordt beschouwd als de start van de uitbouw in de jaren '30 van de wetenschappelijke instellingen in België, zoals het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek en de huidige Federale Wetenschappelijke Instellingen.

"t Is toch curieus, hè, Wanten, hoe dat ge u kunt mispakken? Ik lees daar zojuist dat Columbus, als hij in Amerika kwam, peinsde dat hij Indië ontdekt had. - Ach Dalle, als ik met u getrouwd ben, peinsde ik dat ik het paradijs ontdekt had.'

'Dat is een fijntje,' zegt Mama.

'Ja,' zegt Papa, 'maar 't is ook juist. Al lachend zegt de zot zijn mening.'

Louis groette kwiek militair het doffe borstbeeld van Koning Albert★, een wazige man, met een bril die aan zijn helm vastgelast was. Twaalf meter diep is hij in het ravijn gevallen, de Ridder-Koning die zo zielsgaarne bergen beklom. Kamerknecht Van Dijck wachtte aan de voet van de rots, maar de Vorst kwam maar niet terug. Om twee uur 's nachts struikelde baron Jacques de Dixmude over het touw waaraan het lijk van de Koning nog vastzat. Volgens Peter zijn het de communisten geweest, er zijn er veel in de streek van Namen en de Ardennen, waar Walen en vreemdelingen leven. En bij het onderzoek heeft het parket veel in de doofpot gestopt. Het parket beschermt de Franskiljons en iedereen die tegen de Kerk en tegen de Vlamingen is.
Sootjes ijskar ratelde voorbij, de pony stopte, kwijlde. Sootje blies op zijn koperen hoorn. Louis had geen geld bij zich, vervloekte de bende rellerige jongens van het College die bij de pastelkleurige kar pastelkleurige ijsjes aten. De College-jongens hadden ransels bij zich die uitpuilden van de boeken en de schriften. Binnenkort draag ik ook zo'n ransel, hij kan niet zwaar genoeg zijn. De kaften van die schriften zijn diepblauw, die van het Gesticht baksteenrood. Ik moet terug, Mama zit al op haar nagels te bijten. Nee, dat doet Mama nooit. Koning Albert heeft zich heldhaftig gedragen in het slijk van de loopgraven tijdens de Wereldoorlog, die juist uitbrak toen de reislustige Majesteit een lange autotocht wou maken dwars door Europa. Hij wou incognito reizen, de clubkaart van de Autoclub van België bestaat nog, op naam van Graaf de Rethy, Leopold. Natuurlijk waren het niet de communisten geweest die de

Albert I stierf na een val van de rotsen in **Marche-les-Dames** (Namen) op 17 februari 1934. Zijn lichaam werd om twee uur in de nacht van 17 op 18 februari gevonden. Omdat er van de val geen getuigen waren, werd druk gespeculeerd over de ware doodsoorzaak.

riddervorst gedood hadden. Peter liegt. Of Peter is een domkop, en dat is niet zo.

Marche-les-Dames★, onheilspellend rotsig gebied. De Koning is bijziende, hij hangt loodrecht aan het touw en hijst zich op, zijn bril bewasemt, hij tast met zijn rechterhand de gekartelde wand af, hij graait in de natte klimop. Op dat ogenblik verschijnt in een kloof van de rots een man met een verminkt gezicht, de helft van zijn gezicht is ingedeukt, het ene oog ligt lager dan het andere en lijkt verlamd. 'Hangt u goed, Sire?' vraagt de man. - 'Merci, mon vieux, ik hang perfect.' - 'Goed zo, Sire,' zegt de man en haalt vanonder zijn draderige legerjas een broodmes te voorschijn. 'Herkent u mij niet, Sire?' 'Non, mon brave.' - 'Toch was ik bij u in de loopgraven aan de IJzer.' - 'België dankt u daarvoor, mijn waarde.' - 'U heeft mij de twaalfde oktober 1917 met een missie belast achter vijandelijk prikkeldraad. Maar, niettegenstaande mijn smeekbede of ik even mijn bril mocht halen in de blokhut, hebt u mij bevolen onmiddellijk de bewuste missie te volbrengen. U gaf dit bevel in het Frans, Sire.' - 'Et alors, Flamand?' - 'Alors? alors ben ik uit de loopgraaf gesprongen, en bijziende als uw majesteit, op een granaat. Sire, dit is onrecht geweest en dit moet gewroken worden.' - 'Doe wat u niet laten kunt, slechte Belg,' zegt Koning Albert de Eerste. 'Adieu, slechte Koning,' zegt de verminkte en snijdt het klimtouw door, hij wacht niet op de doffe kwak beneden, maar snelt als een gazelle over de rotsen.

Toen Louis aan de vermaledijde Toontjesstraat kwam, reed een jongen op zijn autoped vlak langs hem. 'Schele,' zei de jongen. 'Uit de weg, schele.' Louis bleef recht voor zich uit kijken. Ik ben niet scheel, dit is onrechtvaardig, onnozel, en onwaar. De jongen reed door, onbezorgd zwiepend met een zeer soepele, losse linkervoet, de andere voet zat onwrikbaar tegen de houten plank geschroefd. Als ik straks een broertje krijg, zal hij mijn autoped willen, dat is niet tegen te houden.
Hij zag op de vensterbank van de Oudenaardse Steen-

Louis bevindt zich nu vlak bij zijn ouderlijk huis aan de overkant op nr. 15 (zie pag. 208 context). Waarom ineens dit precieze nummer? Om de lezer nieuwsgierig te maken? Of juist te misleiden? Of speelt het getal 12 een rol?
Veel huizen hier hebben inderdaad een vensterbank waar je op kunt zitten. A.B.

weg, nummer twaalf★, Tetje zitten in voetbalbroek.

'Heui,' zei Tetje, een dertienjarige vreemde uit de Balkan, een zigeuner, in ieder geval geen rasechte Vlaming, die wiebelde met donkerbruine benen en voeten in gele, rubberen sloffen met ovale gaten.

'Heui.' Louis kon de gevel van zijn eigen huis zien, de zon in het tralieraampje van de voordeur.

'Gij zijt er weer.'

'Ja.'

'Voor een tijdje?'

'Tot als de vakantie gedaan is.'

'Gaat ge mee naar *Walle-Stade*?'

Dat kon niet. *Stade* met paars-en-wit-gestreepte shirts was de club voor prutsers, armoezaaiers, lafaards. In Walle is er maar een eerbare club, Walle Sport waar Nonkel Florent reservekeeper is. Tetje was een supporter van Stade omdat zijn vader ijsjes verkocht aan de ingang. Bekka, Tetjes zuster, met zigeunerogen en dikke lippen, kwam uit het huis. Zij was gegroeid, maar bleef te klein voor haar leeftijd van elf. Er was sedert de laatste vakantie iets radders, gladders in haar gebaren en uitdagende zinnetjes.

'Een mens zou geld geven om u te zien,' zei zij. Zij droeg dezelfde rubberen sloffen als haar broer, een bebloemd gekreukeld jurkje en een riem van gebarsten wit leer.

'Gaat ge mee met ons naar de cinema donderdag?'

'Als hij mag van zijn moeder,' zei Tetje.

'Hij moet toch niet vertellen dat hij met ons gaat.' Zij huppelde op haar bruine, korte beentjes.

'Waarom niet?' vroeg Louis.

'Omdat,' zei zij en kwam zo dicht bij hem dat hij haar adem van Lutti-caramellen★ rook. 'Omdat uw Mama haar neus zou optrekken en zeggen: Jongen, dat ik u niet meer zie met dat gemeen volk.'

'Dat zou mijn moeder nooit...'

'Gemeen volk,' zei Bekka. 'Ik heb het haar zelf horen zeggen. Maar misschien was zij zat.'

Louis barstte in lachen uit. Het idee dat zijn moeder

Lutti-caramellen zijn gemaakt (in Boulonge, Douai) van volle melk, een snufje vanille, en een *touch*, waardoor het smelt op de tong. Het heeft de gouden kleur met de kleur van de kindertijd.

Versie Marc Didden (Kl. Enc. p. 87 -88):

> (...) kleverig stukje snoep (ook ... 'toffee' genaamd), gewonnen uit op hoge temperatuur verbrande sacharose. Het goedje ... heet *melasse*, ... maar verhindert niet dat het ... de strot genadeloos dicht plamuurt en tegelijk boven- en ondertanden ... aan mekaar plakt.
> De nu nog geldende slogan: "t Is pas feest, als Lutti is geweest'.
> Wanneer ik alleen nog maar aan het woord Lutti denk, voel ik mijn mond al dichtslibben.
> 'Dood aan alle diabetici' zou eigenlijk gedrukt moeten staan op het wikkel dat rondom elke Lutti-caramel hoort te zitten.

Rabauw: landloper, van laag allooi.

Temerig: zeurderig, lijmerig, langzaam.

dronken zou zijn! Hoe haalde de kleine, donkerhuidige, in drie maanden tijd wijfachtig geworden rabauw★ dat in haar hoofd? Hij zag de zon bewegen in de voordeur van zijn huis.

'Ik moet weg.'

'Ja, haast u,' zei Bekka temerig★. 'Of ze gaat kwaad zijn.'

'Ge hebt het mis,' zei hij toen hij al begon te lopen.

'Haast u en droom van mij,' zei zij en stootte een schelle lach uit, Rebekka Cosijns, miniatuurwaarzegster op de kermis, woestijnvrouwtje.

'Ga naar binnen, piskous,' zei haar broer.

'Allee, gasten, salut,' zei Louis met de stem van Byttebier.